

Materieelprojectenoverzicht

Prinsjesdag 2013

Ministerie van Defensie

Inhoudsopgave Materieelprojectenoverzicht 2013

- 5** Inleiding
- 7** Opbouw MPO
- 13** Tabellen

- Projecten**
- 23** **Projecten Zeestrijdkrachten**
  - In realisatie*
  - 25** *Fast Raiding, Interception and Special Forces Craft (FRISC)*
  - 26** Instandhouding M-fregatten
  - 27** Instandhouding Walrusklasse onderzeeboten
  - 28** Instandhouding Goalkeeper
  - 30** Luchtverdedigings- en Commandofregatten
  - 32** *Maritime Ballistic Missile Defence (MBMD)*
  - 33** Patrouilleschepen
  - 34** Verbetering MK48 torpedo
  - 35** Verwerving *Joint* Logistiek Ondersteuningsschip (JSS)

  - In planning*
  - 37** *Evolved Sea Sparrow Missile* Block II: deelneming internationaal ontwikkelingstraject
  - 38** Vervangende Bevoorrading op Zee (BOZ)-capaciteit
  - 39** Instandhoudingsprogramma Luchtverdedigings- en Commandofregatten (IP LC-fregatten)
  - 40** *Midlife upgrade* BV206D (MLU BV206D)
  - 41** Vervangende capaciteit *Landing Craft Utility* (LCU)
  - 42** Vervanging MK46 Torpedo

  - 43** **Projecten Landstrijdkrachten**
    - In realisatie*
    - 45** *Army Ground Based Air Defence System* (AGBADS)
    - 46** *Battlefield Management System* (BMS) en Datacommunicatie Mobiel Optreden (DCMO)
    - 47** Patriot Vervanging COMPATRIOT
    - 48** Groot Pantserwielvoertuig (GPW, Boxer), productie
    - 51** Infanterie Gevechtsvoertuig (IGV), productie en training
    - 53** Vervanging genie- en doorbraaktank

    - In planning*
    - 55** *Capability Upgrade* Elektronische Oorlogvoering (CUP EO)
    - 56** PATRIOT verlenging levensduur
    - 57** Vervanging 81mm mortier
    - 58** Vervanging bouwmachines, grondverzet- en wegherstelmiddelen
    - 59** Vervanging brugleggende tank
    - 60** C-RAM- en CLASS 1-UAV -detectiecapaciteit (voorheen Vervanging Mortieropsporingsradar)
    - 62** Vervanging zware bergingscapaciteit
    - 63** Verwerving CE-pakketten IGV

65 Projecten Luchtstrijdkrachten*In realisatie*

- 67 AH-64D MTADS (*Modernised Target Acquisition and Designation Sight*)
- 68 AH-64D *block II upgrade*
- 69 AH-64D verbetering bewapening
- 71 Chinook uitbreiding en versterking (vier + twee)
- 72 F-16 M5 modificatie
- 73 F-16 mode 5 IFF
- 74 F-16 verbetering lucht-grond bewapening, fase 1
- 75 F-16 verbetering lucht-grond bewapening, fase 2
- 77 F-16 zelfbescherming (ASE)

In planning

- 79 AH-64D zelfbescherming (ASE)
- 80 Chinook Vervanging en modernisering
- 81 F-16 infrarood geleide lucht-lucht raket
- 83 Langer doorvliegen F-16 – Instandhouding
- 84 Langer doorvliegen F-16 – Operationele Zelfverdediging
- 85 Langer doorvliegen F-16 – Vliegveiligheid & Luchtwaardigheid
- 87 Internationale strategische tank en luchttransportcapaciteit
- 88 Vervanging F-16
- 96 Vervanging *Medium Power Radars* in Wier en Nieuw Milligen
- 97 AH-64D *Midlife Update* (MLU)
- 98 Vervanging F-16: Verwerving munitie boordkanon, zelfbeschermingsmiddelen en wapenladers
- 99 Vervanging F-16: Verwerving Middellange en lange afstands raket

101 Projecten Defensiebreed*In realisatie*

- 103 Militaire Satelliet Communicatie lange termijn defensiebreed (MILSATCOM)
- 105 Militaire Satelliet Capaciteit (MILSATCAP)
- 106 Modernisering navigatiesystemen
- 107 NH-90
- 110 Richtkijker wapen schutter lange afstand
- 111 Uitbreiding Chemische Biologische Radiologische en Nucleaire (CBRN-) capaciteit in het kader van de Intensivering Civiël Militaire Samenwerking (ICMS), materieel

In planning

- 112 *Counter Improvised Explosive Devices* (C-IED) Blok 3
- 113 Defensiebrede Vervanging handgedragen warmtebeeldkijkers
- 114 Defensiebrede vervanging van ondersteunende Klein Kaliber Wapens
- 115 Defensiebrede vervanging operationele wielvoertuigen
- 117 Defensie Operationeel Kledingsysteem
- 118 *Medium Altitude Long Endurance Unmanned Aerial Vehicles* (MALE UAV)
- 119 NH-90 *Piloting Forward Looking Infrared* (PFLIR)
- 120 Nieuwe generatie identificatiesystemen (IFF mode 5/ mode S)
- 121 Verwerving 60 mm mortier
- 122 Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)
- 124 Vernieuwing TITAAN
- 125 Vervanging grondterminals MILSATCOM
- 126 Vervanging Licht Indirect Vurend Systeem (LIVS)
- 127 Vervanging radio's
- 128 Verwerving HV brillen

129 Projecten In Afstoting

- 131 Agusta Bell 412 reddingshelikopter (*Search And Rescue*)
- 132 Bevoorradingschip (*Fast Combat Supply Ship*) de Zuiderkruis en Zr.Ms Amsterdam
- 133 Cougar-transporthelikopter
- 134 DC-10 vliegtuig
- 135 F-16 gevechtsvliegtuig in *Midlife Update* configuratie M4
- 136 Fennek *Medium Range Anti Tank* (MRAT) pantserwielvoertuig
- 137 Fokker 50 vliegtuig (passagiersuitvoering)
- 138 Leopard 2A6 gevechtstank
- 139 Lynx-helikopter
- 140 Mijnenbestrijdingsvaartuig (mijnenjager) van de Alkmaarklasse
- 141 Pantserhouwitser (PzH2000)
- 142 Pantserupscommandovoertuig M-577
- 143 Pantserupsvoertuig tegen luchtdoelen (PRTL), *Cheetah*
- 144 Pantserupsvoertuig YPR-765 en YPR-806, diverse types
- 145 *Joint Logistiek Ondersteuningsschip* (JSS) Karel Doorman
- 146 Diverse voertuigen 45 Pantserinfanteriebataljon
- 147 Gulfstream G-IV

Colofon

Inleiding

Defensie is één van de grootste investeerders binnen de Nederlandse overheid. Om het proces van aanschaffingen in goede banen te leiden en ervoor te zorgen dat het defensiegeld zo goed mogelijk wordt besteed is zorgvuldigheid noodzakelijk.

Het proces rond de verwerving van materieel wordt gestuurd met behulp van het Defensie materieel Proces (DMP). Het DMP wordt gevolgd bij het voorzien in de behoefte aan militair materieel, informatiesystemen en infrastructuur voor projecten vanaf 5 miljoen euro. Het markeert politieke besluitvorming op belangrijke keuzemomenten en zorgt voor een adequate informatievoorziening aan de minister en, bij grotere projecten, aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal gedurende de gehele looptijd van de projecten, zodat kan worden bijgestuurd indien dat nodig is.

Projecten doorlopen in het DMP in beginsel vier fasen: de behoeftestelling (A-fase), de voorstudie (B-fase), de studie (C-fase) en de verwervingsvoorbereiding (D-fase). Na de D-fase begint de realisatie.

Voor DMP-projecten met een financiële omvang van 250 miljoen euro of meer volgt nog een DMP-evaluatie (E-fase). DMP evaluaties omvatten twee afzonderlijke evaluatiemomenten: een evaluatie direct na afsluiting van het project (projectevaluatie) en een evaluatie enige tijd na ingebruikname (productevaluatie).

De Kamer wordt in beginsel geïnformeerd over materieelprojecten vanaf 25 miljoen euro. Over niet-strategische materieelprojecten wordt de Kamer geïnformeerd door middel van de begroting. Als niet strategisch materieel wordt beschouwd het materieel dat niet specifiek ontwikkeld is voor militaire doeleinden. Het omvat onder meer zaken als tenten, aggregaten en eenvoudige bedrijfswagens en bedrijfsvoeringsprojecten op het gebied van onder andere vastgoed en ICT.

Onder strategisch materieel wordt begrepen al het materieel waarop artikel 346 van het EU-werkingsverdrag betrekking heeft. Dit materieel is specifiek ontwikkeld voor militaire toepassingen.

Het DMP wordt geëvalueerd. De laatste evaluatie heeft in 2006 plaatsgehad, zodat een nieuwe evaluatie in 2013 aan de orde is. Tegelijkertijd gaat Defensie door een aantal ingrijpende veranderingen, waaronder een reductie van de staven met dertig procent. Hiervoor is een verregaande vereenvoudiging van de bestuurlijke processen nodig, waaronder ook het DMP. Ook nieuw beleid zoals verregaande internationale samenwerking, *sourcing* en 'kopen van de plank' dienen een duidelijke plaats in het DMP te krijgen. Naast de periodieke evaluatie van het DMP is daarom een meer fundamentele herijking nodig. De Kamer wordt over de resultaten geïnformeerd.

Materieelprojectenoverzicht (MPO)

Sinds september 2007 wordt jaarlijks het MPO samengesteld om te voorzien in de behoefte van de Kamer aan meer strategische, beter samenhangende en minder technische en versnipperde informatie over materieelprojecten. Dit overzicht geeft de stand van zaken weer van strategische materieelprojecten van meer dan 25 miljoen euro en materieelprojecten die liggen onder dat bedrag maar als politiek gevoelig zijn aangemerkt, waarvoor in de komende vijf jaar uitgaven zijn geraamd. Middelen voor ICT, reguliere bedrijfsvoering en infrastructuur worden niet tot de strategische projecten gerekend. In het overzicht wordt onder meer uiteengezet hoe dit past in het defensiebeleid en hoe het project samenhangt met andere materieelprojecten. Hierdoor ontstaat meer inzicht in het bredere kader waarin een materieelproject past. Tevens zijn projecten van materieel in afstoting opgenomen. Het gaat hierbij om de afstoting van overtollige wapens en wapensystemen. De Kamer wordt over gerealiseerde verkopen per brief geïnformeerd. Wanneer het kopende land openbaarmaking niet op prijs stelt of commerciële belangen dit noodzakelijk maken, gebeurt dat vertrouwelijk.

Jaarlijks wordt met Prinsjesdag het MPO aan de Tweede kamer in drukvorm aangeboden. Ook wordt het MPO op internet gepubliceerd (www.rijksoverheid.nl/materieelprojectenoverzicht).

Het internet overzicht wordt in de loop van het jaar bijgewerkt met de laatste informatie die aan de Kamer is verstrekt.

Opbouw MPO

Het MPO bestaat uit de relevante tabellen uit de defensiebegroting 2014, Beleidsartikel 6 Investerings Krijgsmacht en geeft een overzicht van alle materieelprojecten van meer dan 25 miljoen euro in planning en realisatie, uitgesplitst per operationeel commando of naar defensiebrede toepassingen. In de tabellen is alle financiële informatie weergegeven in € miljoen. Als verdieping op de tabellen is per investeringsproject een projectpagina opgenomen met meer gedetailleerde informatie.

Ook is per afstotingsproject een projectpagina opgenomen. Het gaat hierbij alleen om het nog te verkopen materieel. De verkoopwaarde is afhankelijk van de actuele staat van de te verkopen zaken en de marktomstandigheden. Uit commerciële overwegingen wordt geen informatie verstrekt over de geschatte verkoopwaarde.

De projectpagina's zijn opgebouwd volgens een vaste indeling.

Projectfase (bij projecten in planning, in realisatie en in afstoting)

Een project is in planning als het zich in de A t/m D fase van het DMP bevindt. Na voltooiing van de D-fase en de ondertekening van het contract met de industrie komt het project in de realisatiefase. Zodra een wapen of wapensysteem door defensie buiten gebruik wordt gesteld, komt het in de afstotingsfase.

Wel/niet gemandateerd (bij projecten in planning en in realisatie)

Projecten met een financiële omvang tot 100 miljoen euro worden na goedkeuring van de behoeftestelling in beginsel door de minister gemandateerd aan de ambtelijke organisatie. De Kamer wordt vervolgens in de begroting over het verloop van deze projecten geïnformeerd. Wanneer de financiële omvang van een project 100 miljoen euro of meer is, dan wel als politiek gevoelig is aangemerkt, heeft geen mandatering plaats en wordt de Kamer na elke DMP-fase per brief geïnformeerd.

Gereed (bij projecten in realisatie)

Hier is vermeld wanneer een project is voltooid en al het materieel inzetbaar is. De oorspronkelijke en de huidige planning worden daarbij vermeld.

Instroom van-tot (bij projecten in planning en in realisatie)

Hier is vermeld vanaf wanneer materieel gepland staat om in te stromen bij defensie en wanneer dat is voltooid. De oorspronkelijke en de huidige planning worden daarbij vermeld.

Uitstroom van-tot (bij projecten in afstoting)

Hier is vermeld vanaf wanneer materieel gepland staat om uit te stromen bij defensie en wanneer dat is voltooid. De oorspronkelijke en de huidige planning worden daarbij vermeld.

Behoeftestelling (bij projecten in planning en in realisatie)

Er is een korte omschrijving gegeven over de inhoud en het doel van het project.

Planning (bij projecten in planning)

Per project is een deel van de informatie uit de begrotingstabel opgenomen. Het project volume, de planning van het DMP, de fasering van de kasgeldreeks en de ramingen van de totale materiële exploitatie lasten gedurende de levensduur van een (wapen)systeem zijn in verband gebracht met het voorgaande jaar en met de oorspronkelijke planning van het project. Pas na voltooiing van de A-fase kunnen de eerste (globale) ramingen van de materiële exploitatie worden opgesteld, en kunnen deze worden opgenomen in het MPO. In de hierop volgende fasen worden deze ramingen verder verfijnd. Alle financiële informatie is weergegeven in € miljoen, en conform het toenmalige prijspeil. In eerste instantie wordt alleen de planning van de A-fase vermeld. Op basis van de A-brief kan vervolgens een planning voor de B t/m D-fase worden bepaald.

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk									
2013									
2014									

Mutaties t.o.v. oorspronkelijk projectvolume (bij projecten in planning en in realisatie)

In de projecttabellen worden onder meer het oorspronkelijk en het huidig projectvolume vermeld. Deze budgetten zijn niet rechtstreeks vergelijkbaar aangezien in de huidige budgetten de prijsbijstellingen van de afgelopen jaren zijn verwerkt. Daarnaast kunnen in de periode liggend tussen de goedkeuring van de behoefte en daadwerkelijke verwerving van de goederen en diensten de nodige mutaties zijn verwerkt. Deze mutaties zijn in hoofdzaak, en niet limitatief, het gevolg van:

- Verandering van het defensiebeleid;
- De opeenvolgende DMP-fasen waarbij de behoefte in elke volgende fase meer concreet wordt en waaruit kwantitatieve, kwalitatieve en financiële bijstellingen volgen;
- Wijzigingen voortvloeiend uit internationale samenwerking;
- Het verloop van het ontwikkelingstraject, indien het nieuw te ontwikkelen materieel betreft;

Daarnaast kan het voorkomen dat sub- en deelprojecten dermate gecompliceerd of belangrijk worden dat zij gedurende het DMP als afzonderlijke behoefte een eigen DMP gaan volgen.

Materiële exploitatielasten gedurende de levensduur (bij projecten in planning en in realisatie)

Waar mogelijk worden bij de projecten die de A-fase van het DMP hebben voltooid de materiële exploitatielasten vermeld, hetzij over de totale levensduur van een systeem, dan wel per jaar. Met de invoering van ERP zal de verdere toerekening aan de verschillende wapensystemen steeds beter worden.

Tabellen

Stand van Zaken Begroting 2013

Projecten Zeestrijdkrachten in realisatie

Projectomschrijving	Project- volume	Raming uitgaven in € miljoen						Fasering tot
		t/m 2013	2014	2015	2016	2017	2018	
<i>Fast Raiding Interception and Special forces Craft (FRISC)</i>	28,6	27,8	0,8					2014
Instandhouding M-fregatten	58,7	43,1	10,1	5,5				2015
Instandhouding Walrusklasse onderzeeboten	95,3	34,8	14,2	15,2	9,2	7,2	8,0	2020
Instandhouding Goalkeeper	33,2	12,9	9,6	6,0	4,7			2016
Luchtverdedigings- en Commando Fregatten (LC-fregatten)	1.560,3	1.548,1	7,4	4,8				2015
LC-fregatten Munitie	308,2	303,8				3,1	1,3	2018
<i>Maritime Ballistic Missile Defence (MBMD)</i>	117,2	40,3	20,3	17,1	12,1	15,1	6,2	2021
Patrouilleschepen	529,6	515,4	10,2	4,0				2015
Verbetering MK 48 torpedo	71,6	30,9	13,7	19,2	7,4	0,4		2017
Verwerving Joint Logistiek Ondersteuningsschip (JSS)	409,3	315,7	86,5	7,1				2015

Projecten Zeestrijdkrachten in planning

Projectomschrijving	Project- volume	Verwachte uitgaven t/m 2013	Verwachte uitgaven in 2014	Planning DMP						Fasering
				2013	2014	2015	2016	2017	2018	
<i>Evolved Sea Sparrow Missile</i> Block II: deelneming internationaal ontwikkelingstraject **	25-50	25-50		A						2013
Vervangende Bevoorrading op Zee (BOZ-)capaciteit	100-250				A					2017-2020
Instandhoudingprogramma Luchtverdedigings- en Commando- fregatten (IP LC-fregatten)**	50-100			A						2017-2021
<i>Midlife upgrade BV206D</i> (MLU BV206D)*	25-50	<25	<25							2013-2018
Vervangende capaciteit <i>Landing</i> <i>Craft Utility (LCU)</i>	25-50				A					2017-2018
Vervanging MK46 Torpedo	25-50					A				2018-2020

* Gemandateerde projecten waarvan de A-brief al aan de Kamer verzonden is.

** Project komt voor mandatering in aanmerking.

Projecten Landstrijdkrachten in realisatie

Projectomschrijving	Project- volume	Raming uitgaven in € miljoen						Fasering tot
		t/m 2013	2014	2015	2016	2017	2018	
Army Ground Based Air Defence System (AGBADS)	126,3	126,3						2013
Battlefield Management System (BMS)	62,8	55,8	7,0					2014
Datacommunicatie Mobiel Optreden (DCMO)	43,0	37,8	5,2					2014
Patriot vervanging COMPATRIOT	29,7	10,6	15,8	3,3				2015
Groot pantserwielvoertuig (GPW, Boxer), productie	792,7	345,3	137,0	130,9	122,7	53,3	3,5	2018
Infanterie Gevechtsvoertuig (IGV), productie en training	1.118,1	1.111,9	6,2					2014
Vervanging genie- en doorbraaktank	90,4	88,8	1,6					2014

Projecten Landstrijdkrachten in planning

Projectomschrijving	Project- volume	Verwachte uitgaven t/m 2013	Verwachte uitgaven in 2014	Planning DMP						Fasering
				2013	2014	2015	2016	2017	2018	
Capability Upgrade Elektronische Oorlogvoering (CUP EO) ^{**}	25-50			A						2014 - 2019
PATRIOT verlenging levensduur	50-100				A					2017 - 2021
Vervanging 81 mm mortier	100-250				A					2017 - 2020
Vervanging Bouwmachines, grondverzet- en wegherstelmiddelen ^{**}	< 25									2015 - 2016
Vervanging Brugleggende tank ^{**}	50-100					D				2017 - 2021
C-RAM- en CLASS 1-UAV -detectiecapaciteit (voorheen Vervanging Mortieropsporingsradar) ^{**}	50-100				A					2014 - 2018
Vervanging zware bergingscapaciteit	25-50			A						2014 - 2023
Verwerving CE-pakketten IGV ^{**}	50-100									2014 - 2017

* Gemandateerde projecten waarvan de A-brief al aan de Kamer verzonden is.

** Project komt voor mandatering in aanmerking.

Projecten Luchtstrijdkrachten in realisatie

Projectomschrijving	Project- volume	Raming uitgaven in € miljoen						Fasering tot
		t/m 2013	2014	2015	2016	2017	2018	
AH-64D Modernised Target Acquisition and Designation Sight (MTADS)	77,7	77,7						2014
AH-64D block II Upgrade	120,0	45,2	42,5	32,3				2015
AH-64D Verbetering Bewapening*	25,9	4,0	4,3	8,1	7,6	1,9		2017
Chinook uitbreiding en versterking (4 + 2)	366,2	363,9	2,3					2014
F-16 M5 modificatie*	37,8	37,8						2013
F-16 Mode 5 IFF*	39,7	24,3	8,0	5,4	2,0			2016
F-16 Verbetering lucht-grond bewapening, fase 1*	59,1	39,2	13,5	6,4				2015
F-16 Verbetering lucht-grond bewapening, fase 2	75,3	18,1		7,2				2012-2027
F-16 Zelfbescherming (ASE)*	81,1	8,3		24,7	48,0			2016
Vervanging F-16 SDD (System Development and Demonstration) + Nederlandse projecten	792,0 + 41,2	792,0 + 41,2						2012 2013

*Gemandateerde projecten waarvan de A-brief al aan de Kamer verzonden is.

Projecten Luchtstrijdkrachten in planning

Projectomschrijving	Project- volume	Verwachte uitgaven t/m 2013	Verwachte uitgaven in 2014	Planning DMP proces						Fasering
				2013	2014	2015	2016	2017	2018	
AH-64D Zelfbescherming (ASE)*	50-100									2013 - 2017
Chinook Vervanging & Modernisering	>250				B/C/D					2016 - 2020
F-16 infrarood geleide lucht- lucht raket *	25-50									2007 - 2017
Langer doorvliegen F-16 - Instandhouding	50-100			B/C/D						2014 - 2020
Langer doorvliegen F-16 - Operationele zelfverdediging *	50-100			A	B/C/D					2015 - 2017
Langer doorvliegen F-16 - Vlieg- veiligheid en Luchtwaardigheid **	25-50			A	B/C/D					2016 - 2020
Internationale strategische tank en luchttransportcapaciteit	>250				A					2020 - 2023
Vervanging F-16	>250				D					2013 - 2023
Vervanging <i>Medium Power Radars</i> in Wier en Nieuw Milligen	25-50			B/C	D					2015-2017
AH-64D <i>Midlife Update</i> (MLU)	>250				A					2021 e.v.
Vervanging F-16: Verwerving munitie boordkanon, zelfbeschermingsmiddelen wapenladers	50-100				A					2015-2022
Vervanging F-16: Verwerving Middellange en lange afstands-raket	100-250							A		2019-2023

* *Gemandateerde projecten waarvan de A-brief al aan de Kamer verzonden is.*

** *Project komt voor mandatering in aanmerking.*

Projecten Defensiebreed in realisatie

Projectomschrijving	Project- volume	Raming uitgaven in € miljoen						Fasering tot
		t/m 2013	2014	2015	2016	2017	2018	
Militaire Satelliet Communicatie lange termijn defensiebreed (MILSATCOM)	132,1	111,6	9,4	9,0	1,8	0,3		2017
Militaire Satelliet Capaciteit (MILSATCAP)	31,4	11,0	5,1	5,1	5,3	1,4	3,5	2018
Modernisering navigatiesystemen	39,0	22,6	3,4	2,4	2,3	6,4	1,9	2018
NH-90	1.193,4	958,7	67,4	82,1	64,9	20,3		2017
Richtkijker wapen schutter lange afstand	28,7	26,7	2,0					2014
Uitbreiding Chemische Biologische Radiologische en Nucleaire (CBRN-) capaciteit in het kader van de Intensivering Civiel Militaire samenwerking (ICMS), materieel*	47,3	17,3	17,6	12,0	0,4			2016

*Gemandateerde projecten waarvan de A-brief al aan de Kamer verzonden is

**Project komt voor mandatering in aanmerking

Projecten Defensiebreed in planning

Projectomschrijving	Project- volume	Verwachte uitgaven t/m 2013	Verwachte uitgaven in 2014	Planning DMP proces						Fasering
				2013	2014	2015	2016	2017	2018	
Counter Improvised Explosive Devices (C-IED) blok 3 *	50 - 100									2012 - 2022
Defensiebrede vervanging handgedragen warmtebeeldkijkers**	25-50			A						2016 - 2019
Defensiebrede vervanging van ondersteunende Klein Kaliber Wapens*	50-100									2014 - 2017
Defensiebrede vervanging operationele wielvoertuigen	> 250			C	D					2014 - 2022
Defensie Operationeel Kledingsysteem **	25-50			A						2014 - 2016
Medium Altitude Long Endurance Unmanned Aerial Vehicles (MALE UAV)	100-250				C/D					2012 - 2019
NH-90 Piloting Forward Looking Infrared (PFLIR)	25-50					A				2017 - 2019
Nieuwe generatie identificatiesystemen (IFF mode 5/ Mode S) **	25 - 50			A						2015 - 2018
Vererving 60mm mortier**	50-100			A						2015 - 2016
Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)	100 - 250			D						2004 - 2018
Vernieuwing TITAAN**	50 - 100			A						2013 - 2017
Vervanging grondterminals MILSATCOM**	25 - 50				A					2018 - 2020
Vervanging licht indirect vurend wapensysteem (LIVS) **	50 - 100					A				2018 - 2022
Vervanging radio's	100-250			A						2013 - 2022
Vererving HV brillen*	25 - 50			D						2014- 2015

* Gemandateerde projecten waarvan het A-document al aan de Kamer verzonden is.

** Project komt voor mandatering in aanmerking.

Projecten

Zeestrijdkrachten

Projectnaam

Fast Raiding, Interception and Special Forces Craft (FRISC)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Gereed

Oorspronkelijke planning: 2013

Huidige planning: 2014

Behoeftestelling

Het project FRISC betreft de samenvoeging van een aantal soortgelijke behoeften. Het betreft de projecten Verwerving extra *Special Forces (SF-)* capaciteit (elf stuks), Vervanging kleine landingsvaartuigen Korps Mariniers (zeventien stuks), Vervanging klein vaartuig Bootgroep CZMCARIB (twaalf stuks), de behoefte aan zes vaartuigen ten behoeve van het project Patrouilleschepen en twee vaartuigen voor de beveiliging van nationale havengebieden in het kader van ICMS. Deze 48 vaartuigen worden verworven in de volgende versies. De *Boarding Craft* (negen-tien vaartuigen) waarmee operaties zullen worden uitgevoerd ten behoeve van de bestrijding van terrorisme, drugsmokkel of piraterij. Daarnaast zal Defensie twaalf *Support Craft Caribbean* vaartuigen verwerven. Deze vaartuigen zullen de defensietaken in het Caribische gebied uitvoeren. Ten slotte zal de *Raiding Craft* (zeventien vaartuigen) worden aangeschaft. Met deze vaartuigen zullen marinierseenheden amfibische operaties uitvoeren.

Samenhang met het beleid

Het project voorziet in capaciteiten voor ondersteuning en beïnvloeding van landoperaties vanuit zee en het expeditionair opereren nabij maritieme knooppunten, op transportroutes en in wateren nabij operatierreinen op het land, zoals beschreven in de Marinestudie 2005. Tevens voorziet het project in adequate uitrusting voor SF-eenheden voor de uitvoering van speciale operaties, zoals is beschreven in de CDS *Special Forces Studie 2005*.

Gerelateerde projecten

- Patrouilleschepen

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Antwoorden op vragen d.d. 23 mei 2012. (Vergaderjaar 2011-2012, aanhangsel handelingen, nr. 2611 en 2612)
- Kamervragen d.d. 4 november 2011 (Vergaderjaar 2011-2012, aanhangsel handelingen, nr. 563).
- Resultaten van de gecombineerde behoeftestelling, voorstudie, studie en verwervingsvoorbereiding d.d. 10-02-2009 (Kamerstuk 31 781 X nr. 4)
- Kamervragen d.d. 18 december 2008 (vergaderjaar 2008-2009, aanhangsel handelingen nr. 1064).
- Kamerbrief project *Fast Raiding, Interception and Special Forces Craft (FRISC)* d.d. 17 november 2008 (Kamerstuk 31781, nr. 1)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering tot	Raming exploitatielasten
		t/m 2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	28,2							2011	14,4*
2013	28,6	27,7	0,9					2014	25-50*
2014	28,6	27,8	0,8					2014	25-50*

* De lasten voor alle vaartuigen bij een voorziene levensduur van 12 jaar.

Projectnaam

Instandhouding M-fregatten

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Gereed

Oorspronkelijke planning: 2012

Huidige planning: 2014

Het eerste schip is in 2012 geleverd. Het tweede en laatste schip zal in 2014 worden geleverd. Bij de oplevering zullen nog niet alle gerelateerde projecten voltooid zijn.

Behoeftestelling

Om de M-fregatten tot het moment van vervanging (voorzien omstreeks 2021) in stand te kunnen houden en om een effectieve inzet in het gehele geweldsspectrum te kunnen garanderen zijn diverse aanpassingen aan het schip, waaronder het SEWACO-systeem, noodzakelijk. Deze aanpassingen zullen worden uitgevoerd tijdens reeds voorziene lange onderhoudsperiodes. Dit project wordt uitgevoerd in nauwe samenwerking met België.

Samenhang met het beleid

Een van de hoofdlijnen van beleid is de vergroting van het expeditionaire vermogen en van de inzetbaarheid van de krijgsmacht. In de maritieme context gaat het daarbij om de ondersteuning en beïnvloeding van landoperaties vanuit zee en het opereren in en nabij maritieme knooppunten en transportroutes, alsmede in wateren nabij operatieterreinen op het land.

De M-fregatten blijven een belangrijk onderdeel van de oppervlaktevloot en maken deel uit van de maritieme capaciteit zoals omschreven in de Marinestudie 2005. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve (wapen)inzet, ont-plooibaarheid en mobiliteit, veiligheid en zelfbescherming.

Gerelateerde projecten

- Instandhouding Goalkeeper
- NH-90
- Nieuwe generatie identificatiesystemen (IFF mode 5/mode S)
- Patrouilleschepen
- Verwerving Joint Logistiek Ondersteuningsschip (JSS)

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Als gevolg van vertragingen bij het modificatieprogramma wordt het laatste Belgische schip een jaar later, in 2015, opgeleverd.

Relevante Kamerstukken

- Lijst van vragen en antwoorden over A-brief d.d. 04-06-2007 (Kamerstuk 30 800 X nr. 96)
- Brief inzake de instandhouding en verbetering van M-fregatten (A-brief) d.d. 28-03-2007 (Kamerstuk 30 800 X nr. 79)
- Marinestudie 2005 d.d. 14-10-2005 (Kamerstuk 30 300 X nr. 9)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering	Raming exploitatielasten*
		t/m 2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	50-100							2012	
2013	57,8	53,3	4,5					2015	
2014	58,7	43,1	10,1	5,5				2015	<25

*Het betreft de geraamde exploitatiekosten per jaar.

Projectnaam

Instandhouding Walrusklasse onderzeeboten

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Gereed

Huidige planning: 2015-2020

Behoeftestelling

De vier onderzeeboten zijn sinds 1990 in gebruik. Bij het ontwerp is uitgegaan van een levensduur van 25 jaar met halverwege de levensduur een moderniseringsprogramma. Om de levensduur tot tenminste 2025 te verlengen is een aantal aanpassingen aan de onderzeeboten nodig op het gebied van veiligheid en instandhouding van de huidige capaciteiten: het Instandhoudingsprogramma Walrusklasse onderzeeboten. Het programma behelst conserveringswerkzaamheden, de vervanging van een aantal verouderde primaire sensoren (sonarfunctionaliteiten en navigatieperiscoop), een vervanging van het *Combat Management* Systeem (CMS) en aanpassingen aan een aantal platform systeemdelen.

Samenhang met het beleid

Een van de hoofdlijnen van beleid is de vergroting van het expeditionaire vermogen en van de inzetbaarheid van de krijgsmacht. In de maritieme context gaat het daarbij om de ondersteuning en beïnvloeding van landoperaties vanuit zee en het opereren in en nabij maritieme knooppunten en transportroutes, alsmede in wateren nabij operatierterreinen op het land. Nederlandse eenheden opereren in toenemende mate in kustwateren. De Walrusklasse onderzeeboten worden hierbij veelal in een zelfstandige rol ingezet ten behoeve van onder meer het vergaren van inlichtingen en het

beschermen van de oppervlaktevloot tegen de onderwaterdreiging. Door de afstoting van de Orion-patrouillevliegtuigen en de vermindering van het aantal M-fregatten is het belang van de Walrusklasse onderzeeboten voor de onderzeebootbestrijding verder toegenomen.

Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: gevalideerde inlichtingen, ontplooibaarheid en mobiliteit, effectieve (wapen) inzet, veiligheid en zelfbescherming.

Gerelateerde projecten

- Modificatie MK48 torpedo

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Lijst van vragen en antwoorden over de A-brief d.d. 01-09-2008 (Kamerstuk 31 200 X nr. 154)
- Behoeftestelling Instandhoudingsprogramma (IP) Walrusklasse onderzeeboten (A-brief) d.d. 13-06-2008 (Kamerstuk 31 200 X nr. 129)
- Marinestudie 2005 d.d. 14-10-2005 (Kamerstuk 30 300 X nr. 9)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering tot	Raming exploitatielasten*
		t/m 2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	50-100							2018	
2013	94,1	36,8	19,0	13,5	9,0	6,0	9,8	2018	
2014	95,3	34,8	14,2	15,2	9,2	7,2	8,0	2020	<25

*Het betreft de geraamde exploitatiekosten per jaar.

Projectnaam

Instandhouding Goalkeeper

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Instream van-tot**Oorspronkelijke planning:** 2010-2014**Huidige planning:** 2012-2016**Behoeftestelling**

Het Goalkeeper systeem is ontworpen in de jaren '80 als laatste verdedigingsmiddel tegen inkomende *Anti Surface Ship Missiles* (ASSM's). Om dit zelfverdedigingssysteem voor de grotere oppervlakte eenheden tot 2025 technisch in stand te houden en operationeel relevant, is een instandhoudingsprogramma noodzakelijk.

Samenhang met het beleid

Een van de hoofdlijnen van beleid is de vergroting van het expeditionaire vermogen en van de inzetbaarheid van de krijgsmacht. In de maritieme context gaat het daarbij om de ondersteuning en beïnvloeding van landoperaties vanuit zee en het opereren in en nabij maritieme knooppunten en transportroutes, alsmede in wateren nabij operatieterrainen op het land. De instandhouding

van het Goalkeeper systeem is van essentieel belang voor de bescherming en zelfverdediging van schepen zoals M- en LC-fregatten en LPD's bij expeditionaire operaties op grote afstand van Nederland die zich veelal in kustwateren zullen afspelen.

Het project draagt bij de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: veiligheid en zelfbescherming en effectieve (wapen)inzet.

Relatie met andere projecten

- Joint Logistiek Ondersteuningsschip (JSS)
- Instandhoudingsprogramma LCF

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

In het najaar van 2012 is het contract getekend met Thales Nederland BV voor de modificatie van zestien Goalkeepersystemen. Het project is daarmee overgegaan naar de realisatiefase. België sluit aan bij dit project.

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling (A-brief) Instandhouding Goalkeeper d.d. 10-03-2010 (Kamerstuk 32 123 X nr. 106)
- Marinestudie 2005 d.d. 14-10-2005 (Kamerstuk 30 300 X nr. 9)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering	Raming exploitatielasten*
		t/m 2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	25-50								
2013	25-50								
2014	33,2	12,9	9,6	6,0	4,7		2016		

* Het instandhoudingsprogramma leidt niet tot hogere exploitatielasten.

Projectnaam

Luchtverdedigings- en Commandofregatten
Deelprojecten: nieuwbouw, verwerving
walreservedelen en munitie

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Gereed

Oorspronkelijke planning (basisbeschrijving project Luchtverdedigings- en Commandofregatten d.d. 18 maart 1998 (Kamerstuk 25 800 nr. 3)): overdracht van de schepen in de periode 2002-2005. Levering Sirius infrarood detectiesysteem: 2008-2009.

Huidige planning: De schepen zijn in overeenstemming met de planning van het project in de periode van 2002 tot 2005 in de vaart gekomen en overgedragen aan het Commando zeestrijdkrachten. Met de E-brief is de Kamer geïnformeerd over een aantal restpunten. Het betreft knelpunten met het Sirius infrarood detectiesysteem, een aanpassing van het *Combat Management* systeem, rookhinder, een aanpassing van de schroefassen en de vervanging van dieselgeneratoren. Deze restpunten zullen naar verwachting in 2015 worden opgelost.

Behoeftestelling

Het project betreft de ontwikkeling en bouw van vier LC-fregatten inclusief de aanschaf van bijbehorende walreservedelen en munitie ten behoeve van het CZSK. De munitie betreft de *Evolved Seasparrow Missile* (ESSM), de *Standard Missile 2* (SM2) en de munitie voor het 127 mm kanon. De fregatten hebben de twee verouderde geleidewapenfregatten en twee standaardfregatten vervangen.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan een van de hoofdlijnen van beleid, namelijk de vergroting van het expeditionaire vermogen en van de inzetbaarheid van de krijgsmacht. In de maritieme context gaat het daarbij om de ondersteuning en beïnvloeding van landoperaties vanuit zee en het opereren in en nabij maritieme knooppunten en transportroutes, alsmede in wateren nabij operatierreinen op het land. Het LC-fregat past binnen het streven om de operationele inzetbaarheid van het CZSK te verbeteren en de effectiviteit van de hoofdwapensystemen te vergroten.

Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve (wapen)inzet, ontplooibaarheid en mobiliteit, hoogwaardige commandovoering en veiligheid en zelfbescherming.

Gerelateerde projecten

- Instandhouding Goalkeeper
- NH-90
- Instandhoudingsprogramma Luchtverdedigings- en Commandofregatten (IP LC-fregatten)
- *Maritime Ballistic Missile Defence* (MBMD)
- Vervanging MK46 torpedo

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Bij de eerste twee LC-fregatten zijn de motoren van de dieselgeneratoren vervangen en de schroefassen gemodificeerd. Deze twee systemen worden momenteel in de praktijk beproefd.

Na de proefmodificaties op deze twee LC-fregatten worden vanaf midden 2013 definitieve modificaties aangebracht voor beperking van de rookhinder op de andere twee LC-fregatten. Naar verwachting worden in 2015 de twee LC-fregatten met de proefmodificatie voorzien van de definitieve configuratie.

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling ESSM Block II: deelneming internationaal ontwikkelingstraject d.d. 17-06-2013 (Kamerstuk 27 830 nr. 110)
- Antwoorden op vragen projectevaluatie LCF d.d. 12-10-2009 (Kamerstuk 25 800 nr. 24)
- Projectevaluatie (E-brief) LCF d.d. 22-05-2009 (Kamerstuk 25 800 nr. 23)
- Lijst van vragen en antwoorden elfde jaarrapportage project Luchtverdedigings- en Commandofregatten d.d. 17-06-2008 (Kamerstuk 25 800 nr. 22)
- Elfde jaarrapportage project Luchtverdedigings- en Commandofregatten d.d. 07-04-2008 (Kamerstuk 25 800 nr. 20)
- Brief over de voorstudie/studie (B/C-brief) d.d. 06-03-2007 (Kamerstuk 22 800 nr. 45)
- Brief verwervingsvoorbereiding Sirius (D-brief) d.d. 16-02-2006 (Kamerstuk 30 300 X nr. 73)
- Vervanging twee standaardfregatten door fregatten voor luchtverdediging (D-brief) d.d. 19-12-1996 (Kamerstuk 25 000 X nr. 42)
- Aanbesteding twee stuks Luchtverdedigings- en Commandofregatten ter vervanging van geleide wapen fregatten van de Tromp klasse d.d. 06-06-1995 (Kamerstuk 23 900 X nr. 81)
- Brief over behoeftestelling (A-brief) d.d. 06-04-1992 (Kamerstuk 22 300 nr. 74)

Financiën

Jaar	Project- volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering	Raming exploitatiekosten
		t/m 2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk									
2013	LC-F: 1560,3 LCF-munitie: 308	1547,1 303,8	7,4	5,8		3,0	1,2	2015 2018	
2014	LC-F: 1560,3 LCF-munitie: 308,2	1548,1 303,8	7,4	4,8		3,1	1,3	2015 2018	>250

Projectnaam

Maritime Ballistic Missile Defence (MBMD)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Gereed

Oorspronkelijke planning: 2018-2021

Huidige planning: 2018-2021

Behoeftestelling

Met het project *Maritime Ballistic Missile Defence* (MBMD) worden de Luchtverdedigings- en Commandofregatten voorzien van een SMART-L radar met sensorcapaciteit (*early warning* capaciteit) ten behoeve van de vroegtijdige waarneming van ballistische raketten. De mogelijkheden voor internationale samenwerking worden momenteel onderzocht. Denemarken, Duitsland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk hebben concrete belangstelling voor samenwerking op het gebied van BMD getoond. Nederland heeft LC-fregatten met de verbeterde SMART-L radar als *early warning* sensorplatforms aangeboden aan het *Active Layered Theatre Ballistic Missile Defence* (ALTBMD) programma van de Navo.

Samenhang met het beleid

Het onderzoek naar en de ontwikkeling van een maritieme BMD-capaciteit in aanvulling op de expeditionaire Patriot capaciteit volgt direct uit de Marinestudie 2005. Dit project draagt bij aan de operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve inzet,

veiligheid en bescherming en hoogwaardige commandovoering. De verwerving van deze capaciteit is als intensivering opgenomen in de brief 'Defensie na de kredietcrisis'.

Door de modificatie van de SMART-L radar levert Nederland een belangrijke bijdrage aan de Europese en bondgenootschappelijke raketverdediging. Deze modificatie sluit aan bij de prioriteiten van de Navo en bij het Smart Defence-initiatief. In dit kader worden landen aangemoedigd zich toe te leggen op specifieke, hoogwaardige capaciteiten.

Gerelateerde projecten

- Instandhouding Luchtverdedigings- en Commandofregatten

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Brief over de resultaten van de gecombineerde B/C/D-fase d.d. 16-05-2012 (Kamerstuk 27830, nr. 100)
- Antwoorden op vragen over het project MBMD d.d. 25-10-2011 (Kamerstuk 27 830 nr. 94)
- Brief over het combineren van de B/C/D-fase van het project MBMD d.d. 07-10-2011, (Kamerstuk 27830, nr. 93).
- Brief over de behoeftstelling van het project MBMD d.d. 26-09-2011, (Kamerstuk 27830, nr. 91)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' (8 april 2011, Kamerstuk 32 733, nr. 1)
- Marinestudie 2005 d.d. 14-10-2005 (Kamerstuk 30 300 X nr. 9)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	100-250								
2013	116,0	40,0	20,0	17,0	12,0	15,0	16,0	2019	
2014	117,2	40,3	20,3	17,1	12,1	15,1	6,2	2018 - 2021	<5*

* Geschatte levensduurkosten per jaar.

Projectnaam
Patrouilleschepen

Projectfase
In realisatie

Wel/niet gemandateerd
Niet gemandateerd

Gereed
Oorspronkelijke planning: 2013
Huidige planning: 2015

Behoeftestelling

De oppervlaktevloot van het Commando Zeestrijdkrachten (CZSK) wordt ingezet voor taken in alle delen van het geweldsspectrum. Een belangrijke ontwikkeling is de toename van de taken lager in het geweldsspectrum, zoals kustwachttaken en maritieme veiligheidstaken. Dit laatste betreft de taken maritieme aanwezigheid, beveiliging tegen onder andere piraterij, logistieke ondersteuning, humanitaire hulp, evacuatieoperaties en maritieme interdictieoperaties. Om redenen van doelmatigheid worden voor de uitvoering van deze taken vier M-fregatten vervangen door vier op deze taken toegesneden patrouilleschepen.

Samenhang met het beleid

Het project is een integraal onderdeel van de Marinestudie 2005. Deze studie behelst een pakket aan maatregelen waarmee de samenstelling en de middelen van het CZSK nog beter worden afgestemd op haar taken. In het bijzonder gaat het daarbij om het toenemende belang van de ondersteuning en beïnvloeding van landoperaties vanuit zee en het expeditionair opereren in en nabij maritieme knooppunten en transportroutes, alsmede in wateren nabij operatierreinen op het land. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: gevalideerde inlichtingen, effectieve (wapen)inzet, veiligheid en zelfbescherming.

Gerelateerde projecten

- *Fast Raiding Interception and Special Forces Craft* (FRISC)
- Instandhouding M-fregatten
- NH-90
- Verwerving *Joint Logistiek Ondersteuningschip* (JSS)

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Op Zr.Ms. Holland is de Geïntegreerde Sensor- en Communicatie Suite (GSCS) geplaatst. Het schip wordt inmiddels operationeel ingezet. De beproevingen met de wapens en sensoren worden op Zr. Ms. Zeeland vervolgd. Zr. Ms. Friesland is als gevolg van de wisseling van de vierde GSCS met die van het *Joint Logistiek Ondersteuningschip* (JSS) niet in 2014 maar in 2015 gereed. De Kamer is hierover geïnformeerd met antwoorden op de feitelijke vragen over de brief van 2 februari 2012, over de verwerving van het JSS (4 april 2012, Kamerstuk 33000 X, nr. 77).

Relevante Kamerstukken

- Antwoorden op de feitelijke vragen over de brief van 2 februari 2012 over de verwerving van het JSS (4 april 2012, Kamerstuk 33000 X, nr. 77)
- Brief inzake behoeftestelling IFF Patrouilleschepen (A-brief) d.d. 27-10-2009 (Kamerstuk 32 123 X nr. 15)
- Lijst van vragen en antwoorden over de gecombineerde voorstudie, studie en verwervingsvoorbereiding d.d. 12-12-2007 (Kamerstuk 31 200 X nr. 75)
- Resultaten van de gecombineerde voorstudie, studie en verwervingsvoorbereiding d.d. 14-11-2007 (Kamerstuk 31 200 X nr. 42)
- Brief inzake de start van de verwervingsvoorbereiding vooruitlopend op de parlementaire behandeling d.d. 14-06-2006 (Kamerstuk 30 300 X nr. 113)
- Brief inzake behoeftestelling (A-brief) d.d. 18-05-2006 (Kamerstuk 30 300 X nr. 95)
- Marinestudie 2005 d.d. 14-10-2005 (Kamerstuk 30 300 X nr. 9)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering tot	Raming exploitatielasten
		t/m 2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	>250							2013	>250*
2013	529,6	515,4	14,2					2014	>250*
2014	529,6	515,4	10,2	4,0				2015	>250*

* Geschatte levensduur 2011-2036.

Projectnaam

Verbetering MK48 torpedo

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Instream van-tot**Oorspronkelijke planning:** 2011-2016**Huidige planning:** 2017**Behoeftestelling**

De Walrusklasse onderzeeboten beschikken over één wapensysteem: de torpedo. Sinds de bouw van de klasse wordt het type MK48, modificatiestandaard 4 (*mod 4*) gebruikt.

Deze is van Amerikaanse makelij en in de jaren '70 van de vorige eeuw ontworpen voor inzet in diep water. De omstandigheden voor een succesvolle inzet van een torpedo zijn in ondiep water veel complexer dan de omstandigheden in diep water. De MK48 *mod 4* heeft beperkte mogelijkheden kleine doelen in ondiep water te bestrijden.

De MK48 *mod 4* is in gebruik geweest bij de marine van Australië, Canada en de Verenigde Staten. Australië en de Verenigde Staten zijn reeds overgeschakeld op de *mod 7*, die beter geschikt is voor het gebruik in ondiep water. Reserveonderdelen worden niet meer geproduceerd en zijn nu reeds schaars.

Hierdoor stijgen de exploitatiekosten de komende jaren sterk. Om deze redenen dient de torpedo te worden verbeterd.

Samenhang met het beleid

Een van de hoofdlijnen van beleid is de vergroting van het expeditionaire vermogen en van de inzetbaarheid van de krijgsmacht. In de maritieme context gaat het daarbij om de ondersteuning en beïnvloeding van landoperaties vanuit zee en het opereren in en nabij maritieme knooppunten, transportroutes en in wateren nabij operatieterreinen op het land. Nederlandse eenheden opereren derhalve in toenemende mate in kustwateren. Voor de verdediging op grotere afstand heeft de Nederlandse krijgsmacht na de afstoting van de Orion-patrouillevliegtuigen alleen nog onderzeeboten beschikbaar. De boot beschikt over een scala aan sensoren. Het torpedowapensysteem kan zowel tegen oppervlakte-eenheden als tegen onderzeeboten worden ingezet. Het project draagt bij aan het de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve (wapen)inzet, veiligheid en zelfbescherming.

Gerelateerde projecten

- Instandhouding Walrusklasse onderzeeboten

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Het project is overgegaan naar de realisatiefase. Daarnaast is de projectnaam gewijzigd.

Relevante Kamerstukken

- Jaarverslag Ministerie van Defensie d.d. 18 mei 2011 (Kamerstuk 32 710 X, nr. 1)
- Behoeftestelling (A-brief) Modificatie MK48 torpedo d.d. 17-09-2009 (Kamerstuk 32 123 X, nr. 6)
- Marinestudie 2005 d.d. 14-10-2005 (Kamerstuk 30 300 X, nr. 9)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering	Raming exploitatielasten
		2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	50-100							2011-2016	
2013	50-100							2012-2017	
2014	71,6	30,9	13,7	19,2	7,4	0,4		2017	

Projectnaam

Verwerving Joint Logistiek Ondersteuningschip (JSS)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Gereed

Oorspronkelijke planning: 2011

Huidige planning: 2015

Behoeftestelling

Het project betreft het ontwerp, de bouw en de indienstelling van een *Joint Logistiek Ondersteuningschip* (*Joint Logistic Support Ship*, JSS). Het JSS zal in staat zijn de taken van de huidige bevoorradingsschepen te vervullen, te weten het bevoorraden van schepen op zee met onder meer olie. Aangezien maritieme eenheden steeds vaker dichtbij de kust optreden voor de uitvoering en ondersteuning van operaties op het land, voorziet het JSS ook in transportcapaciteit (strategisch transport) en in de capaciteit om in de beginfase van een operatie landeenheden vanuit zee logistiek te ondersteunen (*sea basing*) waaronder capaciteit voor helikopteroperaties. Het transportdek van het JSS is sterk genoeg om het zwaarste materieel van Defensie te vervoeren. Daarnaast beschikt het schip over de mogelijkheid onafhankelijk van havenfaciliteiten te laden en te lossen. Verder kan het schip ook zelfstandig noodhulp verlenen in verafgelegen gebieden. Het schip kan hiertoe ondermeer worden uitgerust met uitgebreide medische capaciteit.

Samenhang met het beleid

De afstoting van het JSS nadat de bouw is voltooid is een gevolg van de maatregelen zoals beschreven in de nota 'In het belang van Nederland' over de toekomst van de krijgsmacht. In plaats daarvan zal Defensie een eenvoudiger en goedkoper bevoorradingsschip verwerven.

Gerelateerde projecten

- Instandhouding Goalkeeper
- Instandhouding M-fregatten
- NH-90
- Nieuwe generatie identificatiesystemen (*IFF mode 5/mode S*)
- Patrouilleschepen

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Nadat de bouw van het JSS is voltooid wordt het schip afgestoten en voor verkoop aangeboden (zie ook nieuw projectblad bij Projecten in afstoting). In plaats van het JSS zal Defensie een kleiner bevoorradingsschip verwerven (zie nieuw projectblad bij projecten Zee in planning voor "Vervangende bevoorrading op Zee [BOZ-] capaciteit").

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland'
- Brief integrale lijst van vragen en antwoorden over de verwerving van het JSS (6 juni 2012, Kamerstuk 2012Z11325)
- Brief antwoorden op vragen over het project JSS (4 april 2012, Kamerstuk 33000 X, nr. 77)
- Brief over de verwerving van het Joint Logistiek Ondersteuningsschip (2 februari 2012, Kamerstuk 33000 X, nr. 67)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' (8 april 2011, Kamerstuk 32 733, nr. 1)
- Kamerbrief toezeggingen Algemeen Overleg over het project JSS d.d. 02-12-2009 (Kamerstuk 32 123 X nr. 82)
- Kamerbrief toezeggingen wetgevingsoverleg Materieel over het project JSS d.d. 19-11-2009 (Kamerstuk 32 123 X nr. 38)
- Kamervragen over het project Joint Logistiek Ondersteuningsschip (JSS) d.d. 06-11-2009 (Kamerstuk 32 123 X nr. 26)
- Resultaten van de gecombineerde voorstudie, studie en verwervingsvoorbereiding (B/C/D-brief) Joint Logistiek Ondersteuningsschip (JSS) d.d. 05-11-2009 (Kamerstuk 32 123 X nr. 24)
- Beleidsbrief Wereldwijd Dienstbaar d.d. 18-09-2007 (Kamerstuk 31 243 nr. 1)
- Lijst van vragen en antwoorden over drie behoeftestellingen naar aanleiding van de Marinestudie 2005 d.d. 06-09-2006 (Kamerstuk 30 300 X nr. 138)
- Brief inzake de start van de verwervingsvoorbereiding vooruitlopend op de parlementaire behandeling d.d. 14-06-2006 (Kamerstuk 30 300 X nr. 113)
- Brief inzake behoeftestelling (A-brief) d.d. 18-05-2006 (Kamerstuk 30 300 X nr. 95)
- Marinestudie 2005 d.d. 14-10-2005 (Kamerstuk 30 300 X nr. 9)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	>250							2011	>250*
2013	407,9	316,2	84,7	7,0				2015	>250*
2014	409,3	315,7	86,5	7,1				2015	>250*

* Geschatte levensduur is 25 jaar.

Projectnaam

Evolved Sea Sparrow Missile Block II: deelneming internationaal ontwikkelingstraject

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Komt voor mandatering in aanmerking.

Instream van-tot

N.v.t.

Behoeftestelling

Technologische vooruitgang leidt tot de ontwikkeling van modernere antischipraketten. Deze antischipraketten bereiken hogere snelheden, voeren complexere manoeuvres uit en vliegen lager boven het zeeoppervlak. Hierdoor neemt de kans af dat de verouderde *Evolved Sea Sparrow Missile* (ESSM) Block I-raketten de dreiging kunnen uitschakelen. Defensie bereikt door het verbruik voor beproevings- en trainingsdoel-einden eind 2018 de minimumvoorraad aan ESSM Block I-raketten. Deze twee redenen zijn aanleiding tot de behoeftestelling voor de vervanging van ESSM Block I door ESSM Block II. Dit is een wapensysteem voor de luchtverdediging op korte afstand.

Het ESSM block-II project omvat de ontwikkeling en uitvoering van de benodigde modificaties voor de LC-fregatten alsmede de verwerving van raketten. De behoeftestelling bestaat uit twee projecten. Deze tweedeling is noodzakelijk omdat Nederland dit najaar de overeenkomst voor deelneming aan het internationale ontwikkelingstraject voor ESSM block II moet sluiten. Het aantal raketten dat Defensie wil aanschaffen wordt echter pas in 2015 duidelijk. Doordat de

kwantitatieve behoefte nog niet kan worden bepaald, voert Defensie de behoeftestelling voor ESSM block II in twee delen uit. Met de A-brief van 17 juni 2013 is de Kamer geïnformeerd over het project 'Behoeftestelling ESSM Block II: deelneming internationaal ontwikkelingstraject'. Over de behoeftestellingsfase van het vervolgtraject 'ESSM Block II: verwerving' wordt de Kamer in 2015 geïnformeerd.

Samenhang met het beleid

Defensie beschikt over vier LC-fregatten voor de ondersteuning en de beïnvloeding van landoperaties vanuit zee en voor operaties in en nabij maritieme knooppunten en transportroutes. Om de taken uit te kunnen voeren dienen de LC-fregatten over een effectieve luchtverdediging te beschikken. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve (wapen)inzet en veiligheid en zelfbescherming.

Relatie met andere projecten

- *Evolved Sea Sparrow Missile* Block II: verwerving
- Instandhoudingsprogramma Luchtverdedigings- en commandofregatten

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Nieuw opgenomen.

Relevante Kamerstukken

- Brief antwoorden op Kamervragen over behoeftestelling van 28-08-2013
- Brief over de behoeftestelling (A-brief) *Evolved Sea Sparrow Missile* Block II: deelneming internationaal ontwikkelingstraject van 18-06-2013 (Kamerstuk 27 830 nr. 110)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk									
2013									
2014	25-50	A						2013	n.v.t.

Projectnaam

Vervangende Bevoorrading op Zee (BOZ-) capaciteit

Projectfase

In planning, pre A-fase

Wel/niet gemandateerd

Komt niet voor mandatering in aanmerking

Instream van-tot

Huidige planning: 2020

Behoeftestelling

Het project betreft het ontwerp, de bouw en de indienststelling van een bevoorradingsschip in plaats van het *Joint Logistiek Ondersteuningsschip* (JSS). Nadat de bouw van het JSS is voltooid, wordt het schip afgestoten en voor verkoop aangeboden. Het nieuwe bevoorradingsschip zal een aantal taken van het huidige bevoorradingsschip *Zr.Ms. Amsterdam* overnemen. Het betreft het bevoorraden van schepen op zee met onder meer olie, munitie en reservedelen. Het nieuwe bevoorradingsschip hoeft geen zware wapensystemen te transporteren; met de beleidsbrief is in 2011 besloten de gevechtstanks af te stoten. Daarnaast wordt het transport van zwaar materieel en de amfibische rol van zware helikopters internationaal beschouwd als een nichecapaciteit. Hierdoor zal het nieuwe schip een kleinere omvang en bemanning hebben dan het JSS.

Samenhang met het beleid

Het project is een gevolg van de maatregelen zoals beschreven in de nota 'In het belang van Nederland' over de toekomst

van de krijgsmacht. Eén van de maatregelen betreft de afstoting en verkoop van het *Joint Logistiek Ondersteuningsschip* nadat de bouw voltooid is en het in plaats daarvan verwerven van een eenvoudiger en goedkoper bevoorradingsschip.

Gerelateerde projecten

Afstoting *Joint Logistiek Ondersteuningsschip Karel Doorman*

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Nieuw opgenomen.

Relevante Kamerstukken

Nota 'In het belang van Nederland'

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk									
2013									
2014	100-250		A					2017-2020	>250*

*Geschatte levensduur 2020-2050

Projectnaam

Instandhoudingsprogramma Luchtverdedigings- en Commandofregatten (IP LCF)

Projectfase

In planning, A-fase

Wel/niet gemandateerd

Komt voor mandatering in aanmerking

Gereed

Oorspronkelijke planning: 2015-2019

Huidige planning: 2017-2021

Behoeftestelling

Bij het ontwerp van de LC-fregatten van de 'De Zeven provinciën'-klasse is uitgegaan van een instandhoudingsprogramma dat ongeveer halverwege de levensduur wordt uitgevoerd. De behoefte omvat de instandhouding van de platforminstallaties en sensor- en wapen- en commandosystemen van de vier LC-fregatten ten einde deze tot het einde van hun levensduur operationeel relevant, effectief inzetbaar en onderhoudbaar te houden. De aanpassingen zullen worden uitgevoerd tijdens reeds voorziene periodes voor de uitvoering van groot onderhoud.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan een van de hoofdlijnen van beleid, namelijk de vergroting van het expeditionaire vermogen en van de inzetbaarheid van de krijgsmacht. In de maritieme context gaat het daarbij om de ondersteuning en beïnvloeding van landoperaties vanuit zee en het opereren in en nabij maritieme knooppunten en transportroutes, alsmede in wateren nabij operatieterrainen op het land. Het LC-fregat past binnen het streven om de operationele

inzetbaarheid van het CZSK te verbeteren en de effectiviteit van de hoofdwapensystemen te vergroten.

Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve (wapen)inzet, ontplooibaarheid en mobiliteit, hoogwaardige commandovoering en veiligheid en zelfbescherming.

Gerelateerde projecten

- LC-fregatten deelprojecten: nieuwbouw, verwerving walreservedelen en munitie
- *Maritime Ballistic Missile Defence* (MBMD)
- Instandhouding Goalkeeper
- NH-90

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Het instandhoudingsprogramma wordt uitgevoerd van 2017 tot en met 2021. Het eerste instandhoudingsprogramma voor een LC-fregat vangt later in 2017 aan, waardoor het vierde en laatste instandhoudingsprogramma voor een LC-fregat pas in 2021 kan eindigen. Hieraan ligt ten grondslag dat de vaststelling van de behoefte en het projectbudget langer duurden dan aanvankelijk was voorzien. Dit heeft vooralsnog geen financiële en operationele gevolgen.

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland'
- Projectevaluatie LCF d.d. 22-05-2009 (Kamerstuk 25 800 nr. 23)
- Marinestudie 2005 d.d. 14-10-2005 (Kamerstuk 30 300 X nr. 9)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten*
		2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	50-100							2015-2019	
2013	50-100	A						2015-2020	
2014	50-100	A						2017-2021	

* Onderzoek naar exploitatiekosten maakt deel uit van het DMP.

Projectnaam

Midlife upgrade BV206D (MLU BV206D)

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Instream van-tot**Oorspronkelijke planning:** tot 2009**Huidige planning:** 2018**Behoeftestelling**

Het Commando Zeestrijdkrachten (CZSK) heeft behoefte aan *All Terrain Mobiliteit* (ATM) voor het Korps Mariniers. Hiervoor beschikt het Korps over de BV206D en gepantserde rupsvoertuigen van het type Viking. De BV's 206D zijn aan het einde van hun technische levensduur. Hierdoor zijn de voertuigen verminderd inzetbaar en vertonen zij operationele tekortkomingen. Om financiële redenen is besloten de BV's niet te vervangen, maar een aantal voertuigen levensduurverlengend onderhoud te geven en te moderniseren zodat zij operationeel inzetbaar blijven tot ten minste 2020.

Samenhang met het beleid

De beschikbaarheid van voldoende *All Terrain Mobiliteit* voor het Korps Mariniers is uitgangspunt geweest bij het vaststellen van de voor CZSK benodigde aantallen voertuigen in het project defensiebrede vervanging operationele wielvoertuigen. Om operationele en financiële redenen is voor een deel van de marinierseenheden voor commandovoering, gevechtssteun en voorwaartse logistiek geen wielvoertuig als organiek voertuig opgenomen maar een ge-

modificeerde BV206D. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: ontplooibaarheid en mobiliteit en effectieve inzet.

Relatie met andere projecten

- Defensiebrede vervanging operationele wielvoertuigen

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Het project vertraagt met twee jaar. Het einde van het project wordt voorzien in 2018 in plaats van 2016. De vertraging wordt veroorzaakt doordat de studiefase langer duurt dan voorzien en de planning van de industrie later beschikbaar komt.

Relevante Kamerstukken

- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733 nr. 1)
- Antwoorden op Kamervragen over de behoeftestellingsfase van het project *Midlife Upgrade BV206D* d.d. 20-08-2010 (Kamerstuk 27830 nr 81)
- A-brief *Midlife upgrade BV206D (MLU BV206)* d.d. 25-05-2010 (Kamerstuk 27830 nr. 77)
- Beleidsbrief Wereldwijd Dienstbaar d.d. 18-09-2007 (Kamerstuk 31 243 nr. 1)
- Brief over vervanging van *All Terrain Vehicles* van het Korps Mariniers (A-brief) d.d. 16-03-2005 (Kamerstuk 27 830 nr. 30)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten**
		2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	25-50							2010-2020	
2013	25-50*							2012-2016	
2014	25-50*							2013-2018	

* Gemandateerd project waarvan de A-brief al aan de Kamer verzonden is.

** Onderzoek naar exploitatiekosten maakt deel uit van het DMP.

Projectnaam

Vervangende capaciteit *Landing Craft Utility* (LCU)

Projectfase

In planning, A-fase

Wel/niet gemandateerd

Komt voor mandatering in aanmerking

Instream van-tot

Oorspronkelijke planning: 2017-2018

Huidige planning: 2017-2018

Behoeftestelling

Het project betreft de ontwikkeling en bouw van een vervangende capaciteit voor de huidige vijf *Landing Craft Utility* van Defensie. Het Commando zeestrijdkrachten gebruikt landingsvaartuigen van het type *Landing Craft Utility* (LCU) en *Landing Craft Vehicle and Personnel* (LCVP). Hiermee worden de marinierseenheden van Defensie, en hun materieel, van de amfibische schepen (*Landing Platform Dock*, LPD) naar het strand verplaatst. De LCU verplaatst vooral groot en zwaar materieel zoals rups- en wielvoertuigen en logistieke voorraden. De LCVP verplaatst vooral personeel en een enkel licht voertuig. Door de vervanging van de huidige LCU kan de nieuwe capaciteit voortaan ook over grotere afstand en met hogere snelheid worden ingezet.

Samenhang met het beleid

Veranderingen in de internationale veiligheidssituatie hebben geleid tot meer aandacht voor maritieme en amfibische operaties in kustwateren. Afhankelijk van de uit te voeren opdracht kan een maritieme expeditionaire taakgroep worden samengesteld uit vloot- en marinierseenheden. Om marinierseenheden vanaf een taakgroep in te zetten op het land zijn landingsvaartuigen nodig. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: tijdige beschikbaarheid, ontplooibaarheid, mobiliteit, effectieve inzet en adequate logistieke ondersteuning.

Relatie met andere projecten

Geen

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

Nota 'In het belang van Nederland'

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	25-50		A					2017-2018	
2013	25-50		A					2017-2018	
2014	25-50		A					2017-2018	

Projectnaam

Vervanging MK46 torpedo

Projectfase

In planning, A-fase.

Wel/niet gemandateerd

Komt voor mandatering in aanmerking.

Instream van-tot

Oorspronkelijke planning: 2017 – 2019

Huidige planning: 2018 – 2020

Behoeftestelling

De doelzoekende torpedo is het enige wapen waarmee een onderzeeboot kan worden bestreden. Fregatten en helikopters maken hierbij gebruik van de MK46 *mod 5A*. Deze torpedo is destijds ontworpen tegen de dreiging van snelle, diepgaande nucleaire onderzeeboten op de oceaan (de MK46 *mod o*). Als gevolg van een accentverschuiving van operaties op de oceaan naar optreden in de ondiepe kustwateren zijn meerdere modificaties aan het wapensysteem uitgevoerd. Uit de beproevingen van de afgelopen jaren in ondiep water zijn echter tekortkomingen gebleken met de MK46 *mod 5A* (SW) torpedo. Hierdoor moet de MK46 worden vervangen. Hierbij zal de vervanger de langzaam varende conventionele en de mini-onderzeeboten in ondiepe wateren moeten kunnen bestrijden.

Samenhang met het beleid

Een van de hoofdlijnen van beleid is de vergroting van het expeditionaire vermogen en van de inzetbaarheid van de krijgsmacht. In de maritieme context gaat het daarbij

om de ondersteuning en beïnvloeding van landoperaties vanuit zee en het opereren in en nabij maritieme knooppunten en transportroutes, alsmede in wateren nabij operatierreinen op het land. De fregatten en maritieme helikopters moeten effectief kunnen worden ingezet ten behoeve van het beschermen van de grotere eenheden in kustwateren onder andere tegen eventuele onderwaterdreiging. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: veiligheid en zelfbescherming en effectieve (wapen)inzet.

Gerelateerde projecten

- Instandhouding M-Fregatten
- Instandhouding Luchtverdedigings- en Commandofregatten (IP LCF)

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Het project is vanwege nieuwe prioriteitstelling in het kader van de nota 'In het belang van Nederland' één jaar naar achteren verschoven en planalternatief. In het volgende MPO zal daarom geen projectblad worden opgenomen. Zodra er binnen de defensiebegroting budget voor dit project is vrijgemaakt zal het project weer in het MPO worden opgenomen.

Relevante Kamerstukken

Nota 'In het belang van Nederland'

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	25-50			A				2017-2019	
2013	25-50			A				2017-2019	
2014	25-50			A				2018-2020	

Projecten

Landstrijdkrachten

Projectnaam

Army Ground Based Air Defence System (AGBADS)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Gereed

Oorspronkelijke planning: 2005

Huidige planning: 2013

Behoeftestelling

Dit project betreft de invoering van bevelvoering- en communicatievoorzieningen alsmede lanceersystemen voor de luchtverdediging voor middellange en korte afstand (SHORAD en STINGER) voor het Commando Landstrijdkrachten. Hiermee wordt een gecontroleerde en gecoördineerde inzet van de verschillende grondgebonden luchtverdedigingssystemen mogelijk.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven om op te kunnen treden in het gehele geweldsspectrum en er wordt invulling gegeven aan de voorgenomen modernisering van de grondgebonden luchtverdediging. Voorts past het binnen het streven om op te kunnen treden in netwerken (*Network Enabled Capabilities*) en de effectiviteit van de hoofdwapensystemen verder te vergroten. Dit project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve (wapen)inzet en hoogwaardige commandovoering.

Gerelateerde projecten

- Battlefield Management System (BMS) en Datacommunicatie Mobiel Optreden (DCMO)
- Patriot vervanging COMPATRIOT

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733 nr. 1)
- Brief over de resultaten van de verwervingsvoorbereidingsfase van deel 1 fase 2, BMC41 FOC en deel 2, SSC (D-brief) d.d. 05-10-2006 (Kamerstuk 29 221 nr. 5)
- Brief over het project FGBADS (B/C-brief) d.d. 19-09-2003 (Kamerstuk 29 221 nr. 1)
- Brief inzake de resultaten van de voorstudiefase van het project TICCS (B-brief) d.d. 27-02-1998 (Kamerstuk 25 917 nr. 1)
- Brief over de behoefte aan een *Command & Control* systeem voor de luchtverdediging bij de Koninklijke Landmacht (A-brief) d.d. 13-06-1995 (Kamerstuk 23 900 X nr. 82)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering tot	Raming exploitatielasten
		t/m 2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	99,0							2005	
2013	126,0	126,0						2013	100-250*
2014	126,3	126,3						2013	

* Geschatte levensduur: 2008-2033.

Projectnaam

Battlefield Management System (BMS) en Datacommunicatie Mobiel Optreden (DCMO)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Gereed

Oorspronkelijke planning: 2011

Huidige planning: 2014

Behoeftestelling

Het project ondersteunt de bevelvoering van de grondgebonden eenheden van het Commando Landstrijdkrachten. Het Battlefield Management System (BMS) beoogt de operationele informatievoorziening en daarmee de commandovoering op het niveau peloton, compagnie en bataljon te verbeteren. Dit gebeurt door vooral de *situational awareness* bij deze eenheden te verbeteren. Het systeem is onderdeel van het grotere geheel van operationele commandoeringsystemen dat is gebaseerd op C3I-architectuur.

Samenhang met het beleid

Het project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid verder te verbeteren. Het past binnen het streven de inlichtingenketen te versterken en het vermogen om op te treden in netwerken (*Network Enabled Capabilities*) verder te vergroten. Tevens draagt de verbeterde *situational awareness* bij aan een grotere bescherming van eigen personeel.

Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve inzet en hoogwaardige commandovoering.

Gerelateerde projecten

- Army Ground Based Air Defence System (AGBADS)
- Groot Pantserwielvoertuig (GPW, Boxer)
- Infanterie Gevechtsvoertuig (IGV), productie en training
- Richtkijker wapen Schutter Lange Afstand (SLA)
- Vervanging 81 mm mortier.
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)
- Vervanging brugleggende tank
- Vervanging genie- en doorbraaktank
- Vervanging HF/VHF-radio (EZB/FM9000)
- Vernieuwing TITAN

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Het laatste deel van de functionaliteit BMS wordt in 2014 opgeleverd.

Relevante Kamerstukken

- Resultaten van de verwervingsvoorbereiding van het BMS/DCMO project (D-brief) d.d. 26-11-2007 (Kamerstuk 27 830 nr. 48)
- Resultaten van de studiefase van het project BMS (C-brief) en de behoefte aan aanvullende dataradio's (project Datacommunicatie Mobiel Optreden; DCMO) (A-brief) d.d. 24-03-2006 (Kamerstuk 27 830 nr. 37)

- Brief inzake de resultaten van de demonstratiefase en plannen voor de pilotfase van het project Battlefield Management System (BMS) (B-brief) d.d. 28-11-2002 (Kamerstuk 27 830 nr. 14)
- Brief over de behoefte aan een Battlefield Management System voor eenheden van de Koninklijke Landmacht (A-brief) d.d. 09-12-1997 (Kamerstuk 25 600 X nr. 25)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Raming uitgaven in € mln						Fasering tot	Raming exploitatielasten
		t/m 2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk**	BMS: 131,6							2011	
	DCMO: 41,8								
2013	BMS: 62,7	62,7						2013	25-50*
	DCMO: 42,8	42,8							<25*
2014	BMS: 62,8	55,8	7,0					2014	25-50*
	DCMO: 43,0	37,8	5,2						<25*

* Geschatte levensduur BMS: 2008-2018, geschatte levensduur DCMO: 2008-2018.

** De omvang van de initiële behoefte is verlaagd vanwege prioriteitsstelling.

Projectnaam

Patriot vervanging COMPATRIOT

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd, D-fase

Instroom van-tot

Oorspronkelijke planning: 2010

Huidige planning: 2015

Behoeftestelling

De krijgsmacht beschikt voor de grondgebonden luchtverdediging onder meer over het Patriot grond-lucht geleide wapensysteem. Het verbindingssysteem COMPATRIOT ondersteunt de commandovoering en vuurleiding van het Patriot systeem. De effectiviteit van het Patriot systeem is voor een belangrijk deel afhankelijk van dit verbindingssysteem. Het huidige COMPATRIOT systeem is technisch en economisch verouderd en moet worden vervangen.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan de verbetering van de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht. Het project vergroot het vermogen om op te treden in netwerken (*Network Enabled Capabilities*) en voorziet in een bijdrage aan de verdediging tegen ballistische raketten. Het project draagt bij aan twee operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve inzet en hoogwaardige commandovoering.

Gerelateerde projecten

- Army Ground Based Air Defence System (AGBADS)
- Vernieuwing TITAAN
- Patriot verlenging levensduur
- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Het project is overgegaan van de planningsfase naar de uitvoeringsfase. Het contract voor realisatie van dit project is in het eerste kwartaal 2013 getekend.

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland'
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32733 nr. 1)
- Behoeftte vervanging COMPATRIOT verbindingssysteem (A-brief) d.d. 08-06-2006 (Kamerstuk 30 300 X nr. 112)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering	Raming exploitatielasten
		2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	25-50							2007-2010	< 25
2013*	25-50							2010-2015	< 25
2014	29,7	10,6	15,8	3,3				2015	

* Gemandateerd project waarvan de A-brief al verzonden is.

Projectnaam

Groot Pantserwielvoertuig (GPW, Boxer), productie

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Gereed

Oorspronkelijke planning: 2015

Huidige planning: 2017

Behoeftestelling

Dit project betreft de internationale ontwikkeling van een nieuw pantserwielvoertuig, dat Boxer wordt genoemd. De ontwikkeling van de Boxer is vanaf 1999 als binationaal project door Duitsland en het Verenigd Koninkrijk opgezet. Begin 2001 is Nederland tot deze samenwerking toegetreden, waarna het Verenigd Koninkrijk zich in 2004 uit het project heeft teruggetrokken. Vanaf dat moment is het project als een binationaal project door Duitsland en Nederland voortgezet. Het betreft de ontwikkeling van een gemeenschappelijk basisvoertuig en specifieke landgebonden missie modules. Voor Nederland worden momenteel voor operationeel gebruik vier versies voorzien: commandopost, ambulance, vracht, en genie. In december 2006 is voor de serieproductie een contract getekend omfattende de levering van 200 voertuigen voor Nederland en 272 voertuigen voor Duitsland.

De rijlesvoertuigen zullen in 2013 worden geleverd, waarna de levering van voertuigen voor operationeel gebruik is voorzien vanaf begin 2014 tot eind 2017. De levering van operationele voertuigen begint met vanaf 2014 de ambulance, gevolgd door de overige versies. Het Nederlandse leverschema loopt dus deels parallel met het ontwikkeltraject van de diverse versies. Duitsland loopt in het programma voor op Nederland want de serieproductie is eind 2008 begonnen en de eerste voertuigen zijn vanaf midden 2011 ingezet in Afghanistan.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren met kwalitatief hoogwaardig materieel. Het past binnen het streven om de effectiviteit van hoofdwapensystemen verder te vergroten en op te kunnen treden in het gehele geweldsspectrum. Voorts past het in het streven om de interoperabiliteit in nationaal en internationaal verband te kunnen verbeteren. Verder worden met dit project bijdragen geleverd aan de ontwikkeling van nieuw beleid op het gebied van onderhoud. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: ontplooibaarheid en mobiliteit, veiligheid en zelfbescherming en effectieve (wapen)inzet.

Gerelateerde projecten

- *Army Ground Based Air Defence System* (AGBADS)
- *Battlefield Management System* (BMS) en Datacommunicatie Mobiel Optreden (DCMO)
- Infanterie Gevechtsvoertuig (IGV), productie en training
- *Tactical Indoor Simulation* (TACTIS)
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)
- Defensiebrede vervanging van ondersteunende Klein Kaliber Wapens

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

In de veertiende Jaarrapportage Vervanging Pantservoertuigen M577 en YPR (Kamerstuk 26 396 van 3 april 2013) is aan de Kamer gemeld dat het budget ten opzichte van de stand per 31 december 2011 met € 57,3 miljoen is toegenomen. Deze toename is vooral het gevolg van het omzetten van een variabele naar een vaste voertuigprijs.

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland'
- Lijst van vragen en antwoorden over veertiende jaarrapportage "vervanging pantservoertuigen M577 en YPR van 10-06-2013 (Kamerstuk 26 396 nr. 97)
- Veertiende jaarrapportage "vervanging pantservoertuigen M577 en YPR" van 03-04-2013 (Kamerstuk 26 396 nr. 96)
- Lijst van vragen en antwoorden over de dertiende jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 30-05-2012 (Kamerstuk 26 396 nr. 93)
- Dertiende jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 30-03-2012 (Kamerstuk 26 396 nr. 91)
- Lijst van vragen en antwoorden over de twaalfde jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 07-06-2011 (Kamerstuk 26 396 nr. 87)
- Twaalfde jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 21-04-2011 (Kamerstuk 26 396 nr. 86)
- Lijst van vragen en antwoorden over de elfde jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 13-08-2010 (Kamerstuk 26 396 nr. 81)

- Elfde jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 27-04-2010 (Kamerstuk 26 396 X nr. 79)
- Antwoord op kamervragen over kosten- en werkverdeling bij de ontwikkeling en productie van de Boxer d.d. 18-03-2010 (Kamerstuk aanhangsel nr. 1958)
- Lijst van vragen en antwoorden over de tiende jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 09-06-2009 (Kamerstuk 26 396 nr. 74)
- Tiende jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 15-04-2009 (Kamerstuk 26396 X nr.75)
- Lijst van vragen en antwoorden over de negende jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 20-06-2008 (Kamerstuk 26 396 nr. 71)
- Lijst van vragen en antwoorden over de overname van Stork PWV door Rheinmetall Landssysteme d.d. 09-05-2008 (Kamerstuk 26 396 nr. 70)
- Negende jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 08-04-2008 (Kamerstuk 26 396 nr. 69)
- Brief over de voorgenomen overname van Stork Pantserwielvoertuig BV (SPWV) door de Duitse firma Rheinmetall Landssysteme GmbH (RLS) d.d. 14-03-2008 (Kamerstuk 26 396 nr. 68)
- Brief over de resultaten van de verwervingsvoorbereiding van het project Groot Pantserwielvoertuig (D-brief) d.d. 18-10-2006 (Kamerstuk 26 396 nr. 63)
- Brief over voortgang project Groot Pantserwielvoertuig en over de voortzetting van de verwervingsvoorbereiding d.d. 23-06-2006 (Kamerstuk 26 396 nr. 57)
- Brief over de onderhandelingen m.b.t. aanschaf Boxer d.d. 19-06-2006 (Kamerstuk 26 396 nr. 56)
- Brief over prijsonderhandelingen Groot Pantserwielvoertuig d.d. 28-02-2006 (Kamerstuk 26 396 nr. 53)
- Brief over het deelproject ontwikkeling van een groot gepantserd wielvoertuig voor gevechtsondersteunende taken d.d. 16-12-2005 (Kamerstuk 26 396 nr. 51)
- Brief inzake toelichting op programma van eisen en vergelijking GTK-project met ongevraagd alternatief RDM (Piranha) (B/C-brief) d.d. 24-01-2001 (Kamerstuk 26 396 nr. 6)
- Brief over vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR (basisbeschrijving groot project) d.d. 05-02-1999 (Kamerstuk 26 396 nr. 1)
- Brief inzake de noodzaak tot vervanging van de pantserrups commandovoertuigen type M-577 en pantservoertuigen YPR (A-brief) d.d. 18-04-1997 (Kamerstuk 25 000 X nr. 74)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Raming uitgaven in € mln						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	862,0							2015	>250*
2013	Ontwikkeling:	108,3						2013	>250*
	Productie:	735,5	306,4	156,4	153,4	94,4	14,9		
2014	Productie:	792,7	345,3	137,0	130,9	122,7	53,3	2018	>250*

* Geschatte levensduur: 30 jaar.

Projectnaam

Infanterie Gevechtsvoertuig (IGV), productie en training

Projectfase

Voltooid

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Gereed

Oorspronkelijke planning: 2011

Huidige planning: 2012

Behoeftestelling

Naast de Fennek (MRAT en AD versie) en het Groot Pantserwielvoertuig is dit het derde deelproject van het overkoepelende project Vervanging pantservoertuigen. Dit deelproject betreft de vervanging van de technisch en operationeel verouderde YPR-PRI 25 mm door een nieuw infanteriegevechtsvoertuig. Eind 2004 is het contract voor levering van de IGV (CV-90) getekend. De serielevering is eind 2011 en de invoering bij de eenheden is eind 2012 voltooid.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven om de effectiviteit van de hoofdwapensystemen verder te vergroten en te voorzien in de bescherming van ingezette eenheden. Daarnaast past het in het streven op te kunnen treden in het gehele geweldsspectrum. Verder worden met dit project bijdragen geleverd aan de ontwikkeling van nieuw beleid op het gebied van onderhoud. Het project draagt bij aan de volgende

operationele capaciteiten van militair vermogen: ontplooibaarheid en mobiliteit, veiligheid en zelfbescherming en effectieve (wapen)inzet.

Gerelateerde projecten

- *Battlefield Management System (BMS)* en Datacommunicatie Mobiel Optreden (DCMO)
- Groot Pantserwielvoertuig (GPW, Boxer)
- *Tactical Indoor Simulation (TACTIS)*
- Verwerving CE-pakketten IGV

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland'
- Lijst van vragen en antwoorden over veertiende jaarrapportage "vervanging pantservoertuigen M577 en YPR van 10-06-2013 (Kamerstuk 26 396 nr. 97)
- Veertiende jaarrapportage "vervanging pantservoertuigen M577 en YPR" van 03-04-2013 (Kamerstuk 26 396 nr. 96)
- Lijst van vragen en antwoorden over de dertiende jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 30-05-2012 (Kamerstuk 26 396 nr. 93)
- Dertiende jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 30-03-2012 (Kamerstuk 26 396 nr. 91)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733 nr. 1)
- Lijst van vragen en antwoorden over de twaalfde jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR

- d.d. 07-06-2011 (Kamerstuk 26 396 nr. 87)
- Twaalfde jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 21-04-2011 (Kamerstuk 26 396 nr. 86)
- Lijst van vragen en antwoorden over de elfde jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 13-08-2010 (Kamerstuk 26 396 nr. 81)
- Elfde jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 27-04-2010 (Kamerstuk 26 396 nr. 79)
- Lijst van vragen en antwoorden over de tiende jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 15-04-2009 (Kamerstuk 26 396 nr. 75)
- Tiende jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 15-04-2009 (Kamerstuk 26 396 nr. 74)
- Lijst van vragen en antwoorden over de negende jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 20-06-2008 (Kamerstuk 26 396 nr. 71)
- Negende jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 08-04-2008 (Kamerstuk 26 396 nr. 69)
- Brief over de resultaten van de gecombineerde studie- en verwervingsvoorbereidingsfase (C/D-fase) van het project Infanterie Gevechtsvoertuig (IGV) (C/D-brief) d.d. 09-11-2004 (Kamerstuk 26 396 nr. 40)
- Brief over de reductie van het aantal kandidaat-leveranciers voor het Infanterie Gevechtsvoertuig (IGV) d.d. 06-11-2002 (Kamerstuk 26 396 nr. 15)
- Brief over de voorstudieresultaten van het project Infanterie Gevechtsvoertuig (IGV) (B-brief) d.d. 18-03-2002 (Kamerstuk 26 396 nr. 11)
- Brief over vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR (basisbeschrijving groot project) d.d. 05-02-1999 (Kamerstuk 26 396 nr. 1)
- Brief inzake de noodzaak tot vervanging van de pantserrups commandovoertuigen type M-577 en pantservoertuigen YPR (A-brief) d.d. 18-04-1997 (Kamerstuk 25 000 X nr. 74)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	610,0							2011	
2013	1118,1	1118,1						2013	>250*
2014	1118,1	1111,9	6,2					2014	>250*

* Geschatte levensduur: 30 jaar.

Projectnaam

Vervanging genie- en doorbraaktank

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Gereed

Oorspronkelijke planning: 2008

Huidige planning: 2013

Behoeftestelling

Tijdens crisisbeheersingsoperaties treden Nederlandse eenheden op in gebieden met natuurlijke en kunstmatig aangebrachte hindernissen als aarden wallen, greppels, barricades en mijnevelden.

Het is noodzakelijk te kunnen beschikken over eigen middelen die desnoods onder gevechtssomstandigheden in staat zijn hindernissen en infrastructurele voorzieningen aan te passen om de mobiliteit bij operaties te garanderen. Deze capaciteit kan zo nodig ook voor nationale taken bij calamiteiten en rampen worden ingezet. De KODIAK van de firma Rheinmetall Defence (gebaseerd op de Leopard 2 tank) voorziet in deze behoefte. De kwantitatieve behoefte bedraagt tien stuks deels voorzien van middelen om mijnevelden te doorbreken.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven op te kunnen treden in het gehele geweldsspectrum.

Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: ontplooibaarheid en mobiliteit.

Gerelateerde projecten

- Battlefield Management System (BMS) en Datacommunicatie Mobiel Optreden (DCMO)
- Defensiebrede vervanging operationele wielvoertuigen (DVOW)
- Defensiebrede vervanging van ondersteunende Klein Kaliber Wapens
- Vervanging zware bergingscapaciteit

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

De vertraging als gevolg van een uitloop van de werkzaamheden bij de fabrikant, tijdens de realisatie van het project, heeft geleid tot een bijstelling van de raming van de uitgaven. Dit heeft geen operationele of financiële gevolgen, anders dan het doorschuiven van kasgeld.

Relevante Kamerstukken

- Brief over de resultaten van de verwervingsvoorbereiding van het project Verwerving genie- en doorbraaktank (D-brief) d.d. 28-11-2007 (Kamerstuk 31 200 X nr. 69)
- Brief project Verwerving genie- en doorbraaktank (B/C-brief) d.d. 19-04-2006 (Kamerstuk 30 300 X nr. 88)
- Brief inzake behoeftestelling mijndoorbraaksysteem (A-brief) d.d. 30-11-1993 (Kamerstuk 23 400 X nr. 19)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	29,5								
2013	87,4	87,4						2013	50-100*
2014	90,4	88,8	1,6					2014	50-100*

* Geschatte levensduur: 2012-2042.

Projectnaam

Capability Upgrade Elektronische Oorlogvoering (CUP EOv)

Projectfase

In planning, A-fase

Wel/niet gemandateerd

Komt voor mandatering in aanmerking

Instream van-tot

Oorspronkelijke planning: 2010-2014

Huidige planning: 2014-2019

Behoeftestelling

De behoefte omvat een verbetering van het huidige EOv-systeem van het Commando Landstrijdkrachten. Het huidige systeem is het resultaat van een Duits-Nederlands samenwerkingsproject dat loopt sinds de tweede helft van de jaren '80. Het systeem is mobiel en is in staat de communicatie van een tegenstander te volgen (intercepteren), de plaats van de uitzendingen vast te stellen (peilen, lokaliseren) en deze uitzendingen te storen. Omdat op het gebied van elektronische oorlogvoering (EOv) de ontwikkelingen in de techniek elkaar snel opvolgen, is een voortdurende aanpassing en verbetering van het EOv-systeem noodzakelijk om ook nieuwe mogelijkheden van communicatie te kunnen intercepteren, peilen en storen.

Samenhang met het beleid

Het project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past in het streven om de inlichtingenketen te versterken.

Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: gevalideerde inlichtingen, effectieve (wapen)inzet, veiligheid en zelfbescherming.

Gerelateerde projecten

Geen

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland'
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733 nr. 1)

Planning

Jaar	Projectvolume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten*
		2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	25-50							2010-2012	
2013	25-50	A						2014-2019	
2014	25-50	A						2014-2019	

* Onderzoek naar exploitatiekosten maakt deel uit van het DMP.

Projectnaam

Patriot verlenging levensduur

Projectfase

In planning, A-fase

Wel/niet gemandateerd

Komt voor mandatering in aanmerking

Instroom van-tot**Oorspronkelijke planning:** 2017-2021**Huidige planning:** 2017-2021**Behoeftestelling**

Defensie gebruikt het Patriot systeem sinds 1987. Het project betreft de vernieuwing en instandhouding van componenten van de Patriot en de aan het wapen verbonden apparatuur. Hierdoor zal het Patriot systeem ten minste tot 2040 operationeel kunnen worden ingezet voor lucht- en raketverdediging.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid en slagkracht van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven om te voorzien in betere bescherming van het Navo grondgebied en ingezette eenheden en op te kunnen treden in het gehele geweldsspectrum, door middel van expeditieaire of territoriale lucht- en raketverdediging. Dit project draagt bij aan de operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve inzet, veiligheid en bescherming en hoogwaardige commandovoering.

Gerelateerde projecten

- Patriot vervanging COMPATRIOT
- Defensiebrede vervanging operationele wielvoertuigen (DVOW)

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

Nota 'In het belang van Nederland'

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	50-100							2017-2021	
2013	50-100	A						2017-2021	
2014	50-100		A					2017-2021	

Projectnaam

Vervanging 81mm mortier

Projectfase

In planning, A-fase

Wel/niet gemandateerd

Komt niet voor mandatering in aanmerking

Instream van-tot

Oorspronkelijke planning: 2017-2020

Huidige planning: 2017-2020

Behoeftestelling

Het project Vervanging 81mm mortier behelst de vervanging van (grondgebonden) vuursteuncapaciteit voor het Commando landstrijdkrachten (CLAS) en het Commando zee-strijdkrachten (CZSK) met het oog op de uitfasering van het 81mm mortier. De vuursteuncapaciteit van Defensie voldoet niet meer aan de eisen die de huidige conflicten hieraan stellen, zoals een groter bereik van de systemen en het zelfstandig functioneren van het wapen. De nieuwe wapensystemen zijn een aanvulling op de huidige systemen. De nieuwe capaciteit kan het gevecht van de lichte eenheden met vuursteun ondersteunen en draagt bij aan de bescherming van deze eenheden.

Samenhang met het beleid

De vervanging van het 81mm mortier maakt deel uit van het vuursteunconcept voor het landoptreden van Defensie dat momenteel wordt ontwikkeld. Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven om op te kunnen treden in het gehele geweldsspectrum. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve inzet.

Gerelateerde projecten

- *Battlefield Management System (BMS)* en Datacommunicatie Mobiel Optreden (DCMO)
- Vervanging Licht Indirect Vurend Systeem (LIVS)

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Het project Vervanging 81 mm. mortier maakt deel uit van het in ontwikkeling zijnde 'vuursteunconcept voor landoptreden'. Hierin zal worden uitgewerkt in hoeverre de 81 mm. mortier geheel of gedeeltelijk zal worden vervangen.

Zie ook het defensiebrede project 'Verwerking 60 mm. mortier'

Relevante Kamerstukken

Nota 'In het belang van Nederland'

Planning

Jaar	Projectvolume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten*
		2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	100-250	A						2017-2020	
2013	100-250	A						2017-2020	
2014	100-250		A					2017-2020	

* Onderzoek naar exploitatiekosten vindt plaats op basis van het DMP.

Projectnaam

Vervanging bouwmachines, grondverzet- en wegherstelmiddelen

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Instroom van-tot

Oorspronkelijke planning: 2015-2018

Huidige planning: 2015-2016

Behoeftestelling

Nederland streeft naar een kwalitatief hoogwaardige en volledig inzetbare krijgsmacht die expeditionair en wereldwijd kan optreden. Om effectief en efficiënt te kunnen optreden is een krijgsmachtbrede capaciteit benodigd om gevechtseenheden te beschermen en te verplaatsen in het operatiegebied en om zo nodig de lokale - al dan niet beschadigde - infrastructuur te verbeteren voor eigen doeleinden.

Ervaringen uit recente militaire operaties ondersteunen dat er behoefte is aan grondverzet- en wegherstelmiddelen in alle fasen van de militaire operatie om tijdens het operationeel optreden de bescherming en de mobiliteit voor de eigen eenheden te kunnen garanderen.

In 1991 zijn de universele bouwmachines Werklust bij de krijgsmacht ingestroomd. Met het bereiken van de verlengde *End Life of Type* ontstaat behoefte aan vervangende capaciteit.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven op te kunnen treden in het gehele geweldsspectrum. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: ontplooibaarheid, bescherming en mobiliteit

Gerelateerde projecten

- Defensiebrede vervanging operationele wielvoertuigen (DVOW)

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Het projectvolume is verlaagd tot minder dan € 25 miljoen. Het project wordt niet meer opgenomen in het volgende MPO.

Relevante Kamerstukken

Geen

Planning

Jaar	Projectvolume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten*
		2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	25-50							2015-2018	
2013	25-50	A						2015-2016	
2014	< 25							2015-2016	

* Onderzoek naar exploitatiekosten maakt deel uit van het DMP.

Projectnaam

Vervanging brugleggende tank

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Leguaan: gemandateerd

Leguaanbrug op Leopard 2A4: komt voor mandatering in aanmerking

Instream van-tot

Leguaan op wielonderstel:

Oorspronkelijke planning: 2009

Huidige planning: 2011

Leguaan op Leopard 2A4:

Oorspronkelijke planning: 2004

Huidige planning: 2017-2021

Behoeftestelling

Brugleggers worden ingezet om tijdens operationeel optreden met zowel een hoge als lage geweldsintensiteit de mobiliteit voor de eigen eenheden te kunnen garanderen. Tijdens crisisbeheersingsoperaties treden Nederlandse eenheden op in gebieden waar overgangen moeten worden gecreëerd. Dit dient snel en met bescherming van eigen personeel te gebeuren. Zowel de Leguaanbrug op een wielonderstel als de Leguaanbrug op Leopard kan ook voor nationale taken bij calamiteiten en rampen worden ingezet.

Er heeft een herijking plaats gevonden van de kwantitatieve en kwalitatieve behoefte van het project als gevolg van een vermindering van het budget.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven op te kunnen treden in het gehele geweldsspectrum.

Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: ontplooibaarheid en mobiliteit.

Gerelateerde projecten

- *Battlefield Management System (BMS)* en Datacommunicatie Mobiel Optreden (DCMO)
- Vervanging zware bergingscapaciteit

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Als gevolg van de herijking is de voltooiing van de D-fase voorzien voor 2015.

Relevante Kamerstukken

- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733 nr. 1)
- Brief over de voortgang project Vervanging brugleggende tank d.d. 20-05-2010 (Kamerstuk 32 123 X nr. 127)
- Brief over voorstudie/studie (B/C-brief) d.d. 25-06-1999 (Kamerstuk 26 645 nr. 1)
- Brief over behoeftestelling (A-brief) d.d. 05-02-1997 (Kamerstuk 25 000 X nr. 52)

Planning

Jaar	Projectvolume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	100-250							2004	
2013	50-100	D						2017-2021	
2014	50-100			D				2017-2021	

Projectnaam

C-RAM- en CLASS 1-UAV¹ -detectiecapaciteit (voorheen Vervanging Mortieropsporingsradar)

Projectfase

In planning, A-fase

Wel/niet gemandateerd

Komt voor mandatering in aanmerking

Instroom van - tot

Oorspronkelijke planning: 2011-2014

Huidige planning: 2014-2018

Behoeftestelling

Nederland streeft naar een kwalitatief hoogwaardige en volledig inzetbare krijgsmacht die expeditionair en wereldwijd kan opereren. Om effectief en efficiënt te kunnen optreden is een sterke inlichtingenpositie een eerste vereiste. Ervaringen uit recente militaire operaties ondersteunen dat. Inlichtingen zijn essentieel voor een goede situational awareness en meer in het bijzonder ook voor de bestrijding van vijandelijke grondwapens. Tot op heden kan de wapenlocatieradar (WLR²) voor een deel in deze behoefte voorzien. Met het einde van de levensduur van de WLR in zijn huidige vorm ontstaat behoefte aan vervangende capaciteit. Daarnaast worden Nederlandse militaire eenheden steeds vaker geconfronteerd met aanvallen met *Rockets, Artillery and Mortars* (RAM). Vooral de geïmproviseerde varianten van deze wapens zijn eenvoudig te verkrijgen, gemakkelijk te bedienen en vormen een significante bedreiging voor Nederlandse eenheden. Ook is er een toenemende dreiging van kleine onbemande vliegtuigen (CLASS 1-Unmanned Aerial Vehicles UAV of drones), die kunnen worden voorzien van optische middelen of een offensieve lading. Door deze veranderende dreiging heeft een herijking van de behoefte plaatsgevonden en is de projectnaam overeenkomstig aangepast.

¹. CLASS 1 UAV: Unmanned Aerial Vehicle tot 150kg die in staat wordt geacht een (explosieve) lading te vervoeren.

². Hoewel het project Mortieropsporingsradar (MOR) is getiteld, wordt in de praktijk over Wapenlocatieradar (WLR) gesproken. Met beide benamingen wordt hetzelfde bedoeld.

Samenhang met het beleid

Het project levert een bijdrage aan het beleid om de inlichtingenketen te versterken. Het past binnen het streven om de effectiviteit van de hoofdwapensystemen verder te vergroten. Tevens past dit project binnen het streven naar betere bescherming van ingezette eenheden. Het project draagt bij aan drie operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve inzet, veiligheid en bescherming, en gevalideerde inlichtingen.

Gerelateerde projecten

Geen

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

De behoeftestelling is herijkt en de projectnaam is aangepast.

Relevante Kamerstukken

Geen

Planning

Jaar	Projectvolume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten*
		2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	100-250							2011-2014	
2013	50-100	A						2014-2018	
2014	50-100		A					2014-2018	

* Onderzoek naar exploitatiekosten maakt deel uit van het DMP.

Projectnaam

Vervanging zware bergingscapaciteit

Projectfase

In planning, A-fase

Wel/niet gemandateerd

Komt voor mandatering in aanmerking

Instroom van-tot

Oorspronkelijke planning: 2014-2023

Huidige planning: 2014-2023

Behoeftestelling

De voertuigen van Defensie die tijdens een operatie niet meer kunnen rijden moeten geborgen worden. De verwerving van een bergingsvoertuig voor de onlangs bij Defensie ingevoerde CV-90 is voorzien vanaf 2014. Momenteel wordt totdat een nieuw bergingsvoertuig beschikbaar is voor de berging van de CV-90 gebruik gemaakt van de verouderde Leopard I bergingstank. Na de opheffing van de tankbataljons zijn voldoende Leopard II bergingstanks beschikbaar om te worden gebruikt als bergingsvoertuig voor al het zware materieel zoals de CV-90, Bushmaster, Boxer, Pantserhouwitser, genie- en doorbraaktank en brugleggende tank. Na de uitvoering van het levensduurverlengende onderhoud en een operationele *upgrade* kan de Leopard II tank tot aan het einde van de levensduur van het bovengenoemde zware materieel de bergingstaak vervullen.

Het project wordt in twee fasen uitgevoerd: in de eerste fase worden vier Leopard II bergingstanks gemodificeerd. In de tweede fase volgen de overige voertuigen.

Samenhang met het beleid

Deze behoefte draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht te verbeteren. Daarnaast draagt deze behoefte bij aan de operationele capaciteiten van het militair vermogen: tijdige beschikbaarheid, ontplooibaarheid, mobiliteit, effectieve inzet en een adequate logistieke ondersteuning.

Gerelateerde projecten

- Infanterie gevechtsvoertuig (IGV)
- Groot pantservedvoertuig (Boxer)
- Vervanging genie- en doorbraaktank
- Vervanging brugleggende tank

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Als gevolg van de maatregelen beschreven in de nota 'In het belang van Nederland' wordt het 45e Pantserinfanteriebataljon opgeheven. Hierdoor is de kwantitatieve behoefte van het project aangepast, met als gevolg een vermindering van het project-budget.

Relevante Kamerstukken

Nota 'In het belang van Nederland'.

Planning

Jaar	Projectvolume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	50-100	A						2014-2023	
2013	50-100	A						2014-2023	
2014	25-50	A						2014-2023	

Projectnaam

Verwerving CE -pakketten IGV

Projectfase

In planning, A-fase

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Instream van-tot**Oorspronkelijke planning:** 2011-2014**Huidige planning:** 2014-2017**Behoeftestelling**

De behoefte omvat de bescherming van het hoofdwapensysteem, het Infanterie Gevechtsvoertuig (IGV), van de pantserinfanterie binnen de gemechaniseerde brigades. Dit voertuig is vanaf begin 2009 bij de gemechaniseerde eenheden ingestroomd. Het voertuig moet extra kunnen worden beschermd met beschermingspakketten tegen de heersende en toekomstige dreigingen. Deze dreigingen variëren van *Explosively Formed Projectiles* (EFP) tot diverse types *Rocket Propelled Grenades* (RPG) inclusief tandem heat projectielen. Om een voertuig daartegen te beschermen zijn nu al verschillende systemen op de markt, terwijl de ontwikkelingen in snel tempo verder gaan. Dit project voorziet in een combinatie van passief, reactief en actief pantser. De behoefte gaat uit van 45 pakketten waarmee een compleet pantserinfanteriebataljon kan worden uitgerust. De ontwikkelingen op de markt worden tijdens de looptijd van het project nauwlettend gevolgd. Om een goed beeld te krijgen van de beschikbare systemen en hun prestaties is gedurende het jaar 2009 een haalbaarheidsstudie uitgevoerd. Uit deze studie is gebleken dat de behoefte realiseerbaar is.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven te voorzien in betere bescherming van ingezette eenheden en tevens de effectiviteit van de hoofdwapensystemen verder te vergroten.

Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve inzet en veiligheid en bescherming.

Gerelateerde projecten

- Infanterie Gevechtsvoertuig (IGV), productie en training
- *Tactical Indoor Simulation (TACTIS)*

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante kamerstukken

- Antwoorden op vragen over het project verwerving CE-pakketten IGV d.d. 02-11-2012 (Kamerstuk 27 830 nr. 107)
- A-brief project 'Verwerving CE-pakketten IGV' d.d. 11-11-2012 (Kamerstuk 27 830 nr. 104)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733 nr. 1)
- Brief over de resultaten van de gecombineerde studie- en verwervingsvoorbereidingsfase (C/D-fase) van het project Infanterie Gevechtsvoertuig (IGV) (C/D-brief) d.d. 09-11-2004 (Kamerstuk 26 396 nr. 40)

Planning

Jaar	Projectvolume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten*
		2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	50-100							2011-2014	
2013	50-100	A						2014-2017	
2014**	50-100							2014-2017	

* Onderzoek naar exploitatiekosten maakt deel uit van het DMP.

** Gemandateerd project waarvan de A-brief al verzonden is.

Projecten

Luchtstrijdkrachten

Projectnaam

AH-64D block II upgrade

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Gereed**Oorspronkelijke planning:** 2010-2013**Huidige planning:** 2013-2017**Behoeftestelling**

Defensie levert een kwalitatief en technologisch hoogwaardige bijdrage aan internationale operaties in alle delen van het geweldsspectrum. De Nederlandse Apache helikopters vormen daarvan een belangrijke component. De huidige versie van de Nederlandse Apache, de *Block I*-versie, heeft de grenzen van haar operationele capaciteiten bereikt. De enige andere gebruiker van deze versie van de Apache, de Amerikaanse landmacht, is in hoog tempo haar toestellen aan het moderniseren. Door de *Block II upgrade* houdt Nederland operationele en logistieke aansluiting met de VS. De *Block II upgrade* leidt tot een verbetering van de *situational awareness* van de Apache bemanning, waardoor snel een beeld van de tactische situatie kan worden verkregen. Daarnaast kan de bemanning door de *Block II upgrade* opereren in een *Network Enabled Capabilities* (NEC-) omgeving.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven om het vermogen om op te treden in netwerken (*Network Enabled Capabilities*) verder te vergroten, te voorzien in betere bescherming van ingezette eenheden, de effectiviteit van de hoofdwapensystemen verder te vergroten, de interoperabiliteit in nationaal en internationaal verband te kunnen verbeteren en op te kunnen treden in het gehele geweldsspectrum.

Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: ontplooibaarheid en mobiliteit en effectieve inzet.

Gerelateerde projecten

- AH-64D MTADS (*Modernised Target Acquisition and Designation Sight*)
- AH-64D zelfbescherming (ASE)
- Nieuwe generatie identificatiesystemen (*IFF mode 5/mode S*)

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

De *upgrade* modificatie wordt uitgevoerd in combinatie met het voorziene preventieve onderhoud en andere voorziene modificaties. De laatste modificaties voor het project *AH-64D upgrade* zijn voorzien voor 2017.

Relevante Kamerstukken

- Brief project Apache Block II upgrade; gecombineerde (voor)studie- en verwervingsvoorbereidingsfase (B/C/D-brief) d.d. 28-10-2009 (Kamerstuk 27 830 nr. 67)
- Brief beantwoording Kamervragen d.d. 01-12-2008 (Kamerstuk 27 830 nr. 58)
- Brief DMP A-fase (A-brief) d.d. 30-10-2008 (Kamerstuk 27 830 nr. 56)
- Brief modificeren vijf reservetoestellen d.d. 29-05-2008 (Kamerstuk 27 830 X nr. 54)
- Hoofdlijnennotitie d.d. 02-07-2007 (Kamerstuk 30 800 X nr. 109)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	100-250							2010-2013	
2013	118,0	44,8	46,3	26,9				2015	
2014	120,0	45,2	42,5	32,3				2015	

Projectnaam

AH-64D verbetering bewapening

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Instream van-tot

Oorspronkelijke planning: 2012-2014

Huidige planning: 2012-2017

Behoeftestelling

Bij de invoering van de Apache in 1996 is een munitiepakket verworven waarbij als uitgangspunt het optreden in reguliere conflicten is gehanteerd. Tijdens recente operaties is gebleken dat dit munitiepakket niet optimaal aansluit bij asymmetrische operaties, zoals deze in Irak en Afghanistan zijn uitgevoerd. Het pakket voldoet niet aan de eisen die tegenwoordig worden gesteld aan precisie en proportionaliteit. Een deel van het munitiepakket heeft in 2012 het einde bereikt van de technische levensduur. Ten slotte hebben diverse technologische ontwikkelingen geleid tot nieuwe munitietypen die beter geschikt zijn voor het huidige militair optreden. Deze combinatie van factoren maakt een herziening van het munitiepakket noodzakelijk.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan de verbetering van de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht. Het past binnen het streven om zo effectief en doelmatig mogelijk op te kunnen treden, met een zo gering mogelijke kans op *collateral damage*. Het project draagt bij aan drie operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve inzet en veiligheid en bescherming

Relatie met andere projecten

Geen

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland'
- Brief inzake het project AH-64D verbetering bewapening d.d. 03-05-2010 (Kamerstuk 27 830 nr. 76)
- Brief behoeftestelling verbetering bewapening Apache helikopter (A-brief) d.d. 11-12-2009 (Kamerstuk 27 830 nr.68)
- Beleidsbrief Wereldwijd Dienstbaar d.d. 18-09-2007 (Kamerstuk 31 243 nr. 1)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering	Raming exploitatielasten*
		t/m 2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	25-50							2010-2013	
2013	25,7	4,0	4,0	8,0	8,0	1,7		2017	
2014	25,9	4,0	4,3	8,1	7,6	1,9		2017	

* Geen afzonderlijke raming.

Projectnaam

Chinook uitbreiding en versterking (vier + twee)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Gereed

Oorspronkelijke planning: 2009

Huidige planning: Het laatste toestel wordt in 2013 geleverd.

Behoeftestelling

Zowel nationaal als internationaal wordt een ernstig tekort aan vooral middelzware transporthelikopters onderkend. In het bijzonder de crisisbeheersingsoperaties van de laatste jaren hebben het grote belang van transporthelikopters laten zien. Door de Nederlandse Chinookvloot uit te breiden met vier toestellen wordt een bijdrage geleverd aan het bestrijden van dit tekort. Met dit project worden tevens twee toestellen vervangen die in 2005 verloren zijn gegaan tijdens operaties in Afghanistan. Het project voorziet daarnaast in de verwerving van beperkte voorzieningen voor het uitvoeren en ondersteunen van speciale operaties.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te vergroten. In de studie Integrale Helikoptercapaciteit is de behoefte kenbaar gemaakt voor de uitbreiding van de Chinookvloot. Uitbreiding en versterking van de Chinookvloot past in het streven om de luchttransportcapaciteit verder te vergroten. Het levert een bijdrage aan het vervullen van de grote nationale en internationale behoefte aan transporthelikopters, onder meer tijdens crisisbeheersingsoperaties. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve inzet, adequate logistieke ondersteuning en gevalideerde inlichtingen.

Gerelateerde projecten

- Chinook Vervanging en modernisering

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Inmiddels zijn alle toestellen geleverd.

Relevante Kamerstukken

- Brief Luchttransport en Chinook d.d. 13-10-2011 (Kamerstuk 33 000 X nr. 10)
- Brief Luchttransport en Chinook d.d. 17-09-2010 (Kamerstuk 32 123 X nr. 158)
- Brief operationele inzetbaarheid van de helikoptervloot d.d. 01-04-2010 (Kamerstuk 32 123 X nr. 117)
- Antwoorden op vragen inzake vier projecten op het gebied van luchttransport en Chinook d.d. 06-11-2009 (Kamerstuk 32 123 X nr. 25)
- Brief Luchttransport en Chinook d.d. 27-10-2009 (Kamerstuk 32 123 X nr. 16)
- Brief Luchttransport en Chinook d.d. 25-11-2008 (Kamerstuk 31 700 X nr. 28H)
- Antwoorden op vragen over de Chinook aanschaf d.d. 13-02-2007 (Kamerstuk 30 800 X nr. 67)
- Brief inzake resultaten verwervingsvoorbereiding (B/C/D-brief) d.d. 02-02-2007 (Kamerstuk 30 800 X nr. 57)
- Brief inzake behoeftestelling (A-brief) d.d. 28-09-2005 (Kamerstuk 30 300 X nr. 5)
- Studie Integrale Helikoptercapaciteit d.d. 21-09-2004 (Kamerstuk 29 800 nr. 3)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	379,6							2008	50-100*
2013	364,6	362,3	2,3					2014	50-100*
2014	366,2	363,9	2,3					2014	50-100*

* Geschatte levensduur van 30 jaar.

Projectnaam

F-16 M5 modificatie

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Gereed**Oorspronkelijke planning:** 2011**Huidige planning:** 2013**Behoeftestelling**

Om de F-16 gevechtsvliegtuigen tot de vervanging van de F-16 op het vereiste operationele niveau te houden, moeten de toestellen worden gemoderniseerd. De M5 modificatie wordt samen met andere Europese gebruikers en de Verenigde Staten uitgevoerd in het kader van het *Multi National Fighter Program* (MNFP). Het M5 modificatieprogramma omvat wijzigingen bij zowel de hardware als de software van de F-16's. Door het M5 programma krijgt de F-16 een moderner GPS-systeem en wordt het toestel onder meer geschikt voor het gebruik van andere typen precisiegeleide wapens en voor een moderner elektronisch zelfbeschermingssysteem. De M5 ontwikkeling bestaat uit drie aspecten. Ten eerste de M5 software, ten tweede de *engineering* en modificatie van twee testvliegtuigen (TVI) en ten slotte de ontwikkeling van modificatiepakketten voor de F-16 vloot.

Samenhang met het beleid

Dit project past in het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven om de effectiviteit van de hoofdwapensystemen verder te vergroten. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: ontplooibaarheid en mobiliteit, effectieve (wapen)inzet, hoogwaardige commandovoering, veiligheid en zelfbescherming.

Gerelateerde projecten

- F-16 *mode 5 IFF* (M6 modificatie)
- F-16 M6.5 onderhoudstape
- F-16 verbetering lucht-grond bewapening fase I
- F-16 zelfbescherming (ASE)
- Vervanging F-16

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Het projectbudget is als gevolg van de maatregelen uit de nota 'In het belang van Nederland' verminderd. Daarnaast is de uitvoering van de werkzaamheden naar voren verschoven. Naar verwachting wordt het project in 2013 voltooid.

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland'
- Brief *Helmet Mounted Cueing System* voor de F-16 d.d. 16-06-2005 (Kamerstuk 27 487 nr.8)
- Brief F-16 M5 modificatie (A-brief) d.d. 12-11-2004 (Kamerstuk 27 487 nr. 5)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering tot	Raming exploitatielasten*
		t/m 2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk**	62							2011	
2013	46,3	39,6	0,5				6,2	2018	
2014	37,8	37,8						2013	

* Geen afzonderlijke raming. De exploitatie is opgenomen in 'Instandhouding jachtvliegtuigen'.

** Het verschil in oorspronkelijk budget met het huidige budget is het gevolg van een te ruime inschatting van de initiële ramingen.

Projectnaam

F-16 mode 5 IFF

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Gereed

Oorspronkelijke planning: 2009-2011

Huidige planning: 2012-2015

Behoeftestelling

Het onderscheiden van vijandelijke en vriendschappelijke eenheden is bij het operationele optreden essentieel. De huidige methoden die hiervoor worden gebruikt raken technisch verouderd. In Navo-verband is besloten het huidige IFF systeem (*Identification Friend or Foe mode 4* te gaan vervangen door *mode 5*. De Navo-partners krijgen hiermee de beschikking over een waterdicht systeem waarmee de identificatie versluierd uitgevoerd kan worden. De overgang naar *mode 5* voor offensieve wapensystemen wordt voorzien in 2012-2015. Voor de Nederlandse F-16's wordt de *mode 5 IFF* capaciteit verworven via deelname aan het multinationale M6 modificatieprogramma voor de F-16.

Samenhang met het beleid

Het project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past in het streven om op te kunnen treden in het hogere deel van het geweldsspectrum. Voorts is het project van belang voor het optreden samen met bondgenoten. Het verbetert de interoperabiliteit in internationaal verband. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: hoogwaardige en adequate commandoering, veiligheid en bescherming.

Gerelateerde projecten

- F-16 verbetering lucht-grond bewapening, fase II
- Nieuwe generatie identificatiesystemen (*IFF mode 5/mode S*)
- M6.5 onderhoudstape voor de F-16
- Vervanging F-16

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Kamerbrief over de M6.5-softwaremodificatie voor de F-16 d.d. 20-05-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 238)
- Brief F-16 mode 5 IFF (A-brief) d.d. 03-10-2007 (Kamerstuk 26 488 nr. 62)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering tot	Raming exploitatielasten
		t/m 2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	<25							2008-2014	
2013	39,3	26,1	9,8	3,4				2015	3M€*
2014	39,7	24,3	8,0	5,4	2,0			2016	3M€*

* Bij een verwachte levensduur van 20 jaar.

Projectnaam

F-16 verbetering lucht-grond bewapening, fase 1

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Gereed

Oorspronkelijke planning: april 2004 tot december 2007

Huidige planning: 2004 tot 2015

Behoeftestelling

Dit project heeft tot doel de bewapening van de F-16 aan te vullen en te verbeteren. Het project richt zich op de verwerving van laser- en GPS-geleide wapens en verbeterde munitie voor het boordkanon. Door de aanschaf van deze systemen worden de precisie, de inzet vanaf middelbare hoogte en de inzet onder slechte weersomstandigheden verbeterd.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past in het streven om de effectiviteit van de hoofdwapensystemen verder te vergroten, in het bijzonder de inzet van precisiegeleide wapens.

Dit project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve (wapen)inzet.

Gerelateerde projecten

- F-16 M5 modificatie
- F-16 verbetering lucht-grond bewapening, fase 2
- Vervanging F-16

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Brief over de verbetering van het lucht-grond wapenpakket van de Koninklijke Luchtmacht (A-brief) d.d. 25-02-2003 (Kamerstuk 27 830 nr. 16)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering tot	Raming exploitatielasten*
		t/m 2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	78,5							2006	
2013	58,8	40,4	12,0	6,4				2015	
2014	59,1	39,2	13,5	6,4				2015	

* Geen afzonderlijke raming. Exploitatie is opgenomen in 'Instandhouding jachtvliegtuigen'.

Projectnaam

F-16 verbetering lucht-grond bewapening, fase 2

Projectfase

In realisatie voor *Small Diameter Bomb 1*

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Instream van-tot

Oorspronkelijke planning: na 2006

Huidige planning: 2012-2027

Behoeftestelling

Dit project heeft tot doel de bewapening van de F-16 te verbeteren en aan te vullen. Daarbij gaat het vooral om de mogelijkheid tot inzet vanaf middelbare hoogte, over een grotere afstand (*stand-off*), met een grotere precisie en onder alle weersomstandigheden. De behoefte is herijkt en verdeeld in vijf deelbehoeften. Twee deelbehoeften worden met de aanschaf van de *Small Diameter Bomb 1* vervuld voor de F-16 en zijn opvolger. De overige drie deelbehoeften worden alleen vervuld voor de vervanger van de F-16.

Samenhang met het beleid

Het project levert een positieve bijdrage aan het expeditionaire vermogen en verhoogt de inzetbaarheid van de krijgsmacht. Het project komt tegemoet aan de groeiende behoefte aan precisiewapens, in het bijzonder bij crisisbeheersingsoperaties. Door de inzet van precisiewapens kunnen burgerslachtoffers en onbedoelde nevenschade zoveel mogelijk worden vermeden. Het vermijden van burgerslachtoffers is van groot belang voor het behouden of verkrijgen van de steun van de bevolking, en daarmee voor het succes van de missie. Met de *stand-off* wapens kunnen doelen van grotere afstand worden bestreden waardoor het risico voor het ingezette vliegtuig en bemanning wordt verminderd.

Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve inzet, veiligheid en bescherming.

Gerelateerde projecten

- F-16 M6 modificatie
- F-16 *mode 5 IFF*
- F-16 verbetering lucht-grond bewapening, fase 1
- F-16 zelfbescherming (ASE)
- Vervanging F-16

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Dit project bestaat uit twee delen. Het eerste deel is in uitvoering (*Small Diameter Bomb I*). De realisatie van het tweede deel is voorzien van 2025 tot en met 2027.

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland'
- Brief verwervingsvoorbereidingsfase fase project F-16 Verbetering lucht-grond bewapening fase 2 (D-brief) d.d. 5 oktober 2010 (Kamerstuk 27 830 nr 84)
- Brief studiefase project F-16 Verbetering lucht-grond bewapening fase 2 (C-brief) d.d. 20 augustus 2010 (Kamerstuk 27 830 nr 80)
- Brief voorstudiefase project F-16 Verbetering lucht-grond bewapening fase 2 (B-brief) d.d. 13 april 2010 (Kamerstuk 27 830 nr 74)
- Brief Verwervingsvoorbereidingsfase project F-16 Verbetering lucht-grondbewapening fase II, deelbehoeften 1 en 2 d.d. 5 oktober 2010 (Kamerstuk 27 830 nr. 84)
- Brief studiefase project F-16 Verbetering lucht-grondbewapening fase II, deelbehoeften 1 en 2, d.d. 20 augustus

- 2010 (Kamerstuk 27 830 nr. 80)
- Brief voorstudiefase project F-16 Verbetering lucht-grondbewapening, fase 2 (B-brief) d.d. 13-04-2010 (Kamerstuk 27 830 nr. 74)
- Lijst van vragen en antwoorden over project F-16 verbetering lucht-grond bewapening, fase 2 d.d. 16-01-2008 (Kamerstuk 27 830 nr. 49)
- Brief F-16 verbetering lucht grond bewapening, fase 2 (A-brief) d.d. 07-10-2007 (Kamerstuk 27 830 nr. 47)
- Brief F-16 verbetering lucht-grond wapenpakket van de Koninklijke Luchtmacht (fase I) (A-brief) d.d. 25-02-2003 (Kamerstuk 27 830 nr. 16)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering	Raming exploitatielasten*
		t/m 2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	100-250							2007-2011	
2013	50-100							2010-2021	
2014	75,3	18,1		7,2				2012-2027	

* Geen afzonderlijke raming. De exploitatie is opgenomen in 'Instandhouding jachtvliegtuigen'.

Projectnaam

F-16 zelfbescherming (ASE)

Projectfase

In realisatie/in planning (verschillende deelprojecten)

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Gereed

Oorspronkelijke planning: 2007-2010

Huidige planning: 2009 - 2015

Behoeftestelling

Met dit project wordt de zelfbescherming van de F-16's verbeterd door een aanpassing van de radarstoorzender. Daarnaast omvat het de verbetering van de presentatie in de cockpit door middel van inbouw van het *Advanced Threat Display (ATD)*. De bijbehorende test-, analyse- en verificatiesystemen maken ook deel uit van het project.

Samenhang met het beleid

Het project past bij de vergroting van het expeditionaire vermogen en verhoogt de inzetbaarheid van de krijgsmacht door bij te dragen aan de verbetering van de operationele inzetbaarheid van de F-16.

Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve inzet en veiligheid en bescherming.

Gerelateerde projecten

- F-16 M5 modificatie
- F-16 verbetering lucht-grond bewapening, fase 2
- Langer Doorvliegen F-16 – Operationele Zelfverdediging

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftestelling F-16 ASE (A-brief) d.d. 06-04-2006 (Kamerstuk 27 487 nr. 9)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering tot	Raming exploitatielasten*
		t/m 2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	50-100							2005-2010	
2013	81,0	32,6	23,5	24,9				2015	
2014	81,1	8,4		24,7	48,0			2016	

* Geen afzonderlijke raming. De exploitatie is opgenomen in 'Instandhouding jachtvliegtuigen'.

Projectnaam

AH-64D zelfbescherming (ASE)

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Instream van-tot**Oorspronkelijke planning:** 2009-2013**Huidige planning:** 2013-2017**Behoeftestelling**

Defensie levert een kwalitatief en technologisch hoogwaardige bijdrage aan internationale operaties in alle delen van het geweldsspectrum. De Nederlandse Apache-helikopters vormen daarvan een belangrijke component. Geavanceerde elektronische zelfbeschermingsmiddelen tegen lucht- en grondgebonden luchtverdedigingssystemen dragen in belangrijke mate bij aan de operationele bewegingsvrijheid en vergroten de overlevingskansen van het toestel en de bemanning. Effectieve zelfbescherming is derhalve mede bepalend voor succesvol en langdurig optreden. Bij de aanschaf van de Apache-gevechtshelikopter in de jaren negentig van de vorige eeuw konden de toestellen nog niet worden voorzien van een geïntegreerd zelfbeschermingssysteem tegen verschillende typen luchtafweersystemen. De apparatuur van de Apache bood toen slechts bescherming tegen oudere radargeleide luchtafweersystemen. Voor de operaties in Irak en Afghanistan zijn als tijdelijke oplossing dertien Apache *Modular Aircraft Survivability Equipment* (AMASE)-systemen aangeschaft tegen infraroodgeleide lucht doelraketten. Met het project AH-64D zelfbescherming (ASE) krijgen de Apaches een geïntegreerd zelfbeschermingssysteem tegen verschillende en moderne typen luchtafweersystemen.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven om te voorzien in betere bescherming van ingezette eenheden, de effectiviteit van de hoofdwapensystemen

verder te vergroten en op te kunnen treden in het gehele geweldsspectrum. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve inzet en veiligheid en bescherming.

Gerelateerde projecten

- AH-64D MTADS (*Modernised Target Acquisition and Designation Sight*)
- AH-64D upgrade

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

De modificatie aan de Apache wordt uitgevoerd in combinatie met het voorziene preventieve onderhoud en andere voorziene modificaties. De laatste modificaties voor het project AH-64D zelfbescherming zijn voorzien voor 2017.

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland'
- Brief voorstudiefase DMP (B-brief) d.d. 01-07-2011 (Kamerstuk 27 830, nr. 89)
- Brief modificeren vijf reservetoestellen d.d. 29-05-2008 (Kamerstuk 27 830 X nr. 54)
- Brief DMP A-fase (A-brief) d.d. 04-01-2008 (Kamerstuk 31 200 X nr 83)
- Brief modernisering Apache-helikopters (A/B/C/D-brief) d.d. 21-11-2003 (Kamerstuk 29 200 X nr. 52)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten*
		2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	100-250							2009-2013	
2013	50-100							2011-2016	
2014	50-100							2013-2017	

* Onderzoek naar exploitatiekosten maakt deel uit van het DMP.

Projectnaam

Chinook Vervanging & Modernisering

Projectfase

In planning, B/C/D fase

Wel/niet gemandateerd

Komt niet voor mandatering in aanmerking

Instream van-tot

Oorspronkelijke planning: 2014-2018

Huidige planning: 2016-2020

Behoeftestelling

Dit project betreft de modernisering en standaardisatie van de Chinook-vloot van Defensie. Om de inzetbaarheid van de toestellen te verbeteren en de instandhouding te waarborgen moeten problemen met scheurvorming en veroudering van componenten worden verholpen. Het project wordt uitgevoerd door de huidige toestellen te vervangen door nieuwe helikopters.

Recentelijk is de helikoptervloot van Defensie uitgebreid met zes CH-47F Chinook-helikopters. Omdat de zes nieuwe toestellen aanzienlijk verschillen van de elf huidige helikopters is het zaak de vloot te standaardiseren. Daarnaast zijn operationele verbeteringen aan alle toestellen noodzakelijk, ook bij de zes nieuwe toestellen die binnenkort zullen worden geleverd. Door de modernisering en standaardisatie wordt voorzien in een Chinook-vloot bestaande uit zeventien helikopters. De toestellen kunnen naar verwachting tot 2045 worden ingezet als tactische transport-helikoptercapaciteit van Defensie.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven om de beschikbaarheid en inzetbaarheid van ondersteunende systemen te vergroten. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve inzet en adequate logistieke ondersteuning.

Gerelateerde projecten

- Chinook uitbreiding en versterking (vier + twee)
- Nieuwe generatie identificatiesystemen (*IFF mode 5/mode S*)
- Vervanging HF/VHF-radio (EZB/FM9000)
- *Combat Identification* (Combat ID)

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

De B/C/D-brief zal naar verwachting niet in 2013 maar in 2014 naar de Kamer worden gestuurd. Dit is een gevolg van een latere acceptatie van het zesde toestel bij het project Chinook uitbreiding en versterking. Oorzaak hiervoor was een technisch probleem. Dit heeft geen financiële of operationele gevolgen.

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland'
- Behoeftestelling project Chinook *Midlife Update* d.d. 16-05-2011 (Kamerstuk 27 830 nr. 101)
- Studie Integrale Helikoptercapaciteit d.d. 21-09-2004 (Kamerstuk 29 800 X nr. 3)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk								2014-2018	
2013	>250	B/C/D						2012-2019	
2014	>250		B/C/D					2016-2020	

Projectnaam

F-16 infrarood geleide lucht-lucht raket

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Instream van-tot

Oorspronkelijke planning: 2007-2011

Huidige planning: 2013-2017

Behoeftestelling

Bij het optreden in het hogere deel van het geweldsspectrum is het noodzakelijk eerst een luchtoverwicht te bevechten en te behouden. Daarvoor dienen vijandelijke luchtverdedigingssystemen, zowel grondgebonden systemen als vliegtuigen, te worden uitgeschakeld. De potentiële dreiging die uitgaat van de vijandelijke gevechtsvliegtuigen is in kwalitatief opzicht toegenomen. Om weerstand te kunnen bieden aan deze toestellen zijn onder andere infraroodgeleide (IR) raketten nodig. De huidige raketten zijn echter operationeel verouderd en aan het eind van de technische levensduur. Deze dienen derhalve te worden vervangen door verbeterde IR-geleide lucht-lucht raketten. De nieuwe raketten dienen software- en hardwarematig te zijn/kunnen worden geïntegreerd op zowel de F-16 als op de vervanger van de F-16.

Samenhang met het beleid

Dit project past in het streven om op te kunnen treden in het hogere deel van het geweldsspectrum. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve inzet en veiligheid en bescherming.

Gerelateerde projecten

- Vervanging F-16

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

In verband met de aansluiting bij een internationaal project is de levering van de laatste raketten voorzien in 2017 in plaats van 2015. Dit is een gevolg van de spreiding van de levering van de raketten. Financieel is er sprake van een herfasering van de reeks. Er zijn geen operationele gevolgen.

Relevante Kamerstukken

- Antwoord op vraag over behoeftestelling d.d. 05-10-2006 (Kamerstuk 26 488 nr. 49)
- Brief behoeftestelling (A-brief) d.d. 18-07-2006 (Kamerstuk 26 488 nr. 44)

Planning

Jaar*	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	25-50							2007-2011	
2013	25-50							2007-2015	0,3**
2014	25-50							2007-2017	

* Gemandateerd project waarvan de A-brief al is verzonden.

** Raming exploitatielasten bedragen 0,3 miljoen euro per jaar.

Projectnaam

Langer Doorvliegen F-16 – Instandhouding

Projectfase

In planning, A-fase

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Instream van-tot**Huidige planning:** 2014-2020**Behoeftestelling**

Als gevolg van de maatregelen in de beleidsbrief wordt de vervanger van de F-16 niet vanaf 2016, maar vanaf 2019 ingevoerd. Hierdoor zal de F-16 drie jaar langer doorvliegen dan was voorzien. Om de technische instandhouding te waarborgen moet een aantal componenten worden vervangen, waaronder een deel van de generatoren, de airconditioningsystemen, de kanonslopen, de vleugels en delen van de doel-aanwijsapparatuur. Daarnaast is groot onderhoud nodig voor een deel van de motoren.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid en slagkracht van de krijgsmacht te blijven garanderen. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: tijdige beschikbaarheid, effectieve inzet, veiligheid en bescherming.

Gerelateerde projecten

- F-16 mode 5 IFF
- F-16 M6.5 onderhoudstape
- Vervanging F-16
- Langer Doorvliegen F-16 – Vliegveiligheid en Luchtwaardigheid
- Langer Doorvliegen F-16 – Operationele Zelfverdediging
- Combat Identification (C ID)

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Als gevolg van de maatregelen zoals beschreven in de 'Nota In het belang van Nederland' is het projectbudget verminderd. Daarnaast wordt het aantal operationele F-16 toestellen verminderd. Gelijktijdig leidt dit tot een verlaging van de inzetbaarheidsdoelstellingen voor jachtvliegtuigen.

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland'
- Kamervragen Behoeftestelling project 'Langer doorvliegen F-16 – Instandhouding' d.d. 25-01-2013 (Kamerstuk 32 733 nr. 104)
- Behoeftestelling project 'Langer doorvliegen F-16 – Instandhouding' d.d. 2-11-2012 (Kamerstuk 32 733 nr. 85)
- Beleidsbrief, 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' (Kamerstuk 32 733, nr. 1) d.d. 8 april 2011
- Antwoorden op vragen van de vaste commissie voor Defensie over de beleidsbrief (Kamerstuk 32 733 nr 2 d.d. 19 mei 2011)
- Kamervragen Behoeftestelling project 'Langer doorvliegen F-16 – Instandhouding' d.d. 25-01-2013 (Kamerstuk 32 733 nr. 104)
- Behoeftestelling project 'Langer doorvliegen F-16 – Instandhouding' d.d. 2-11-2012 (Kamerstuk 32 733 nr. 85)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten*
		2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	100-250	A						2015-2020	
2013	100-250	A						2014-2020	
2014	50-100	B/C/D						2014-2020	

* Onderzoek naar exploitatiekosten maakt deel uit van het DMP

Projectnaam

Langer Doorvliegen F-16 – Operationele Zelfverdediging

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Instream van-tot

Huidige planning: 2015-2017

Behoeftestelling

Als gevolg van de maatregelen in de beleidsbrief wordt de vervanger van de F-16 niet vanaf 2016, maar vanaf 2019 ingevoerd. Hierdoor zal de F-16 drie jaar langer doorvliegen dan was voorzien. Om de operationele inzetbaarheid te waarborgen is modernisering en uitbreiding van het operationele zelfbeschermingspakket noodzakelijk, onder meer vanwege de proliferatie van dreigingssystemen en de operationele veroudering van de F-16. Dit project sluit aan bij het project F-16 Zelfbescherming (ASE).

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid en slagkracht van de krijgsmacht te blijven garanderen. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: tijdige beschikbaarheid, effectieve inzet, veiligheid en bescherming.

Gerelateerde projecten

- F-16 *mode 5 IFF*
- F-16 M6.5 onderhoudstape
- F-16 zelfbescherming (ASE)
- F-16 infrarood geleide lucht-lucht raket
- F-16 verbetering lucht-grond bewapening fase 1 en 2
- Vervanging F-16
- Langer Doorvliegen F-16 – Vliegveiligheid en Luchtwaardigheid
- Langer Doorvliegen F-16 – Instandhouding

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen.

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling project 'Langer Doorvliegen F-16 - Operationele zelfverdediging' d.d. 04-05-2012 (Kamerstuk 32 733 nr. 62)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733, nr. 1)
- Antwoorden op vragen van de vaste commissie voor Defensie over de beleidsbrief d.d. 19-05-2011 (Kamerstuk 32 733 nr. 2)

Planning

Jaar**	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten*
		2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	50-100							2015-2017	
2013	50-100	A						2015-2017	
2014	50-100		B/C/D					2015-2017	

* Onderzoek naar exploitatiekosten maakt deel uit van het DMP

** Gemandateerd project waarvan de A-brief al verzonden is.

Projectnaam

Langer Doorvliegen F-16 – Vliegveiligheid en Luchtwaardigheid

Projectfase

In planning, A-fase

Wel/niet gemandateerd

Komt in aanmerking voor mandatering

Instream van-tot

Huidige planning: 2016-2020

Behoeftestelling

Als gevolg van de maatregelen in de beleidsbrief wordt de vervanger van de F-16 niet vanaf 2016, maar vanaf 2019 ingevoerd. Hierdoor zal de F-16 drie jaar langer doorvliegen dan was voorzien. Om de vliegveiligheid en luchtwaardigheid te waarborgen zijn aanpassingen van de software alsmede additionele hardware noodzakelijk. Met de aanpassing van de software worden onder meer verbeterde communicatiemiddelen en het *Automatic Dependant Surveillance-Broadcast* systeem geïntegreerd. Dit systeem is na 2019 verplicht op alle luchtvaartuigen. Het modificatieprogramma wordt uitgevoerd in het *Multi National Fighter Program (MNFP-)* verband.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid en slagkracht van de krijgsmacht te blijven garanderen. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: tijdige beschikbaarheid, effectieve inzet, veiligheid en bescherming.

Gerelateerde projecten

- F-16 mode 5 IFF
- F-16 M6.5 onderhoudstape
- Vervanging F-16
- Langer Doorvliegen F-16 – Instandhouding
- Langer Doorvliegen F-16 – Operationele Zelfverdediging
- F-16 infrarood geleide lucht-lucht raket

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Als gevolg van de maatregelen zoals beschreven in de ‘Nota In het belang van Nederland’ is het projectbudget verminderd. Daarnaast wordt het aantal operationele F-16 toestellen verminderd. Gelijktijdig leidt dit tot een verlaging van de inzetbaarheidsdoelstellingen voor jachtvliegtuigen.

Relevante Kamerstukken

- Nota ‘In het belang van Nederland’
- Beleidsbrief ‘Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld’ (Kamerstuk 32 733, nr. 1) d.d. 8 april 2011
- Antwoorden op vragen van de vaste commissie voor Defensie over de beleidsbrief (Kamerstuk 32 733 nr 2 d.d. 19 mei 2011)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten*
		2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	50-100								
2013	50-100	A						2016-2020	
2014	25-50	A	B/C/D					2016-2020	

* Onderzoek naar exploitatiekosten maakt deel uit van het DMP

Projectnaam

Internationale strategische tank- en luchttransportcapaciteit (deelneming aan een project van het Europees Defensie Agentschap: *Pooled procurement and operation of a common international fleet*)

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Instroom van-tot

Huidige planning: instroom van 2020 tot 2023

Behoeftestelling

Doel van dit internationale project van het Europees Defensie Agentschap (EDA) is een gezamenlijke verwerving van nieuwe tank- (*Air-to-Air refueling*) en luchttransportcapaciteit en het kunnen garanderen van deze capaciteit na 2020. Het betreft een vermindering van een van de belangrijkste strategische tekortkomingen van de Europese Unie. Negen lidstaten van het EDA (België, Frankrijk, Griekenland, Hongarije, Luxemburg, Nederland, Polen, Portugal en Spanje) en Noorwegen hebben in november 2012 een *Letter of Intent* getekend. Deze landen zijn een *concept of operations* overeengekomen en hebben een internationaal eisenpakket vastgesteld. Dit eisenpakket beschrijft de *Air-to-Air Refueling* capaciteit – momenteel is de verwerving van een aantal *Multi Role Tanker and transport* (MRTT) vliegtuigen voorzien - en de instandhouding van de toestellen. Naast het gebruik voor *Air-to-Air refueling* zullen de vliegtuigen ook worden ingezet voor

transporttaken, voor humanitaire noodhulp en (medische) evacuaties. De levering sluit aan op de uitfasering van de Nederlandse KDC-10 tankvliegtuigen. De vervolgstap in de aankomende periode betreft het bepalen van de verwervingsstrategie.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan de wereldwijde inzetbaarheid van de krijgsmacht. Verder geeft dit project vorm aan internationale samenwerking bij de verwerving en instandhouding van materieel en uitvoering van operaties. Ten slotte is dit project toonaangevend op het terrein van *Pooling and Sharing* in Europees verband. De aanpak komt overeen met de uitgangspunten van de gedragscode *Pooling and Sharing*.

Gerelateerde projecten

Geen

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Nieuw opgenomen

Relevante Kamerstukken:

- De brief van 10 april 2013 betreffende de Geannoteerde agenda van de EU-Raad Buitenlandse Zaken ministers van Defensie op 22 en 23 april (kenmerk 21501-28, nr. 97);
- De brief van 8 maart 2013 betreffende het Verslag van de Europese informele bijeenkomst van de ministers van Defensie op 12 en 13 februari 2013 (kenmerk 21501-28, nr. 94);

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten*
		2013	2014	2015	2016	2017	2018		
2013	>250		A						
2014	>250		A					2020-2023	

* Onderzoek naar exploitatiekosten maakt deel uit van het DMP.

Projectnaam

Vervanging F-16

Projectfase

Vervanging F-16 productie: in planning,
D-fase
SDD en NL projecten en testtoestellen: in realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Gereed

Oorspronkelijke planning: Vanaf 2012 tot tenminste 2025

Huidige planning: Als gevolg van de maatregelen beschreven in de nota 'In het belang van Nederland' zal de verwerving van de F-35 plaats hebben in de periode 2019 tot en met 2024. Het exacte transitieplan wordt de komende jaren nader uitgewerkt.

Behoeftestelling

Het project Vervanging F-16 heeft tot doel tijdig te voorzien in de vervanging van de F-16 jachtvliegtuigen van de Nederlandse krijgsmacht. Naast de verwerving van nieuwe jachtvliegtuigen gaat het tevens om de verwerving van bijbehorende simulatoren, initiële reservedelen, infrastructuur, speciale gereedschappen, meet- en testapparatuur, documentatie, initiële opleidingen en transport evenals de betaling van BTW.

Nederland neemt sinds 2002 als level 2 partner deel aan de *System Development & Demonstration-fase* (SDD-fase) van het *Joint Strike Fighter* programma. Vanaf dat moment is het project Vervanging F-16 voortgezet met de verwervingsvoorbereidingsfase (D-fase) van het DMP. In deze D-fase heeft het SDD-partnerschap gestalte gekregen en wordt het verwervingsbesluit voorbereid. Nederland

draagt in totaal 800 miljoen dollar bij aan de SDD-fase. Hiervan is 50 miljoen dollar bestemd voor door Nederland geïnitieerde projecten.

In 2006 hebben de negen SDD-partners het *Production, Sustainment and Follow-On Development Memorandum of Understanding* (PSFD MoU) getekend. In dit MoU zijn afspraken vastgelegd over de productie, de instandhouding en de doorontwikkeling van de JSF, alsmede over de besturing van deze aspecten gedurende 45 jaar. Het PSFD MoU bevat tevens spelregels met betrekking tot de industriële participatie van de JSF-partnerlanden.

Nederland en Italië hebben in 2004 het initiatief genomen om samenwerkingsmogelijkheden in Europees verband te bezien. Dit initiatief heeft in maart 2006 geleid tot een MoU tussen Italië en Nederland over samenwerking bij de productie en de instandhouding (IT/NL *Production & Sustainment* (P&S) MoU). In juni 2007 heeft Noorwegen zich hierbij aangesloten.

Het kabinet heeft in 2008 besloten het MoU te tekenen over de deelneming aan *Initial Operational Test & Evaluation* (IOT&E) van de F-35 in de Verenigde Staten. Voorwaarde voor deelneming is de inbreng van twee Nederlandse testtoestellen.

Samenhang met het beleid

Gevechtsvliegtuigen vormen een onmisbare component van een hoogwaardige expeditionaire krijgsmacht die in staat is te worden ingezet in het gehele geweldsspectrum. Daarnaast wil Defensie kunnen deelnemen aan *initial entry* operaties waarbij snel een militair overwicht moet worden bereikt. Het luchtwapen is hiervoor bij uitstek

geschikt. Tevens spelen gevechtsvliegtuigen een belangrijke rol bij de nationale veiligheid, bijvoorbeeld als *Quick Reaction Alert*. Met deze verschillende taken sluit het project aan bij de doelstellingen van de beleidsbrief over de toekomst van Defensie. Dit project draagt bovendien bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht te verbeteren, de effectiviteit van de hoofdwapensystemen verder te vergroten en de interoperabiliteit in nationaal en internationaal verband te verbeteren. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: gevalideerde informatie, effectieve (wapen) inzet, veiligheid en bescherming. Het sensorpakket draagt bij aan de versterking van de inlichtingencapaciteit voor onder andere cyberoperaties, bescherming tegen IED's en optreden binnen NEC. Tot slot biedt het project ruimte voor verdergaande Europese samenwerking bij de instandhouding van jachtvliegtuigen (*European Footprint*).

Gerelateerde projecten

- Vervanging F-16: Verwerving Munitie boordkanon, zelfbeschermingsmiddelen en wapenladers;
- Vervanging F-16: Verwerving Middellange en lange afstand raket

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

De belangrijkste wijziging betreft het besluit om, binnen de kaders van het projectbudget van € 4,5 miljard en een jaarlijks exploitatiebudget van € 270 miljoen, de F-35 te verwerven als vervanger van de F-16. Naar de huidige inzichten is een aantal van 37 toestellen financieel inpasbaar. Hierbij geldt zowel voor de investerings- als de exploitatiekosten een risicoreservering van 10 procent.

Verder zijn in oktober 2012 de onderzoeksrapporten van de Algemene Rekenkamer en het Onderzoeksbureau SEO gepubliceerd. De Algemene Rekenkamer acht terugtrekking uit de operationele testfase niet voor de hand liggend. De Algemene Rekenkamer is van mening dat terugtrekking per saldo alleen nadelen oplevert, zowel op functioneel gebied, als in tijd en geld. Het SEO komt in haar onderzoek tot de conclusie dat de bruto programma gerelateerde

werkgelegenheid tot 2064 kan oplopen tot 48.921 arbeidsjaren en er sprake is van hoogwaardige werkgelegenheid. Veelal gaat het daarbij om werk voor bètatechnici. Aangezien er schaarste is aan technisch personeel, is het aannemelijk dat er sprake is van verdringing. Slechts een klein deel van de aan de aanschaf van de F-35 te relateren banen kan naar de mening van het SEO worden opgevuld door werklozen. Het SEO meent dan ook dat F-35 productie vooral leidt tot een verschuiving van werknemers en in mindere mate tot een lagere werkloosheid. Het onderzoeksbureau constateert dat het weliswaar zeer lange, maar toch tijdelijke karakter van het F-35 programma er voor zorgt dat op zeer lange termijn geen extra banen gecreëerd worden en het netto-effect op de werkgelegenheid nul is.

In de afgelopen periode is de samenwerking in het kader van de Production & Sustainment MoU verder uitgebreid. Vanuit het F-35 Programma is dit initiatief overgenomen en zijn werkgroepen ingesteld voor respectievelijk Noord-Amerika, Europa en Azië. Deze werkgroepen dragen zorg voor adviezen over de toekomstige inrichting van de wereldwijde instandhoudingsorganisatie voor het F-35 programma. Aan deze werkgroepen nemen overheidsvertegenwoordigers van de partnerlanden, de Amerikaanse krijgsmacht, het F-35 Joint Program Office (JPO) en op ad hoc basis de leveranciers Lockheed Martin en Pratt & Whitney deel. Daarnaast onderhoudt Nederland bilaterale contacten met Italië en Noorwegen.

In afwachting van besluitvorming over de vervanging van de F-16 is eerder dit jaar besloten beide Nederlandse F-35 toestellen te stationeren op vliegbasis Eglin (Florida). Het eerste toestel is juni 2013 overgevlogen, het overvliegen van het tweede toestel is voorzien voor september 2013.

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland'
- Reactie op artikel Elsevier over vervanging F-16 van 09-09-2013
- Brief testtoestellen van 03-07-2013
- Brief over het F-35 Selected Acquisition Report 2012 van 20-06-2013 (Kamerstuk 26 488 nr.324)
- Antwoorden op de vragen over de

- Vervanging van de F-16 d.d. 18-04-2013 (Kamerstuk. 26 488 nr. 320)
- Nederlandse testtoestellen t.b.v. de operationele testfase d.d. 04-04-2013 (Kamerstuk 26 488 nr. 319)
  - Reactie op het Amerikaanse GAO-rapport over het F-35 programma d.d. 27-03-2013 (Kamerstuk 26 488 nr. 316)
  - Reactie op uitspraken van generaal Bogdan over fabrikanten F-35 d.d. 15-03-2013 (Kamerstuk 26 488 nr. 315)
  - Antwoorden op vragen over het rapport van de Algemene Rekenkamer over het rapport "Uitstapkosten Joint Strike Fighter" d.d. 15-02-2013 (Kamerstuk 26 488 nr. 312)
  - Antwoorden op vragen van de Minister van Defensie over het rapport van de Algemene Rekenkamer "Uitstapkosten Joint Strike Fighter" d.d. 15-02-2013 (Kamerstuk 26 488 nr. 311)
  - F-35 programma en Nederlandse testtoestellen d.d. 8-02-2013 (Kamerstuk 26 488 nr. 309)
  - Kamervragen inzake regeerakkoord en vervanging F-16 d.d. 15-01-2013 (Kamerstuk 32 733 nr. 102)
  - Kamerbrief Stand van zaken F-35 testtoestellen d.d. 21-12-2012 (Kamerstuk 26 488 nr. 308)
  - Voorbereiding visie op de krijgsmacht en vervanging F-16 d.d. 30-11-2012 (32 733 nr. 96)
  - Kamerbrief Regeerakkoord en vervanging van de F-16, d.d. 13-11-2012 (Kamerstuk 32 733 nr. 88)
- Prinsjesdag 2012**
- Brief Algemene Rekenkamer; Aanvaarding verzoek minister van Defensie onderzoek uitstapkosten JSF, d.d. 28-07-2012 (Kamerstuk 26 488 nr. 301)
  - Kamervragen naar aanleiding van Jaarrapportage Vervanging F-16 over 2011, d.d. 24-07-2012 (Kamerstuk 26 488, nr. 300)
  - Kamerbrief met reactie op een artikel in De Volkskrant van 30-06-2012 over een «geheime lobby» voor de aanschaf van de F-35 d.d. 12-07-2012 (Kamerstuk 26 488, nr. 299)
  - Kamerbrief recente ontwikkelingen in Noorwegen ten aanzien van de F-35, d.d. 27-06-2012 (Kamerstuk 26 488, nr. 295)
  - Kamervragen aan Defensie naar aanleiding van Monitoring verwerving Joint Strike Fighter, d.d. 21-06-2012 (Kamerstuk 31 300, nr. 32)
  - Kamerbrief Algemene Rekenkamer over ontwikkelingen Vervanging F-16 en oordeel over informatievoorziening in Jaarrapportage over 2011, d.d. 12-06-2012 (Kamerstuk 31 300, nr. 31)
  - Kamerbrief jaarrapportage van het project Vervanging F-16 over het jaar 2011, d.d. 6-06-2012 (Kamerstuk 26 488 nr. 294)
  - Kamervragen naar aanleiding van Kamerbrief 26 488, nr. 291, in zake Canadees rapport over de F-35, d.d. 29-05-2012 (Kamerstuk 26 488, nr. 293)
  - Kamervragen naar aanleiding van Kamerbrief 26 488, nr. 289, in zake Amerikaanse informatie over F-35 programma, d.d. 16-05-2012 (Kamerstuk 31 300 nr. 292)
  - Kamerbrief inzake Canadees rapport over de F-35, d.d. 05-04-2012 (Kamerstuk 26 488, nr. 291)
  - Monitoring verwerving Joint Strike Fighter, d.d. 03-04-2012 (Kamerstuk 31 300 nr. 27) (Kamerstuk 31 300 nr. 28)
  - Kamervragen over de economische aspecten van het project Vervanging F-16, d.d. 03-04-2012 (Kamerstuk 26 488, nr. 290)
  - Kamerbrief met Amerikaanse informatie over F-35 programma, d.d. 30-03-2012, (Kamerstuk 26 488, nr. 289)
  - Kamervragen inzake het naar beneden bijstellen van de prestatie-eisen van de F-35 Joint Strike Fighter, d.d. 29-03-2012 (Handelingen Tweede Kamer 2011-2012, nr. 2020)
  - Kamervragen naar aanleiding van de perspublicatie 'DutchAero grijpt naast mammoetorder JSF', d.d. 13-03-2012 (Handelingen Tweede Kamer 2011-2012, nr. 1824)
  - Verslag Algemeen Overleg Vervanging F-16, 08-02-2012, d.d. 05-03-2012 (Kamerstuk 26 488 nr. 282)
  - Kamervragen inzake vliegreuen F-16, d.d. 08-02-2012 (Handelingen Tweede Kamer 2011-2012, nr. 1464)
  - Kamervragen inzake uitstapmogelijkheden JSF-programma, d.d. 08-02-2012 (Handelingen Tweede Kamer 2011-2012, nr. 1463)
  - Kamervragen inzake uitspreken Admiraal

- Venlet inzake de JSF, d.d. 07-02-2012 (Handelingen Tweede Kamer 2011-2012, nr. 1445)
- Kamervragen inzake nieuwe problemen met de JSF, d.d. 07-02-2012 (Handelingen Tweede Kamer 2011-2012, nr. 1444)
- Kamerbrief actuele aspecten project Vervanging F-16 en bezoek Minister aan de Verenigde Staten, d.d. 02-02-2012 (Kamerstuk 26 488 nr. 281)
- Kamervragen inzake stopzetten ontwikkeling F-136 motor, d.d. 24-01-2012 (Handelingen Tweede Kamer 2011-2012, nr. 1262)
- Kamerbrief inhoudelijke reactie SAR-10 rapport, d.d. 20-01-2012 (Kamerstuk 26 488 nr. 280)
- Kamerbrief verzoek VCD alsmede informatiebehoefte Kamer, d.d. 22-12-2011 (Kamerstuk 26 488 nr. 279)
- Brief Vast Kamercommissie voor Defensie inzake Informatievoorziening Vervanging F-16, d.d. 12-12-2011 (Stuknr. 2011Z22374/2011D61097)
- Kamervragen inzake risico's van JSF-testtoestellen, d.d. 25-11-2012 (Handelingen Tweede Kamer 2011-2012, nr. 773)
- Kamerbrief naar aanleiding van toezeggingen tijdens WGO materieel 7 november 2011, d.d. 22-11-2011 (Kamerstuk 27830, nr. 97)
- Kamervragen over massa-ontslag bij BAE systems naar aanleiding van vertraging en kostenoverschrijdingen JSF-project, d.d. 02-11-2011 (Handelingen Tweede Kamer 2011-2012, nr. 527)
- Kamervragen inzake de brief project vervanging F-16 van 01-07-2011, d.d. 10-11-2011 (Kamerstuk 26 488 nr. 278)
- Kamervragen inzake de brief verlengen optietermijn tweede testtoestel, d.d. 13-04-2011 (Kamerstuk 26 488 nr. 276)
- Reactie op verzoek van de Vaste Commissie voor Defensie op het SAR 2010-rapport over het F-35 programma, d.d. 01-06-2011 (Kamerstuk 26 488 nr. 272)
- Informatie over het kopie van het getekende contract voor de aankoop van het tweede F-35 testtoestel, d.d. 25-05-2011 (Kamerstuk 26 488 nr. 270)
- Monitoring Verwerving Joint Strike Fighter, d.d. 24-05-2011 (Kamerstuk 31 300 nr. 24)
- Reactie op GAO rapport van april 2011 over het F-35 programma, d.d. 12-05-2011 (Kamerstuk 26 488 nr. 269)
- Stand van uitstapkosten testfase en F136 motor, d.d. 27-04-2011 (Kamerstuk 26 488 nr. 268)
- Kamerbrief reactie op verzoek commissie Defensie over de optietermijn voor de aanschaf van het tweede F-35 testtoestel, d.d. 24-03-2011 (Kamerstuk 26 488 nr. 259)
- Kamerbrief prijs tweede F-35 testtoestel d.d. 22-02-2011 (Kamerstuk 26 488 nr. 257)
- Kamerbrief inzake geactualiseerde kostenraming project Vervanging F-16, d.d. 14-01-2011 (Kamerstuk 26 488 nr. 253)
- Kamerbrief reactie op verzoek commissie om een actualisering van het project Vervanging F-16, d.d. 07-01-2011 (Kamerstuk 26 488 nr. 252)
- Validatie F-35 geluidsbelasting van het project Vervanging F-16, d.d. 24-12-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 251)
- Kamerbrief inzake toezegging budgetten van het project Vervanging F-16, d.d. 14-12-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 250)
- Kamerbrief inzake geactualiseerde kostenraming project Vervanging F-16, d.d. 2-12-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 249)
- Kamerbrief herhaald commissieverzoek certificering F-35 programma door het Amerikaanse ministerie van Defensie d.d. 05-10-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 248)
- Kamerbrief commissieverzoek inzake termijn resultaten validatie F-35 geluidscontouren d.d. 23-09-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 247)
- Kamerbrief commissieverzoek inzake certificering F-35 programma door het Amerikaanse ministerie van Defensie d.d. 23-09-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 246)
- Kamerbrief inzake vertaling Noors rapport en validatie rapport F-35 geluidsbelasting d.d. 09-07-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 245)
- Kamerbrief certificering F-35 programma door het Amerikaanse ministerie van Defensie d.d. 09-07-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 244)
- Kamerbrief commissieverzoek inzake

- contacten met de VS over het JSF project d.d. 30-06-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 243)
- Kamervragen over de kabinetsreactie op de moties Vervanging F-16 d.d. 18-06-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 242)
  - Verslag van een algemeen overleg, gehouden op 20 mei 2010, inzake de stand van zaken JSF d.d. 15-06-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 241)
  - Kabinetsreactie op moties Vervanging F-16 d.d. 28-05-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 240)
  - Reactie op moties Vervanging F-16 d.d. 27-05-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 239)
  - Lijst van vragen en antwoorden over het rapport Monitoring verwerving JSF, stand van zaken augustus 2009 van de Algemene Rekenkamer d.d. 20-05-2010 en 21-04-2010 (Kamerstuk 31 300, nr. 19) (Kamerstuk 31 300, nr. 18)
  - Kamerbrief inzake stand van zaken projecten NH-90 en Vervanging F-16 d.d. 17-05-2010 (Kamerstuk nr. 25 928 nr. 43)
  - Kamervragen over het rapport 'Monitoring verwerving *Joint Strike Fighter*; Stand van zaken augustus 2009' van de Algemene Rekenkamer d.d. 12-05-2010 (Kamerstuk nr. 31 300 nr. 19)
  - Kamerbrief inzake reactie op GAO-rapport *Joint Strike Fighter* maart 2010 d.d. 27-04-2010 (Kamerstuk nr. 26 488 nr. 234)
  - Kamerbrief JSF *Program Office* over geluidsinformatie JSF d.d. 27-04-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 233)
  - Antwoorden vragen Peters over beëindiging van NL deelname aan de JSF-testfase en de aanschaf van het tweede JSF-testtoestel d.d. 14-04-2010 (Kamervragen (Aanhangsel) 2009-2010, 1997)
  - Kamerbrief jaarrapportage van het project Vervanging F-16 over het jaar 2009 d.d. 13-04-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 232)
  - Informatievoorziening lopende JSF-zaken d.d. 09-04-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 230)
  - Reactie op verzoek met betrekking tot een Noors rapport over de geluidsbelasting van de JSF d.d. 30-03-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 225)
  - Lijst van vragen en antwoorden over het JSF afdrachtpercentage d.d. 29-03-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 224)
  - Informatie over de afronding van de JSF Business Case d.d. 26-03-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 223)
  - Kamervragen over beëindiging van Nederlandse deelname aan de JSF-testfase en de aanschaf van het tweede JSF-testtoestel d.d. 23-03-2010 (Kamerstuk nr. 1997)
  - Kamerbrief aanvullende informatie herstructurering F-35 programma d.d. 23-03-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 222)
  - Reactie op de brief van G. Veldman en G. Verf over de geluidsbelasting van de JSF d.d. 11-03-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 221)
  - Kamerbrief over het ontslag van de Amerikaanse chef JSF-programma d.d. 11-03-2010 (Kamerstuk nr. 1881)
  - Kamerbrief uitstel reactie op een Noors rapport over de geluidsbelasting van de JSF d.d. 04-03-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 220)
  - Kamerbrief aanvullende informatie werkbezoek Israël met betrekking tot JSF d.d. 22-02-2010 (Kamerstuk nr. 32 123 X nr. 101)
  - Kamervragen over de informatie over de geluidsbelasting van de JSF d.d. 22-02-2010 (Kamerstuk nr. 26 488 nr. 219)
  - Kamervragen over de Amerikaanse besluitvorming over de tweede motor voor de F-35 d.d. 19-02-2010 (Kamerstuk nr. 26 488 nr. 218)
  - Kamerbrief over de herstructurering van het F-35-programma d.d. 16-02-2010 (Kamerstuk nr. 26 488 nr. 217)
  - Kamerbrief met reactie op de presentatie '*Joint Programs TOC Affordability, Cost Department, Naval Air Systems Command*' d.d. 15-02-2010 (Kamerstuk nr. 26 488 nr. 216)
  - Kamervragen inzake het aantal vliegers per F-16 d.d. 03-02-2010 (Kamerstuk nr. 1479)
  - Reactie op NRC-artikel: "VK halveert bestelling JSF's" d.d. 01-02-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 215)
  - Vervolgstappen project Vervanging F-16 d.d. 28-01-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 213)
  - Antwoorden vragen Van Velzen over aantal Britse F-35 toestellen d.d. 27-01-2010 (Kamervragen (Aanhangsel) 2009-2010, 801)
  - Reactie op commissieverzoek herijking informatiebehoefte project Vervanging

- F-16 d.d. 22-01-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 212)
- Antwoorden vragen Van Velzen over de nieuwe fabriek van Stork Fokker *Aerospace Group* d.d. 12-01-2010 (Kamervragen (Aanhangsel) 2009-2010, 1078)
- Antwoorden vragen Eijnsink over vertraging in de testfase van het JSF-project d.d. 12-01-2010 (Kamervragen (Aanhangsel) 2009-2010-1093)
- Kamerbrief met informatie over de geluidsbelasting van de JSF d.d. 07-01-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 211)
- Kamerbrief Amerikaanse besluitvorming over de tweede motor voor de F-35 d.d. 24-12-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 210)
- Reactie op Kamervragen over vertragingen in de testfase van het JSF-project d.d. 22-12-2009 (Kamerstuk nr. 1093)
- Kamerbrief informatie over deadline ondertekening contract voor de aanschaf van het tweede JSF-testtoestel d.d. 15-12-2009 (Kamerstuk nr. 26 488 nr. 209)
- Kamerbrief over JSF Afdrachtpercentage d.d. 02-12-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 208)
- Afronding arbitragezaak business case d.d. 27-11-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 207)
- Kamervragen over aantallen Britse F-35 toestellen d.d. 26-11-2009 (Kamerstuk nr. 800)
- Verzoek om afschrift van beantwoording van schriftelijke vragen COVM vliegbasis Leeuwarden over verwachte geluidsbelasting van de F-35 d.d. 20-11-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 206)
- Kamerbrief reactie staatssecretaris op commissieverzoek bestellingen JSF d.d. 20-11-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 205)
- Kamerbrief correctie project Vervanging F-16 in Defensiebegroting d.d. 19-11-2009 (Kamerstuk 32 123 X nr. 42)
- Kamervragen *Consortium Buy* JSF d.d. 03-11-2009 (Kamerstuk nr. 591)
(Kamerstuk nr. 592)
- Kamervragen budget Vervanging F-16 d.d. 28-10-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 202)
- Kamervragen inzake geluidscontouren F-35 d.d. 19-10-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 200)
- Reactie op rapport *Congressional Budget Office* en rapport *Center for Strategic and Budgetary Assessments* d.d. 26-10-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 201)
- Antwoord vragen VCD inzake geluidcontouren F-35 d.d. 19-10-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 200)
- Aankondiging vervolgstappen project vervanging F-16 d.d. 29-09-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 199)
- Kamervragen over budgettekorten voor vervanging F-16 d.d. 16-09-2009 (Kamerstuk nr. 38)
- Kamervragen over het advies aan het Amerikaanse ministerie van Defensie om minder JSF toestellen aan te schaffen d.d. 14-09-2009 (Kamerstuk nr. 3843)
- Kamervragen inzake budget Vervanging F-16 d.d. 07-09-2009 (Kamerstuk nr. 26 488 nr. 196)
- Kamervragen over vertraging in de ontwikkeling van de JSF d.d. 28-08-2009 (Kamerstuk nr. 3623)
- Kamervragen over de conclusie van geluidsmetingen door het NLR over de JSF d.d. 21-08-2009 (Kamerstuk nr. ah-tk-20082009-3558)
- Geluidsoptnames JSF - F-15 - F-16 d.d. 10-07-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 193)
- Kamervragen over alternatieve motor voor de JSF d.d. 10-07-2009 (Kamerstuk nr. ah-tk-20082009-3259)
- Geluidscontouren F-35 d.d. 10-07-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 192)
- Kamervragen aangepast koopcontract toestel JSF 20-05-2009 (Kamerstuk nr. ah-tk-20082009-2746)
- Kamervragen over geluidsoverlast d.d. 13-05-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 182)
- Verwijzing prijsinformatie JSF met bijlage d.d. 21-04-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 174)

- Assurance rapport over de jaarrapportage 2008 d.d. 21-04-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 173)
- Prijs eerste F-35 testtoestel d.d. 17-04-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 170)
- Stand van zaken motie Van Velzen - voorlichting Raad van State met bijlage d.d. 16-04-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 172)
- Geluidscontouren F-35 d.d. 16-04-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 170)
- Aanbiedingsbrief addendum jaarrapportage 2008 met bijlage d.d. 15-04-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 167)
- Kamervragen over vervanging F-16 d.d. 31-03-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 156)
- Antwoorden aanvullende Kamervragen vervanging F-16 d.d. 31-03-2009 (Kamerstuk 31 300 nr. 11)
- Vragen endlife update d.d. 31-03-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 161)
- Verzoeken project Vervanging F-16 met bijlagen d.d. 31-03-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 160)
- Jaarrapportage 2008 en assurance rapport d.d. 27-03-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 159)
- Kamervragen rapport monitoring verwerving Joint Strike Fighter d.d. 16-03-2009 (Kamerstuk 31 300 nr. 9)
- NLR rapport en bijlagen geluid kandidaattoestellen d.d. 16-03-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 153)
- Request for proposal vervanging F-16 d.d. 04-03-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 147)
- Verzoeken commissies d.d. 18-02-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 143)
- Beantwoording vragen besluit twee F-35 toestellen d.d. 18-02-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 142)
- Kamervragen levensduur F-16 d.d. 16-02-2009 (Kamerstuk nr. 1603)
- Antwoorden op Kamervragen over kandidatenvergelijking d.d. 10-02-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 138)
- Kamervragen endlife update F-16's d.d. 10-02-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 139)
- Geluidsgegevens kandidaattoestellen vervanging F-16 met bijlagen d.d. 22-01-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 137)
- Besluit aanschaf twee F-35 toestellen d.d. 16-01-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 134)
- Endlife update F-16 d.d. 18-12-2008 (Kamerstuk 26 488 nr. 132)
- Antwoorden Kamervragen d.d. 17-11-2008 (Kamerstuk 26 488 nr. 121)
- Brief inzake aanbieding D-brief van het project Vervanging F-16, productie d.d. 26-09-2008 (Kamerstuk 31 700 X nr. 8)
- Algemene Rekenkamer en kandidatenevaluatie project Vervanging F-16 d.d. 18-09-2008 en 17-10-2008 (Kamerstuk 26 488 nr. 103) (Kamerstuk 26 488 nr. 110)
- Herberekening JSF Business Case d.d. 08-07-2008, 17-09-2008, 17-10-2008, 04-12-2008 en 12-12-2008 (Kamerstuk 26 488 nr. 97) (Kamerstuk 26 488 nr. 102) (Kamerstuk 26 488 nr. 109) (Kamerstuk 26 488 nr. 126) (Kamerstuk 26 488 nr. 127)
- Brieven kandidatenvergelijking vervanging F-16 d.d. 27-06-08, 02-07-2008, 17-07-08, 02-09-2008, 26-09-2008, 26-09-2008, 07-10-2008, 11-11-2008, 11-11-2008, 17-12-2008 en 18-12-2008 (2x) (Kamerstuk 26 488 nr. 89) (Kamerstuk 26 488 nr. 96) (Kamerstuk 26 488 nr. 99) (Kamerstuk 26 488 nr. 101) (Kamerstuk 26 488 nr. 104) (Kamerstuk 26 488 nr. 105) (Kamerstuk 26 488 nr. 108) (Kamerstuk 26 488 nr. 119) (Kamerstuk 26 488 nr. 120) (Kamerstuk 26 488 nr. 129) (Kamerstuk 26 488 nr. 130) (Kamerstuk 26 488 nr. 131)
- Lijst van vragen en antwoorden over de Jaarrapportage 2007 d.d. 07-07-2008 (Kamerstuk 26488 nr. 75)
- Lijst van vragen en antwoorden over de IOT&E van de JSF d.d. 07-07-2008, 04-11-2008 en 27-11-2008 (Kamerstuk 26 488 nr. 69) (Kamerstuk 26 488 nr. 118)

- (Kamerstuk 26 488 nr. 125)
- Brief over deelneming aan de Initiële Operationele Test en Evaluatie van de JSF d.d. 29-02-2008 (Kamerstuk 26 488 nr. 65)
- Brieven deelname PSFD MoU d.d. 29-09-2006 en 17-10-2006 (Kamerstuk 26 488 nr. 47) (Kamerstuk 26 488 nr. 54H)
- Brieven deelname SDD-fase JSF d.d. 11-02-2002 en 08-04-2002 en 09-04-2002 (Kamerstuk 26 488 nr. 8) (Kamerstuk 26 488 nr. 13) (Kamerstuk 26 488 nr. 14)
- Basisdocument Vervanging F-16 d.d. 15-03-2000 (Kamerstuk 26 488 nr. 3)
- Kamervragen inzake regeerakkoord en vervanging F-16 d.d. 15-01-2013 (Kamerstuk 32 733 nr. 102)
- Kamerbrief Stand van zaken F-35 testtoestellen d.d. 21-12-2012 (Kamerstuk 26 488 nr. 308)
- Voorbereiding visie op de krijgsmacht en vervanging F-16 d.d. 30-11-2012 (32 733 nr. 96)

Financiën SDD en NL projecten

Jaar	Projectvolume	Raming uitgaven in € mln						Fasering tot	Raming exploitatielasten*
		t/m 2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	SDD:	788,7						2002-2012	
	NL Projecten:	48,1						2002-2010	
2013	SDD:	792,0						2002-2012	
	NL Projecten:	41,2						2002-2013	
2014									

*De projectvolumes voor de SDD en NL projecten betreffen een bijdrage aan de ontwikkelingskosten voor de vervanger van de F-16. Hier zijn geen exploitatiekosten mee gemeoid. De laatste uitgaven zijn in 2013. Daarom wordt dit overzicht niet meer opgenomen in het volgende MPO.

Planning Vervanging F-16

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten*
		2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	>250							2007-2025	
2013	>250							2007-NTB	>250
2014	>250		D					2007-2023	>250

* Over de raming van de exploitatiekosten wordt de Kamer periodiek met de jaarrapportage van het project Vervanging F-16 geïnformeerd.

Financiën van Production, Sustainement and Follow On Development MoU en van Operational Test & Evaluation MoU

Raming uitgaven (bedragen x € 1 miljoenen)

Project-omschrijving	Project-volume	Raming uitgaven							Fasering tot
		t/m 2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019 en verder	
PSFD	177,3	107,5	15,5	8,6	11,1	9,4	8,0	17,2	2023
OT&E MoU (incl. exploitatie test-toestellen t/m 2018)	74,2	1,6	17,4	14,0	13,4	14,1	13,7	0	2018

* Over de raming van de exploitatiekosten wordt de Kamer periodiek met de jaarrapportage van het project Vervanging F-16 geïnformeerd.

Projectnaam

Vervanging *Medium Power Radars* in Wier en Nieuw Milligen

Projectfase

In Planning, in C-fase

Wel/niet gemandateerd

Komt voor mandatering in aanmerking

Instream van-tot

Oorspronkelijke planning: 2013-2016

Huidige planning: 2015-2017

Behoeftestelling

De behoefte omvat de vervanging van een tweetal langeafstandradars in Wier en Nieuw Milligen. Deze radars zijn onderdeel van het systeem van waarneming, bewaking en verdediging van het Nederlandse luchtruim, zowel in nationaal als in Navo-verband. De bestaande radars zijn dusdanig verouderd dat de instandhouding problematisch is. Uit het oogpunt van luchtruimbeveiliging dient deze capaciteit gegarandeerd te zijn. De nieuwe radars dienen voorbereid te zijn op strategische mobiliteit en te beschikken over BMD-functionaliteit. Daarnaast zal worden onderzocht op welke wijze rekening kan worden gehouden met de vermindering van radarverstoring om meer ruimte te bieden aan hoogbouw en duurzame energie-initiatieven.

Samenhang met het beleid

Het project zorgt voor instandhouding van de beveiliging van het nationale luchtruim in het kader van de eerste en derde hoofdtaak van Defensie.

Gerelateerde projecten

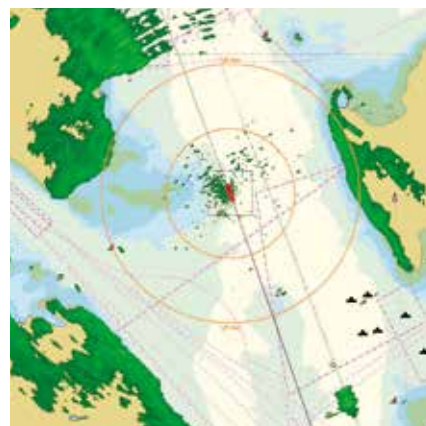
- Nieuwe generatie identificatiesystemen (*IFF mode 5/mode S*)
- *Maritime Ballistic Missile Defence (MBMD)*

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

De herijking van de behoefte aan het einde van de B-fase duurde langer dan aanvankelijk was voorzien. Hierdoor is de planning van het project met een jaar verschoven. Daarnaast wordt rekening gehouden met de opbouw van het luchtbeeld op zeer grote hoogte. Als gevolg van de maatregelen zoals beschreven in de nota 'In het belang van Nederland' is het projectbudget vermindert. Over de resultaten van de B/C-fasen wordt de Kamer geïnformeerd met een gecombineerde B/C-brief zoals is toegezegd door de staatsecretaris van Defensie tijdens het algemeen overleg van 10 juni 2009 (Kamerstuk 31 700 X nr. 125).

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland'
- Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Defensie (X) voor het jaar 2009 (Kamerstuk 31 700 X nr. 125)
- Behoeftestelling Vervanging 2 Medium Power Radars d.d. 24-02-2009 (Kamerstuk 27 830 nr. 62)
- Defensie als structurele veiligheidspartner d.d. 24-05-2006 (Kamerstuk 30 300 X nr. 106)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	25-50								
2013	50-100	B/C						2012-2016	
2014	25-50	B/C	D					2012-2017	

Projectnaam

AH-64D *Midlife Update* (MLU)

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Instream van - tot

Vanaf 2022.

Behoeftestelling

De *Midlife Update* betreft meerdere technische aanpassingen voor de verbetering van de interoperabiliteit met andere luchtsystemen van zowel Nederland als Navo-partners en ter verlenging van de levensduur.

Het betreft in het bijzonder aanpassingen voor een verbetering van de motoren, de transmissie en de rotorbladen. Daarnaast heeft een verbetering plaats op het gebied van *Network Enabled Capabilities* (NEC) en datalinks, een verregaande integratie met *Unmanned Aerial Systems* (UAS) en de invoering van een *Open System Architecture* in de boordcomputers. Ten slotte zullen ook de sensoren en laser een *upgrade* krijgen. Door het project wordt de levensduur van de Apache naar verwachting verlengd tot minimaal 2040. Daarnaast is door de MLU minder vaak onderhoud aan de toestellen nodig, met als gevolg een vermindering van de exploitatiekosten.

Samenhang met het beleid

De Apache toestellen ondergaan -in overeenstemming met het defensiebeleid- halverwege de verwachte levensduur een *Midlife Update*, teneinde de operationele inzetbaarheid en de effectiviteit van het toestel op peil te houden. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectiviteit, ontplooibaarheid, mobiliteit, veiligheid, bescherming.

Gerelateerde projecten

Geen

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Nieuw opgenomen

Relevante Kamerstukken

Nota 'In het belang van Nederland'

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		2013	2014	2015	2016	2017	2018		
2013									
2014	>250		A					2021 e.v.	

Projectnaam

Vervanging F-16: Verwerving munitie boordkanon, zelfbeschermingsmiddelen en wapenladers.

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Komt voor mandatering in aanmerking

Instream van - tot

Huidige planning: 2015 - 2022

Behoeftestelling

Dit project gaat uit van vervanging van de F-16 door de F-35, zoals verwoord in de nota 'In het belang van Nederland'.

Het betreft de verwerving van boordkanonmunitie, zelfbeschermingsmiddelen en wapenladers voor de opvolger van de F-16. De huidige middelen die worden gebruikt voor de F-16 kunnen niet gebruikt worden voor de opvolger van de F-16. Het boordkanon van de F-35 heeft een ander kaliber dan dat van de F-16. Dit geldt ook voor de huidige zelfbeschermingsmiddelen van de F-16. Ten slotte is de huidige wapenlader niet geschikt voor het laden van wapens in de interne wapenruimte van de F-35.

De operationele testfase van de F-35 begint naar verwachting in 2015. Met het oog op deze testfase is een klein deel van de munitie, zelfbeschermingsmiddelen en twee wapenladers nodig. Het overige deel van

de behoefte is daarna in 2019 als reguliere verwerving nodig.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht te kunnen blijven garanderen. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve inzet, veiligheid en bescherming.

Gerelateerde projecten

Vervanging F-16

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Voor het eerst als separaat project in het MPO opgenomen; werd voorheen onder project 'Vervanging F-16' in de jaarrapportage 2011 als gerelateerd project vermeld.

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland'
- Kamervragen naar aanleiding van jaarrapportage van het project Vervanging F-16 over het jaar 2011 d.d. 24-07-2012 (Kamerstuk 26 488, nr. 300).
- Kamerbrief jaarrapportage van het project Vervanging F-16 over het jaar 2011, d.d. 06-06-2012 (Kamerstuk 26 488, nr. 294).

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		2013	2014	2015	2016	2017	2018		
2013									
2014	50-100		A					2015-2022	

Projectnaam

Vervanging F-16: Verwerving Middellange tot lange afstand raket

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Komt niet voor mandatering in aanmerking

Instream van - tot

Huidige planning: 2019 - 2023

Behoeftestelling

Dit project gaat uit van vervanging van de F-16 door de F-35, zoals verwoord in de nota 'In het belang van Nederland'.

Het project betreft de behoefte aan een lucht-lucht langeafstandraket voor de vervanger van de F-16. Voor het jachtvliegtuig is een middellange tot lange afstand raket een onmisbare capaciteit voor het scheppen en behouden van het luchtoverwicht en zelfverdediging. Daarmee is het een randvoorwaarde voor het succesvol uitvoeren van de operationele taken. De huidige langeafstandraket voor de F-16 (AMRAAM) wordt softwarematig niet geïntegreerd in de F-35 en is bovendien te groot voor het wapenruim van dit toestel. Hierdoor bestaat behoefte aan een nieuwe middellange tot lange afstand raket die aansluit bij de operationele capaciteiten van de F-35.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht te kunnen blijven garanderen. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve inzet, veiligheid en bescherming.

Gerelateerde projecten

- Vervanging F-16
- F-16 Infrarood geleide lucht-lucht raket
- F-16 Verbetering Lucht-Grond Fase I
- F-16 Verbetering Lucht-Grond Fase II
- Vervanging F-16: Verwerving munitie boordkanon, zelfbeschermingsmiddelen en wapenladers.

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Voor het eerst als separaat project in het MPO opgenomen; werd voorheen onder project 'Vervanging F-16' in de jaarrapportage 2011 als gerelateerd project vermeld.

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland'
- Kamervragen naar aanleiding van jaarrapportage van het project Vervanging F-16 over het jaar 2011 d.d. 24-07-2012 (Kamerstuk 26 488, nr. 300).
- Kamerbrief jaarrapportage van het project Vervanging F-16 over het jaar 2011, d.d. 06-06-2012 (Kamerstuk 26 488, nr. 294).

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		2013	2014	2015	2016	2017	2018		
2013									
2014	100-250							2019-2023	

Projecten

Defensiebreed

Projectnaam

Militaire Satelliet Communicatie lange termijn defensiebreed (MILSATCOM)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Gereed

Oorspronkelijke planning: 2007

Huidige planning: Op 4 mei 2012 is de tweede van in totaal vier satellieten gelanceerd. De lancering van de derde satelliet is voorzien voor eind 2013. De datum van de lancering van de vierde satelliet moet nog worden vastgesteld. De *Advanced Extremely High Frequency (AEHF)* satellietcommunicatiecapaciteit is voor Nederland voor het eerst beschikbaar in 2013. De eerste vier landterminals zijn geleverd in 2013. De voltooiing van het project voor Nederland hangt samen met de inbouw van de scheepsterminals op de vier Luchtverdediging- en Commandofregatten (LCF'n) tijdens geplande onderhoudsperiodes en is voorzien voor 2016.

Behoeftestelling

Doel van het project MILSATCOM is het voorzien in de behoefte van de krijgsmacht aan satellietcapaciteit voor militair gebruik. Het project betreft gegarandeerde beschikbaarheid van satellietcapaciteit (het ruimtesegment) in verschillende frequentiebanden (AEHF, *militaire Super High Frequency (SHF)* en commerciële SHF), het realiseren van grondstations in Nederland en Curaçao (het statische grondsegment) en het verwerven van land- en scheepsterminals (het mobiele grondsegment). Het deelproject MILSATCOM LT voorziet in de resterende AEHF-satellietcommunicatie capaciteit met de bijbehorende AEHF-terminals.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven om de informatiepositie van ingezette eenheden te verbeteren. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: hoogwaardige en wereldwijde commandovoering.

Gerelateerde projecten

- Patriot vervanging COMPATRIOT
- Vernieuwing TITAAN
- Vervanging grondterminals MILSATCOM
- MILSATCAP

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733 nr. 1)
- Brief verwervingsvoorbereiding lange termijn, sloopterminals AEHF, ruimtecapaciteit SHF en MOU *Operations & Support* (D2-brief) d.d. 22-05-2006 (Kamerstuk 25 886 nr. 8)
- Brief verwervingsvoorbereiding lange termijn, landterminals AEHF (D2-brief) d.d. 18-01-2005 (Kamerstuk 25 886 nr. 7)
- Brief inzake afsluiten MOU voor AEHF deelname d.d. 09-07-2002 (Kamerstuk 25 886 nr. 6)
- Brief verwervingsvoorbereiding korte termijn (D1-brief) d.d. 28-02-2002 (Kamerstuk 25 886 nr. 5) & antwoorden schriftelijke vragen d.d. 23-04-2002
- Brief studiefase lange termijn (C2-brief) d.d. 09-03-2001 (Kamerstuk 25 886 nr. 4) & antwoorden schriftelijke vragen
- Brief studiefase korte termijn (C1-brief) d.d. 03-11-1999 (Kamerstuk 25 886 nr. 3)
- Brief over voorstudie (B-brief) d.d. 19-02-1998 (Kamerstuk 25 886 nr. 1)
- Brief over behoeftestelling (A-brief) d.d. 30-10-1995 (Kamerstuk 24 400 nr. 21)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering tot	Raming exploitatielasten
		t/m 2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	181,5							2002	
2013	130,9	111,0	9,1	8,7	1,8	0,3		2017	< 250*
2014	132,1	111,6	9,4	9,0	1,8	0,3		2017	< 250*

* Geschatte levensduur van 10 jaar.

Projectnaam

Militaire Satelliet Capaciteit (MILSATCAP)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Instream van-tot

Oorspronkelijke planning: 2011-2018

Huidige planning: 2011-2018

Behoeftestelling

Commandovoering in moderne operaties vereist voldoende bandbreedte. De behoefte aan bandbreedte neemt toe, onder andere door steeds betere waarnemingsmiddelen. Daarom heeft Nederland zich aangesloten bij een internationaal initiatief dat gegarandeerde satellietbandbreedte biedt en dat bovendien op termijn goedkoper is dan commerciële inhuur. Dit initiatief, *Wideband Global Satcom* (WGS), zal groeien tot negen satellieten in 2018 met een mondiale dekking. De partners in WGS zijn de Verenigde Staten, Canada, Denemarken, Luxemburg en Nieuw-Zeeland. Het doel is (gegarandeerde) toegang tot WGS in ruil voor een bijdrage in de kosten van de negende satelliet. Het partnerschap zal duren van 2012 tot en met 2031.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven om de informatiepositie van ingezette eenheden te verbeteren. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: hoogwaardige en wereldwijde commandovoering, toegang tot gevalideerde inlichtingen en effectieve inzetbaarheid.

Gerelateerde projecten

- Militaire Satelliet Communicatie lange termijn defensiebreed (MILSATCOM LT)
- Vernieuwing TITAAN
- Vervanging grondterminals MILSATCOM
- MALE UAV

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Nederland is met Canada gaan samenwerken op het gebied van de ankerstations.

Relevante Kamerstukken

- Antwoorden op vragen over het project MILSATCAP d.d. 25-10-2011 (Kamerstuk 27 830 nr. 95)
- Behoeftestelling project Militaire Satelliet Capaciteit d.d. 10-10-2011 (Kamerstuk 27 830 nr. 92)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733 nr. 1)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	25-50								
2013	34,4	14,0	5,1	5,1	5,3	1,4	3,5	2018	
2014	31,4	11,0	5,1	5,1	5,3	1,4	3,5	2018	

Projectnaam

Modernisering navigatiesystemen

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Gereed**Oorspronkelijke planning:** 2013**Huidige planning:** 2015**Behoeftestelling**

Dit project vervult een krijgsmachtbrede behoefte aan modernisering en uitbreiding van navigatiemiddelen en daarmee samenhangende maritieme identificatiemiddelen.

Het project bestaat uit drie deelprojecten:

- Vervanging van de militaire component van het *Global Positioning System* (GPS) in gebruik bij de gehele krijgsmacht en gelijktijdige verwerving van antennesystemen die opzettelijke ontzegging van het GPS-signaal door derden tegengaat.
- Verwerving van de op zee te gebruiken Automatische Identificatie Systemen (AIS);
- Verwerving van elektronische zeekaartsystemen.

De laatste twee genoemde systemen worden nu ook uitgerust met een militaire component.

Het gaat om een *upgrade* van navigatiemiddelen om plaatsbepaling en *situational awareness* te verbeteren en de positie, navigatie en tijd robuuster te maken tegen al of niet opzettelijk veroorzaakte externe verstoringen.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven om het vermogen om op te treden in netwerken (*Network Enabled Capabilities*) verder te vergroten en om de interoperabiliteit in nationaal en internationaal verband te kunnen verbeteren. Door een verbetering in de operationele samenwerking met Navo-partners en in Navo-verband vergroot het project het expeditionair vermogen van de krijgsmacht.

Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: ontplooibaarheid en mobiliteit, effectieve inzet en veiligheid en zelfbescherming. Verder draagt het ook bij aan hoogwaardige commandovoering door commandanten op alle niveaus te voorzien van identieke, zo mogelijk *real time* informatie.

Gerelateerde projecten

- *Battlefield Management System* (BMS) en Datacommunicatie Mobiel Optreden (DCMO)
- Patrouilleschepen
- NH-90
- Instandhouding Walrusklasse onderzeeboten

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Als laatste is het deelproject voor de verwerving van het elektronische Zeekaartstelsel in 2012 onder contract gebracht. In 2013 zal dit systeem worden opgeleverd.

Relevante Kamerstukken

- Lijst van vragen en antwoorden over het project Modernisering navigatiesystemen d.d. 12-10-2006 (Kamerstuk 27 830 nr. 41)
- Brief over behoeftestelling modernisering en uitbreiding van navigatiemiddelen (A-brief) d.d. 17-08-2006 (Kamerstuk 27 830 nr. 40)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering tot	Raming exploitatielasten*
		t/m 2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	53,2								
2013	36,3	23,8	5,8	6,7				2018	
2014	39,0	22,6	3,4	2,4	2,3	6,4	1,9	2018	

* Geschatte levensduur is 10 tot 20 jaar.

Projectnaam

NH-90

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Gereed

Oorspronkelijke planning:

Volgens het productiecontract dat juni 2000 is gesloten worden twintig NATO *Frigate Helicopters* (NFH) geleverd in de periode 2007 t/m 2012. Deze planning staat sinds 2005 onder druk. In maart 2007 heeft *NHIndustries* laten weten de planning te moeten wijzigen naar de periode 2009-2013. Begin 2008 is duidelijk geworden dat *NHIndustries* ook deze planning niet haalt. Vervolgens heeft *NHIndustries* een tijdelijke configuratie voorgesteld (*Meaningful Operational Configuration*), MOC.

Huidige planning:

De eerste zeven helikopters geleverd in de periode 2010-2012, in de tijdelijke configuratie (*Meaningful Operational Configuration*, MOC-helikopter) zijn in gebruik bij het Defensie Helikopter Commando (DHC). De eerste Nederlandse Nato Frigate Helicopter (NFH) in de uiteindelijke configuratie (*Full Operational Capable*, FOC-helikopter) is eind 2012 geleverd. Momenteel heeft het Defensie Helikopter Commando twee NH-90's *Full Operational Capable* in gebruik.

Naar verwachting worden per jaar vier FOC NH-90's geleverd worden. Hierdoor wordt de laatste NH-90 in 2016 geleverd. Daarnaast zullen modificaties worden uitgevoerd om de MOC-toestellen om te bouwen naar de FOC-configuratie om te voldoen aan de eisen van de gewijzigde behoeftestelling. Deze modificaties zullen doorlopen tot het einde van het project in 2018.

Behoeftestelling

In verband met de voorziene uitfasering van de Lynx-helikopter neemt Defensie deel aan het helikopterproject NH-90, een internationaal programma met Duitsland, Frankrijk, Italië, Portugal en België. Aanvankelijk is een behoefte gesteld voor twintig NFH's. Naar aanleiding van de studie 'Integrale helikoptercapaciteit' is de behoefte gewijzigd in twaalf NFH's en acht maritieme transporttoestellen (Transport NFH, TNFH). Deze behoefte is om budgettaire redenen opnieuw gewijzigd. Op 20 mei 2011 is de Kamer geïnformeerd over deze gewijzigde behoefte (Kamerstuk 25 928 nr. 48)

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Naar aanleiding van de studie 'Integrale helikopter capaciteit' is de kwalitatieve behoefte gewijzigd in twaalf NFH's voor diverse maritieme taken en acht transportversies van deze helikopter, die geschikt is voor tactische transporttaken vanaf het land en vanaf schepen. Het project past binnen het streven om de expeditionaire capaciteiten van de krijgsmacht te verbeteren en om Europese en Navo-tekorten ten aanzien van helikoptercapaciteiten te verminderen. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: ontplooibaarheid en mobiliteit, effectieve inzet, goede logistieke ondersteuning en gereedheid. De behoefte aan de vervulling van transporttaken door de NH-90 is in de beleidsbrief van 8 april 2011 verder onderstreept.

Gerelateerde projecten

- Instandhouding M-fregatten
- Luchtverdedigings- en Commandofregatten
- Patrouilleschepen
- Verwerving Joint Logistiek Ondersteuningsschip (JSS)
- NH-90 *Piloting Forward Looking Infrared* (PFLIR)

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Het eerste NH-90 toestel in *Fully Operational Capable* (FOC)-configuratie is geleverd. Drie andere NH-90's zullen naar verwachting voor eind 2013 volgen. Het projectbudget is verhoogd als gevolg van compensatie 'prijspeil-aanpassing' en 'tariefwijziging BTW'. Daarnaast zijn budgettaire wijzigingen doorgevoerd omdat voor bepaalde verplichtingen later contracten zijn afgesloten dan aanvankelijk was voorzien, bijvoorbeeld voor modificaties aan de NH-90 om het toestel geschikt te maken voor transporttaken. Deze verschuiving heeft geen gevolgen voor de levering van de toestellen.

Relevante Kamerstukken

- Reactie op verzoek n.a.v. technische briefing van 12 juni 2013 van 16-08-2013
- Brief over de inzetbaarheid bij missies d.d. 10-04-2013 (Kamerstuk 32 700 nr. 43)
- Brief over de inzet van maritieme helikopters d.d. 15-03-2013 (Kamerstuk 32 706 nr. 39)
- Antwoorden op de vragen over de twaalfde jaarrapportage over het helikopterproject NH-90 d.d. 01-02-2013 (Kamerstuk 25 928 nr. 52)
- Kamerbrief twaalfde jaarrapportage van het helikopterproject NH-90, d.d. 02-11-2012 (Kamerstuk 25 928 nr. 51)

Prinsjesdag 2012

- Kamervragen over de elfde jaarrapportage over het helikoptertraject NH-90 d.d. 14 december 2011 (Kamerstuk 25 928, nr. 50)
- Elfde jaarrapportage over het helikopterproject NH-90 d.d. 13 oktober 2011 (Kamerstuk 25 928, nr. 49)
- Kamerbrief gewijzigde behoefte helikopterproject NH-90 d.d. 20 mei 2011 (Kamerstuk 25 928 nr. 48)
- Kamervragen over de tiende jaarrapportage over het helikoptertraject NH-90 d.d. 22 februari 2011 (Kamerstuk 25 928 nr. 47)
- Tiende jaarrapportage over het helikopterproject NH-90 d.d. 24 november 2010 (Kamerstuk 25 928 nr. 46)
- Kamerbrief helikopterproject NH-90 - reservedelen d.d. 25-06-2010 (Kamerstuk 25 928 nr. 45)
- Kamerbrief inzake stand van zaken projecten NH-90 en Vervanging F-16 d.d. 17-05-2010 (Kamerstuk 31 300 nr. 19)
- Kamervragen over de aanvulling openbare informatie op de 9e jaarrapportage over het helikopterproject NH-90 d.d. 17-03-2010 (Kamerstuk nr. 25 928 nr. 42)
- Kamervragen over 9e jaarrapportage helikopterproject NH-90 d.d. 17-03-2010 (Kamerstuk nr. 25 928 nr. 41)
- Aanvulling openbare informatie negende jaarrapportage over het helikopterproject NH-90 d.d. 22-01-2010 (Kamerstuk 25 928 nr. 40)
- Negende jaarrapportage over het helikopterproject NH-90 d.d. 05-01-2010 (Kamerstuk 25 928 nr. 38)
- Voortgang helikopterproject NH-90, werkbezoek aan AgustaWestland d.d. 30-09-2009 (Kamerstuk 25 928 nr. 36)
- Tijdelijke configuratie NH-90 helikopter d.d. 10-07-2009 (Kamerstuk 25 928 nr. 35)
- Antwoorden achtste jaarrapportage d.d.

- 06-02-2009 (Kamerstuk 25 928 nr. 34)
- Achtste jaarrapportage van het helikopterproject NH-90 d.d. 26-11-2008 (Kamerstuk 25 928 nr. 33)
- Verslag schriftelijk overleg over project NH-90 d.d. 18-07-2008 (Kamerstuk 25 928 nr. 31)
- Brief project NH-90, resultaten verwervingsvoorbereidingsfase voor de *Full Mission Flight Trainer* d.d. 24-06-2008 (Kamerstuk 25 928 nr. 29)
- Brief financiële stand van zaken project NH-90 d.d. 10-06-2008 (Kamerstuk 25 928 nr.28)
- Lijst van vragen en antwoorden over zevende jaarrapportage van het helikopterproject NH-90 d.d. 06-03-2008 (Kamerstuk 25 928 nr. 27)
- Zevende jaarrapportage van het helikopterproject NH-90 d.d. 04-12-2007 (Kamerstuk 25 928 nr. 26)
- Brief Studies naar aanleiding van de Prinsjesdagbrief 2003 d.d. 20-09-2004 (Kamerstuk 29 800 X nr. 3)
- Brief over ondertekening MOU en D-fase (D-brief) d.d. 05-09-1991 (Kamerstuk 19 282 nr. 10)
- Brief over afronden studie (B/C-brief) d.d. 01-10-1990 (Kamerstuk 19 282 nr. 7)
- Brief over Nederlandse helikopterbehoefte (A-brief) d.d. 03-06-1987 (Kamerstuk 19 282 nr. 5)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering tot	Raming exploitatielasten
		t/m 2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	788,0								
2013	1174,9	961,3	111,5	67,3	17,0	7,5	10,0	2018	>250*
2014	1193,4	958,7	67,4	82,1	64,9	20,3		2017	>250*

* Geschatte levensduur van 30 jaar.

Projectnaam

Richtkijker wapen schutter lange afstand

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Gereed**Oorspronkelijke planning:** 2015**Huidige planning:** 2014**Behoeftestelling**

Het defensiebrede project Richtkijker wapen schutter lange afstand voorziet het geweer lange afstand (GLA) van de noodzakelijke waarnemingsapparatuur om in alle omstandigheden effectief ingezet te kunnen worden. Het GLA-team, bestaande uit een schutter en een waarnemer, beschikt na uitvoering van het project over drie soorten waarnemingsapparatuur; normaal, helderheidversterking en warmtebeeld. Beide teamleden beschikken daarmee over zicht op het doel. Bovendien is met de geleverde apparatuur het GLA-team in staat op te treden als gelegenheidswaarnemer. Het GLA-team kan doelen aanwijzen en deze door derden onder vuur laten nemen. Het project is een samenvoeging van reeds lopende kleinere projecten.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het project past in het streven om de informatiepositie van ingezette eenheden te verbeteren en het vermogen om op te treden in netwerken (*Network Enabled Capabilities*) verder te vergroten. De apparatuur is hierop voorbereid. Voorts past het in het beleid om op te kunnen treden in het gehele geweldsspectrum. Het stelt commandanten in staat divers en proportioneel te reageren op diverse dreigingen.

Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve wapeninzet.

Gerelateerde projecten

- *Battlefield Management System* (BMS) en Datacommunicatie Mobiel Optreden (DCMO)
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)
- Verwerving HV brillen

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen.

Relevante Kamerstukken

Geen

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering tot	Raming exploitatielasten
		t/m 2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	28,2							2012	25-50*
2013	30,5	30,5						2014	25-50*
2014	28,7	26,7	2,0					2014	25-50*

* Geschatte levensduur van 10 jaar.

Projectnaam

Uitbreiding Chemische Biologische Radiologische en Nucleaire (CBRN)-capaciteit in het kader van de Intensivering Civiel Militaire Samenwerking (ICMS), materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Instream van-tot

Oorspronkelijke planning: 2012-2014

Huidige planning: 2012-2015

Behoeftestelling

Als gevolg van de intensivering van de Civiel Militaire Samenwerking (ICMS) worden de capaciteiten voor Chemische, Biologische, Radiologische en Nucleaire (CBRN-) bestrijding uitgebreid. Het betreft de oprichting van een tweede CBRN-verdedigingscompagnie, een CBRN-responscapaciteit en een multidisciplinaire trainingsfaciliteit. De twee CBRN-verdedigingscompagnieën en de responscapaciteit zullen worden voorzien van opsporings-, identificatie- en ontsmettingsmiddelen. De multidisciplinaire trainingsfaciliteit, waar militaire en civiele eenheden gezamenlijk kunnen oefenen, betreft een trainingsfaciliteit, een ontsmettingsstraat, een meetveld en een meetlaboratorium. Opleidingen en trainingen zullen ook op locatie kunnen worden gegeven. Ten behoeve van de nationale inzet worden het materieel en de beschermende kleding van het CBRN-personeel zoveel mogelijk aangepast aan het optreden in civiele omstandigheden.

Samenhang met het beleid

De proliferatie van CBRN-vernietigingswapens kan ook de komende decennia een risico voor de veiligheid blijven opleveren. Naast staten kunnen terroristische organisaties ook over dergelijke wapens beschikken. Hierdoor kan Nederland geconfronteerd worden met CBRN-dreiging in binnen- en buitenland.

Daarnaast bestaat het risico dat bij een calamiteit of een ongeval bij de chemische industrie giftige stoffen vrijkomen. Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid verder te verbeteren. Het past binnen het streven om de effectiviteit van de hoofdwapensystemen verder te vergroten en de commandovoering te verbeteren. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve inzet en veiligheid en bescherming

Gerelateerde projecten

- Project Defensiebrede vervanging operationele wielvoertuigen (DVOW)
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Het project is overgegaan van de planningsfase naar de realisatiefase.

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland'
- Brief behoeftestelling project uitbreiding ICMS/CBRN-capaciteit van 23 september 2011 (32 733 X, nr. 39)
- Brief Rapportage Intensivering Civiel-Militaire Samenwerking aan de Tweede Kamer van 24 mei 2006 (Kamerstuk 30300 X, nr. 106)
- Kamerbrief van 26 mei 2006 (30300X, nr.106)

Financiën

Jaar	Project volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering	Raming exploitatielasten*
		t/m 2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	50-100							2012-2014	
2013	50-100							2012-2014	
2014**	47,3	17,3	17,6	12,0	0,4			2016	

*Onderzoek naar de exploitatielasten maakt deel uit van het DMP.

**Gemandateerd project waarvan de A-brief al verzonden is

Projectnaam

Counter Improvised Explosive Devices (C-IED)
Blok 3

Projectfase

- C-IED Blok 1: Gerealiseerd
- C-IED Blok 2: In realisatie
- C-IED Blok 3: In planning

Wel/niet gemandateerd

(Deels) gemandateerd

Gereed

Oorspronkelijke planning: 2008-2017

Huidige planning: 2008-2022

Behoeftestelling

Het C-IED programma berust op een plan van aanpak van de *Joint Task Force C-IED* uit 2008. Het betreft een gefaseerd investeringsprogramma voor C-IED materieel dat in drie blokken is geïmplementeerd in de krijgsmacht met de volgende onderlinge samenhang:

- Blok 1 heeft betrekking op de destijds urgente C-IED behoeften van de *Task Force Uruzgan*. Blok 1 is middels *Fast Track Procurement* verworven. Blok 1 is voltooid.
- Blok 2 behelst de initiële borging van de maatregelen op het gebied van *Military Search*, *Improvised Explosive Device Disposal* en *Weapon Intelligence Teams*, het testen en valideren van diverse maatregelen voor de *Task Force Uruzgan* (TFU), en de uitvoering van urgente onderzoeksprogramma's in relatie tot de missie. Met blok 2 begint de reorganisatie en de inbedding van permanente voltijd C-IED functionarissen in de organisatie.

Eind 2011 is de behoefte van blok 2 herijkt als gevolg van de beleidsbrief. De krijgsmachtbrede behoefte aan *search*-middelen is aangepast als gevolg van de extensiveringen uit de beleidsbrief en door het toepassen van *pooling*.

- Blok 3 betreft aan de structurele inbedding van C-IED en bestaat uit personele, materiële en organisatorische maatregelen.

Samenhang met het beleid

Het C-IED programma draagt bij aan het streven naar het verhogen van de veiligheid en bescherming van operationele eenheden. Het programma draagt bij aan verschillende essentiële operationele capaciteiten: gevalideerde inlichtingen, effectieve inzet, mobiliteit en veiligheid en bescherming.

Gerelateerde projecten

- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Antwoorden op vragen over het project bescherming tegen geïmproviseerde explosieven (CIED blok 3) d.d. 20-12-2012 (Kamerstuk 32 164 nr. 3)
- DMP A-brief inzake bescherming tegen geïmproviseerde explosieven (CIED blok 3 'Structurele inbedding' d.d. 02-11-2012 (Kamerstuk 32 164 nr. 2)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733 nr. 1)
- C-IED structurele behoefte d.d. 06-10-2009 (Kamerstuk 32 164 nr. 1)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering tot	Raming exploitatielasten
		t/m 2013	2014	2015	2016	2017	2018		
C-IED blok 1 & 2									
Oorspronkelijk	36,7							2013	
2013	34,2			1,0				2013	1,6*
C-IED blok 3 (structurele inbedding)									
2013	50-100								
2014	50-100							2022	

* Geschatte exploitatielasten per jaar.

Projectnaam

Defensiebrede vervanging handgedragen warmtebeeldkijkers

Projectfase

In planning, A-fase

Wel/niet gemandateerd

Komt voor mandatering in aanmerking

Instream van-tot

Oorspronkelijke planning: Nieuw project
Huidige planning: 2016-2019

Behoeftestelling

De behoefte betreft een vervanging van twee kleine waarnemingsystemen, de LION en Cobra. Het betreft verouderde generaties van warmtebeeldsystemen. Deze systemen maken optreden mogelijk bij duisternis en onder omstandigheden van verminderd zicht, zoals neerslag en rook. Deze systemen dienen voor doelopsporing en doelidentificatie, inlichtingenvergaring en vergroten de *situational awareness* van ingezette militairen. In het huidige optreden is doellocatiebepaling zeer belangrijk om ongewenste nevenschade of het treffen van de eigen eenheden te voorkomen.

Samenhang met het beleid

Het project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het vult een randvoorwaarde om dag en nacht en onder omstandigheden van verminderd zicht te kunnen optreden. Daarnaast past het in het streven de inlichtingenketen te versterken.

Het project draagt bij aan vier operationele capaciteiten van militair vermogen: Effectieve (wapen)inzet, veiligheid en zelfbescherming, gevalideerde inlichtingen en toepasbaar bij hoogwaardige commandovoering.

Gerelateerde projecten

- Verbeterd zicht geweer lange afstand
- Vervanging waarnemingsapparatuur
- Verwerving HV brillen
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Als gevolg van de maatregelen beschreven in de Nota 'In het belang van Nederland' wordt het 45e Pantserinfanteriebataljon opgeheven. Hierdoor is de kwantitatieve behoefte aan kijkers aangepast. Dit heeft geen operationele gevolgen.

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland'
- Antwoorden op de vragen over de brief over de behoeftestellingsfase d.d. 13-08-2013 (Kamerstuk 27 803 nr.111)
- Brief over de behoeftestelling 'Defensiebrede vervanging handgedragen warmtebeeldkijker' van 12-06-2013 (Kamerstuk 27 830 nr. 109)

Planning

Jaar	Projectvolume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten*
		2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	25-50								
2013	25-50	A							
2014	25-50	A						2016-2019	

* Onderzoek naar de exploitatiekosten maakt deel uit van het DMP.

Projectnaam

Defensiebrede vervanging van ondersteunende Klein Kaliber Wapens

Projectfase

In planning, A-fase

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Instream van-tot

Oorspronkelijke planning: 2014-1017

Huidige planning: 2014-2017

Behoeftestelling

Het project voorziet in een vervanging van de ondersteuningswapens FN MAG en .50 M2. Het betreft wapens ten behoeve van zowel uitgestegen of te voet optredende militairen, voor gebruik op het affuit van voer- en vaartuigen en helikopters, als coaxiaal wapen of in het *Remote Controlled Weapon Station*. Een aanzienlijk deel van deze systemen is versleten en dient te worden vervangen.

Samenhang met het beleid

Het project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren.

Een bijdrage wordt geleverd aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: Effectieve (wapen)inzet en veiligheid en zelfbescherming.

Gerelateerde projecten

- Groot Pantserwielvoertuig (GPW, Boxer)
- Vervanging genie- en doorbraaktank
- Verbeterd Operationeel Soldaatsysteem (VOSS)

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Als gevolg van de maatregelen beschreven in de Nota 'In het belang van Nederland' wordt het 45e Pantserinfanteriebataljon opgeheven. Hierdoor is de kwantitatieve behoefte aan wapens aangepast. Dit heeft geen operationele gevolgen.

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland'
- Behoeftestelling vervanging ondersteunende Klein Kaliber Wapens d.d. 25-03-2013 (Kamerstuk 27 830 nr. 108)

Planning

Jaar	Projectvolume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten*
		2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	50-100							2014-2017	
2013	50-100	A						2014-2017	
2014**	50-100							2014-2017	

*Onderzoek naar exploitatiekosten maakt deel uit van het DMP

** Gemandateerd project waarvan de A-brief aan de Kamer is verzonden.

Projectnaam

Defensiebrede vervanging operationele wielvoertuigen

Projectfase

In planning, C-fase

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Instream van-tot

Oorspronkelijke planning: 2013-2019

Huidige planning: 2014-2022

Behoeftestelling

De defensiebrede behoefte omvat de vervanging van de operationele wielvoertuigen van Defensie, die voor het merendeel zijn ingevoerd tussen 1980 en 2000. Deze wielvoertuigen vormen de basismobiliteit van nagenoeg alle expeditieaire, nationale, opleidings- en overige eenheden van alle operationele commando's. Bij aanvang van dit project in 2012 zal Defensie beschikken over ongeveer 8.400 te vervangen wielvoertuigen.

Het toekomstige wielvoertuigenbestand zal gaan bestaan uit een licht, een middelzwaar en een zwaar type vrachtauto. De middelzware en zware typen vrachtauto's worden containerdragers. De voertuigen zullen afhankelijk van de behoefte worden voorzien van een laadbak/container met huif of containers met de benodigde functionaliteit (commandovoering, verbindingen, kantoor, werkplaats, magazijn, brandstoftransport en gewondentransport). Hiermee wordt een

grote mate van flexibiliteit bereikt bij operaties en in de bedrijfsvoering. De vrachtauto's die zijn bestemd voor expeditieaire inzet zullen zijn voorbereid voor montage van beschermingsmiddelen. Ten behoeve van de bescherming zal binnen dit project een minimaal noodzakelijk aantal wapenstations en affuiten worden verworven. Omdat kwalitatief hoogwaardige militaire voertuigen kostbaar zijn, zal - waar verantwoord, gelet op de opleiding en training van personeel en eenheden - een aantal van de huidige wielvoertuigen worden vervangen door onbeschermd vrachtauto's in een meer civiele uitvoering.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past in het streven om de beschikbaarheid en inzetbaarheid van ondersteunende systemen te vergroten.

Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: tijdige beschikbaarheid, ontplooibaarheid en mobiliteit, adequate commandovoering, effectieve inzet en adequate logistieke ondersteuning.

Gerelateerde projecten

- Patriot verlenging levensduur
- *Midlife upgrade* BV206D
- PATRIOT vervanging COMPATRIOT
- Vervanging genie- en doorbraaktank
- Vervanging bouwmachines, grondverzet- en wegherstelmiddelen.

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Defensie heeft een contract gegund aan de industrie voor de levering van 1.667 voertuigen met een laadvermogen van 7,5 kN (inclusief een optie voor levering van maximaal 833 extra stuks), de aan deze voertuigen gerelateerde artikelen en een (separate) overeenkomst ten behoeve van het onderhoud, met een looptijd van in ieder geval tien jaar. De voertuigen zullen naar verwachting in 2014 en 2015 instromen.

Voor de overige systemen is de B-fase in 2012 voltooid. Naar aanleiding van de B-brief zullen 417 additionele 7,5kN voertuigen aangeschaft worden. Deze zullen begin 2015 ingestroomd zijn. Voor de overige systemen, de middelzware en zware vrachtauto's, is bepaald dat het onderhoud in samenwerking met de industrie zal worden uitgevoerd. De bedrijven worden in de C-fase benaderd om meer detailinformatie te vergaren over de meest geschikte samenwerkingsvorm. Over het resultaat zal de Kamer worden geïnformeerd met de C-brief.

Als gevolg van de maatregelen beschreven in de Nota 'In het belang van Nederland' is het projectbudget verminderd en is de kwantitatieve behoefte aan voertuigen aangepast. De planning ten aanzien van de instroom is aangepast op de beschikbaarheid van de budgetten. De huidige voertuigen blijven langer in gebruik. Dit leidt tot een toename van de instandhoudingskosten voor de huidige voertuigen.

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland'
- Antwoorden op vragen over de DMP B(2)-brief d.d. 17-07-2012 (Kamerstuk 26 396 nr. 95)
- Brief voorstudiefase overige deelprojecten (DMP B(2)-brief) d.d. 31-05-2012 (Kamerstuk 26 396 nr. 92)
- Antwoorden op vragen over de DMP B(1)-brief d.d. 03-11-2011 (Kamerstuk 26 396 nr. 89)
- Brief voorstudiefase voertuig 7,5 kN (DMP B(1)-brief) d.d. 23-09-2011 (Kamerstuk 26 396 nr. 88)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733 nr. 1)
- Brief over de herijking en vertraging van het project d.d. 26-08-2010 (Kamerstuk 26 396 nr. 82)
- Brief over de voortgang van het project Defensiebrede vervanging operationele wielvoertuigen d.d. 03-05-2010 (Kamerstuk 26 396 nr. 80)
- Antwoorden op vragen over A-brief d.d. 23-09-2008 (Kamerstuk 26 396 nr. 73)
- Brief behoeftstelling (A-brief) d.d. 18-08-2008 (Kamerstuk 26 396 nr. 72)
- Antwoorden op vragen over brief conceptuele samenhang tactische voertuigen d.d. 27-11-2006 (Kamerstuk 26 396 nr. 65)
- Brief conceptuele samenhang tactische voertuigen d.d. 04-10-2006 (Kamerstuk 26 396 nr. 62)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten*
		2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	>250							2010-2018	
2013	>250	C**	D					2009-2019	
2014	>250	C**	D					2014-2022	

* Onderzoek naar exploitatiekosten maakt deelt uit van het DMP.

**Vanaf de C-fase gaan de deelprojecten uiteen lopen.

Projectnaam

MALE UAV (Medium Altitude Long Endurance Unmanned Aerial Vehicle)

Projectfase

In planning, B fase

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Gereed

Huidige planning: 2012-2019

Behoeftestelling

Defensie heeft behoefte aan strategische, operationele en tactische informatie voorafgaand, tijdens en na militair optreden. Hiervoor zijn actuele, gedetailleerde en gevalideerde inlichtingen nodig. Daarnaast bestaat behoefte aan waarnemingen (*surveillance en reconnaissance*) vanuit de lucht, vanaf middelbare hoogte, voor aanzienlijke periodes. De Kamer is op 30 september 2006 geïnformeerd (Kamerstuk 30 806, nr. 1) over de behoeftestellingsfase van dit project voor onbemande vliegtuigen. In 2007 is besloten het project niet voort te zetten. Defensie zal de MALE UAV-capaciteit alsnog gaan verwerven. Defensie geeft de voorkeur aan de verwerving 'van de plank'. De behoefte bestaat uit vier vliegtuigen, een communicatie- en grondcomponent, sensoren en randapparatuur.

Samenhang met het beleid

Het project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past in het streven om de inlichtingenketen te versterken.

Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: gevalideerde inlichtingen, effectieve (wapen)inzet, veiligheid en zelfbescherming. Deze capaciteit is als intensivering benoemd in de beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' van 8 april 2011.

Gerelateerde projecten

- Militaire Satelliet Capaciteit (MILSATCAP)

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Als gevolg van de maatregelen zoals beschreven in de nota 'In het belang van Nederland' is het projectbudget verminderd. Inmiddels is de B-fase voltooid. Over de resultaten wordt de Kamer geïnformeerd.

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland' Behoeftestelling project MALE UAV d.d. 14-12-2011 (Kamerstuk 30 806 nr 10)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733, nr. 1)
- Antwoorden op vragen van de vaste commissie voor Defensie over de beleidsbrief (Kamerstuk 32 733 nr 2 d.d. 19 mei 2011)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten*
		2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	100-250								
2013	100-250	B						2012-2017	
2014	100-250		C/D					2012-2019	

* De raming van de exploitatiekosten maakt deel uit van het DMP

Projectnaam

NH-90 Piloting Forward Looking Infrared (PFLIR)

Projectfase

In planning, A-fase

Wel/niet gemandateerd

Komt voor mandatering in aanmerking

Instream van-tot

Oorspronkelijke planning: 2016-2019

Huidige planning: 2017-2019

Behoeftestelling

Het project NH-90 *Piloting Forward Looking Infrared* (PFLIR) betreft de behoefte om de NH-90 helikopter bij verminderd zicht, ook 's nachts, te kunnen inzetten. Zonder dit infrarood nachtzichtsysteem is dit niet onder alle operationele omstandigheden mogelijk. Deze behoefte maakte deel uit van de Studie Integrale Helikopter Capaciteit (12 september 2004, Kamerstuk 29800 X, nr. 3). Tijdens de wijziging van de behoeftestelling van het project NH-90 in 2011 (20 mei 2011, Kamerstuk 25 928 nr. 48) is besloten deze behoefte nog niet te verwerven om zo de risico's die gepaard gaan met de ontwikkeling en de extra kosten die hiermee gemoeid zijn te vermijden. Naar verwachting wordt deze techniek in de periode van 2016 tot en met 2019 verder ontwikkeld, waardoor Defensie deze behoefte voor aanzienlijk lagere kosten kan aanschaffen.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzet van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven om de inzetbaarheid van de transportversie van de NH-90 te vergroten. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: ontplooibaarheid en mobiliteit, effectieve inzet en adequate logistieke ondersteuning.

Gerelateerde projecten

- NH-90
- Chinook Vervanging en Modernisering

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Door een nieuwe prioriteitstelling in het kader van de nota 'In het belang van Nederland' is de aanvang van het project met een jaar vertraagd. Dit heeft geen operationele of financiële gevolgen.

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland'
- Wijziging behoeftestelling helikopterproject NH-90, d.d. 20-05-2011 (Kamerstuk 29 800 nr. 48)
- Studie Integrale Helikoptercapaciteit, d.d. 12-09-2004 (Kamerstuk 29 800 nr. 3)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten*
		2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk			A					2016-2019	
2013								2016-2019	
2014				A				2017-2019	

* Onderzoek naar exploitatiekosten maakt deel uit van het DMP.

Projectnaam

Nieuwe generatie identificatiesystemen (IFF mode 5/mode S) (NGIS)

Projectfase

In planning, A-fase

Wel/niet gemandateerd

Komt voor mandatering in aanmerking.

Instream van-tot

Oorspronkelijke planning: 2011-2014

Huidige planning: 2015-2018

Behoeftestelling

Identificatiesystemen maken het mogelijk om via elektronische ondervraag- en antwoordprocedures de identiteit van andere vliegende en varende eenheden vast te stellen. Het huidige *mode 4 Identification Friend or Foe (IFF)* systeem is in Navo-verband het belangrijkste identificatiesysteem. Dit systeem is verouderd. *Mode 4 IFF* wordt binnen de Navo vervangen door *mode 5 IFF*. *Mode 5* biedt een hoge mate van beveiliging en is interoperabel met de wapensystemen die sinds 2009 worden ingevoerd. Een betrouwbaar identificatiesysteem is van belang om ook in de toekomst te voorkomen dat eigen eenheden worden aangevallen.

De vervangingsbehoefte is defensiebreed en bevat naast de militaire *mode 5* ook de civiele *mode S* voor het Commando Zeestrijdkrachten (het Commando Luchtstrijdkrachten beschikt reeds over *mode S*). *Mode S* is de vervanger van de bestaande *mode 3/A* waarmee de civiele luchtvaart vluchtgegevens uitwisselt.

Samenhang met het beleid

Het project past in het streven naar versterking van *Network Enabled Capabilities (NEC)* om de operationele samenwerking in internationaal verband te bevorderen en commandanten op alle niveaus te voorzien van identieke, liefst *real time* informatie. Het verbetert verder de interoperabiliteit met Navo-partners en Navo-verband. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: veiligheid en zelfbescherming, adequate bevelvoering en effectieve (wapen)inzet.

Gerelateerde projecten

- AH 64D upgrade
- *Combat Identification (Combat ID)*
- F-16 *mode 5 IFF*
- Instandhouding M-fregatten
- Patrouilleschepen
- Vervanging *Medium Power Radars* in Wier en Nieuw Milligen
- Verwerving *Joint Logistiek Ondersteuningsschip (JSS)*
- *Maritime Theatre Ballistic Missile Defence (MTBMD)*
- Chinook Vervanging en Modernisering
- Instandhouding LCF;
- NH-90;
- Instandhouding Walrusklasse onderzeeboten

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen.

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland'
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733 nr. 1)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten*
		2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	25-50							2011-2014	
2013	25-50	A						2015-2018	
2014	25-50	A						2015-2018	

* Onderzoek naar exploitatiekosten maakt deel uit van het DMP.

Projectnaam

Verwerving 60 mm mortier

Projectfase

In planning, A-fase

Wel/niet gemandateerd

Komt voor mandatering in aanmerking

Instream van - tot

Huidige planning: 2015-2016

Behoeftestelling

De behoefte betreft de vervanging van de huidige 81 mm mortier vanwege het bereiken van de *End Life of Type (ELOT)* en de afnemende inzetbaarheid. De huidige 81 mm mortier steunt het pelotons- en compagniesoptreden binnen het gelaagde vuursteunsysteem met indirect vuur en levert een essentiële bijdrage aan de slagkracht van deze eenheden.

Samenhang met het beleid

De 60 mm mortier past binnen het in ontwikkeling zijnde vuursteunconcept voor het landoptreden. Daarin wordt uitgewerkt in hoeverre de 81 mm. mortier geheel of gedeeltelijk zal worden vervangen. Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past ook binnen het streven om op te kunnen treden in het gehele geweldsspectrum. Het project draagt daarnaast bij aan de volgende Essentiële Operationele Capaciteiten van de Nederlandse Defensie Doctrine: tijdige beschikbaarheid, ontplooibaarheid en mobiliteit, effectieve (wapen)inzet, veiligheid en bescherming.

Gerelateerde projecten

- Licht Indirect Vurend Systeem (LIVS)
- Mortiersimulator (MORSIM) binnen CODEMO
- Vervanging 81 mm. mortier

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Nieuw opgenomen.

Zie ook het project 'Vervanging 81 mm. mortier'.

Het project maakt deel uit van het in ontwikkeling zijnde 'vuursteunconcept voor landoptreden'. Hierin zal worden uitgewerkt in hoeverre de 81 mm. mortier geheel of gedeeltelijk zal worden vervangen.

Relevante Kamerstukken

Geen

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	100-25		A					2015-2016	
2013	50-100		A					2015-2016	
2014	50-100		A					2015-2016	

Projectnaam

Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)

Projectfase

In planning, D-fase

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Instream van-tot

Oorspronkelijke planning: 2004-2015

Huidige planning: 2004-2018

Behoeftestelling

Het defensiebrede project Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS) komt voort uit het *Soldier Modernisation Programme (SMP)* en voorziet in een aantal verbeteringen van de uitrusting van de te voet optredende soldaat. De overlevingskansen van de militair verbeteren hierdoor. Tevens wordt de commandovoering versterkt en nemen de mobiliteit, de effectiviteit en het voortzettingsvermogen toe. VOSS is in eerste instantie een ontwikkelingsproject waarbij de ontwikkeling centraal staan van een nieuwe geïntegreerde hoofdbescherming en een smart vest (met onder andere een C4I-module, een energievoorzieningssysteem, een draag- en bepakkingsstelsel en modulaire ballistische bescherming). Vanuit diverse andere projecten wordt aangesloten op het project VOSS. De behoefte is gesteld op ongeveer 5.500 systemen voor de te voet optredende of uitgestegen militairen. Zij behoren tot de categorie die, als gevolg van hun optreden, de zwaarste eisen stellen aan hun uitrusting en in grote mate daarvan afhankelijk zijn. *Special Forces* maken geen deel uit van de doelgroep, maar zullen indirect profiteren van de kwaliteitsverbetering van de uitrusting door VOSS.

Uit onderzoek is gebleken dat de voor VOSS ontwikkelde ballistische bescherming tevens kan voorzien in de behoefte aan modulaire ballistische bescherming voor personeel dat VOSS niet gebruikt. Hierdoor is de behoefte van het project VOSS uitgebreid.

Samenhang met het beleid

Het project VOSS past in het streven om te voorzien in betere bescherming van ingezette eenheden en het vermogen op te treden in netwerken (*Network Enabled Capabilities*) verder te vergroten. Met VOSS worden de operationele capaciteiten van de individuele militair, maar ook van de lagere eenheden vergroot. De uitrusting van het project VOSS is bedoeld voor operaties in het gehele geweldsspectrum. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: gevalideerde inlichtingen, veiligheid en bescherming, effectieve inzet en hoogwaardige commandovoering.

Gerelateerde projecten

- *Battlefield Management System (BMS)* en Datacommunicatie Mobiel Optreden (DCMO)
- Groot Pantserwielvoertuig (GPW, Boxer)
- Infanterie Gevechtsvoertuig (IGV), productie en training
- Richtkijker wapen schutter lange afstand
- Uitbreiding ICMS/CBRN-capaciteit
- Vervanging radio's
- Warmtebeeld *Lightweight Infrared Observation Nightsight*
- Defensie Operationeel Kledingsysteem

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen.

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland'
- Studiefase (C-fase) project Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS) d.d. 23-09-2011 (Kamerstuk 32733 X nr. 39)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733 nr. 1)
- Lijst van vragen en antwoorden voorstudiefase project VOSS d.d. 10-08-2010 (Kamerstuk 32 123 X nr. 146)
- Voorstudiefase project Verbeterd Operationeel Soldaatsysteem (B-brief) d.d. 27-05-2010 (Kamerstuk 32 123 X nr. 130)
- Lijst van vragen en antwoorden over het project VOSS d.d. 16-06-2008 (Kamerstuk 31 200 X nr. 130)
- Behoeftestelling project VOSS (A-brief) d.d. 08-04-2008 (Kamerstuk 31 200 X nr. 105)
- Lijst van vragen en antwoorden over het SMP d.d. 05-03-1998 (Kamerstuk 25 600 X nr. 42)
- Brief SMP d.d. 02-12-1997 (Kamerstuk 25 600 X nr. 22)

Planning

Jaar	Project volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten *
		2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	>250							2004-2015	50-100*
2013	100 - 250	D						2004-2018	50-100*
2014	100 - 250	D						2004-2018	50-100*

* In de initiële projectraming waren deels de exploitatiekosten opgenomen. Het volume betreft nu slechts het investeringsdeel.

Projectnaam

Vernieuwing TITAAN

Projectfase

In planning, A-fase

Wel/niet gemandateerd

Komt voor mandatering in aanmerking

Instream van-tot**Oorspronkelijke planning:** 2009-2015

(doorloop tot 2022)

Huidige planning: 2013-2017 (doorloop tot 2024)**Behoeftestelling**

Vanaf 2001/2002 is het Theatre Independent Army and Air Force Network (TITAAN) in gebruik bij het Commando Landstrijdkrachten (CLAS), het Commando Luchstrijdkrachten (CLSK) en ten behoeve van de Intensivering Civiel Militaire Samenwerking (ICMS) in het kader van Openbare Orde en Veiligheid. Het vormt de basis ICT-netwerkinfrastructuur voor grondgebonden (*deployed*) optreden. Binnen TITAAN wordt veel gebruik gemaakt van op de civiele markt verkrijgbare middelen. Deze middelen kenmerken zich door een snelle technische en economische veroudering. Ten minste eens per vijf jaar moet een substantieel deel van deze middelen worden vervangen. Daarnaast voltrekken veranderingen op ICT-gebied zich in een snel tempo waardoor regelmatig algehele *upgrades* van het TITAAN netwerk noodzakelijk zijn. Het project Vernieuwing TITAAN moet voorzien in de vernieuwing van de soft- en hardware. TITAAN moet worden ingevoerd als standaard voor de ICT-netwerkinfrastructuur ten behoeve van het operationele optreden voor

alle eenheden van de krijgsmacht, en zal aansluiten op de defensiebrede statische ICT-netwerkinfrastructuur in Nederland. Hierbij wordt gestreefd naar maximale standaardisatie van de laag- en hooggerubriceerde werkplekdiensten.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven om het optreden in netwerken (*Network Enabled Capabilities*) verder te vergroten en de interoperabiliteit in nationaal en internationaal verband te kunnen verbeteren. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve inzet en adequate commandovoering.

Gerelateerde projecten

- *Battlefield Management System* (BMS) en Datacommunicatie Mobiel Optreden (DCMO)
- Defensiebrede vervanging operationele wielvoertuigen (DVOW)
- Militaire Satelliet Communicatie lange termijn defensiebreed (MILSATCOM LT)
- Vervanging radio's
- Patriot vervanging COMPATRIOT

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen.

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland'
- Antwoorden op de vragen over de DMP-A Brief inzake de behoeftestelling en vernieuwing van TITAAN d.d. 17-05-2013

(Kamerstuk 32 733 nr. 130)

- Brief over de behoeftestelling Vernieuwing TITAAN van 19-04-2013 (Kamerstuk 32 733, nr. 123)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733 nr. 1)
- Brief over de behoeftestelling voor TITAAN m.b.t. operationele communicatie- en informatiesystemen binnen de krijgsmacht (A-brief) d.d. 17-10-2001 (Kamerstuk 28 000 X nr. 7)

Planning

Jaar	Project volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten*
		2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	50-100							2009-2022	
2013	50-100							2013-2017	
2014	50-100	A						2013-2017	

*Onderzoek maakt deel uit van het DMP

Projectnaam

Vervanging grondterminals MILSATCOM

Projectfase

In planning, A-fase

Wel/niet gemandateerd

Komt voor mandatering in aanmerking

Instream van-tot

Oorspronkelijke planning: 2013-2015

Huidige planning: 2018-2020

Behoeftestelling

Doel van het project is te voorzien in een gefaseerde vervanging van de huidige mobiele landterminals (*Super High Frequency SHF Tactische Terminals*) van het Militaire Satelliet Communicatie (MILSATCOM) systeem. De huidige SHF Tactische Terminals zijn alle gemodificeerd, behalve de systemen die operationeel zijn ingezet in Afghanistan. Het einde van de levensduur van deze terminals is onderwerp van onderzoek, waarbij de ervaringen met het systeem in Afghanistan worden betrokken. Afhankelijk van de uitkomst van deze levensduuranalyse zal de fasering worden aangepast.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het project past in het streven de informatiepositie van Defensie in het kader van Network Enabled Capabilities verder te vergroten. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: hoogwaardige commandovoering.

Gerelateerde projecten

- Militaire Satelliet Communicatie lange termijn defensiebreed (MILSATCOM LT)
- Militaire Satelliet Capaciteit (MILSATCAP)
- Vernieuwing TITAAAN

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland'
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733 nr. 1)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten*
		2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	25-50								
2013	25-50		A					2018-2020	
2014	25-50		A					2018-2020	

* Onderzoek naar exploitatiekosten maakt deel uit van het DMP.

Projectnaam

Vervanging Licht Indirect Vurend Systeem (LIVS)

Projectfase

In planning, A-fase

Wel/niet gemandateerd

Komt voor mandatering in aanmerking

Instroom van-tot

Oorspronkelijke planning: 2015-2018

Huidige planning: 2017-2020

Behoeftestelling

Het project LIVS behelst de vervanging van (grondgebonden) vuursteuncapaciteit voor het Commando Landstrijdkrachten (CLAS) en het Commando Zeestrijdkrachten (CZSK) met het oog op de uitfasering van de 120 mm. mortieren. Deze vuursteuncapaciteit van de lichte eenheden dient voor de bestrijding van doelen die buiten het bereik liggen van de wapensystemen van de gevechtseenheden. De mortieren zijn een aanvulling op deze wapensystemen en voor de verbetering van de bescherming van de eenheden onmisbaar. De huidige systemen voldoen niet meer aan de eisen die het moderne gevecht stelt zoals een groter bereik van de vuursteuncapaciteit, precisie en het zelfstandig functioneren van het wapen.

Samenhang met het beleid

Het LIVS zal passen in het in ontwikkeling zijnde vuursteunconcept voor het landoptreden. Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven om op te kunnen treden in het gehele geweldsspectrum. De nieuwe systemen moeten in staat zijn om gebruik te maken van precisieunitie. Hierdoor wordt de kans op ongewenste nevenschade verminderd.

Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve inzet.

Gerelateerde projecten

- *Battlefield Management System* (BMS) en Datacommunicatie Mobiel Optreden (DCMO)
- Vervanging 81 mm mortier

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland'
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733 nr. 1)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten*
		2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	100-150							2015-2018	
2013	50-100			A				2017-2020	
2014	50-100			A				2018-2022	

* Onderzoek naar exploitatiekosten maakt deel uit van het DMP.

Projectnaam

Vervanging radio's

Projectfase

In planning, A-fase

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Instream van-tot

Oorspronkelijke planning: 2012-2017

Huidige planning: 2013-2022

Behoeftestelling

Omstreeks 2012 bereiken de HF7000 EZB radio en de FM9000 radio, voornamelijk in gebruik bij het Commando Landstrijdkrachten, het einde van hun levensduur. Met dit project wordt voorzien in de noodzakelijke vervanging van beide typen radio's en radio's van de overige krijgsmachtdelen voor een toename van de interoperabiliteit.

Samenhang met het beleid

Het project past in het streven om het vermogen op te treden in netwerken (*Network Enabled Capabilities*) verder uit te bouwen.

Daarmee vergroot het de effectiviteit van de grondgebonden eenheden van de krijgsmacht, vooral door toegenomen interoperabiliteit.

Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: hoogwaardige commandovoering.

Gerelateerde projecten

- *Battlefield Management System* (BMS) en Datacommunicatie Mobiel Optreden (DCMO)
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)
- Vernieuwing TITAN
- Chinook Vervanging & Modernisering

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen.

Relevante Kamerstukken

Nota 'In het belang van Nederland'

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten*
		2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	100-250							2012-2017	
2013	100-250	A						2013-2022	
2014	100-250	A						2013-2022	

* Onderzoek naar exploitatiekosten maakt deel uit van het DMP.

Projectnaam

Verwerving HV brillen

Projectfase

In planning, C-fase

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Instream van-tot**Oorspronkelijke planning:** 2009-2011**Huidige planning:** 2014-2015**Behoeftestelling**

Het defensiebrede project Verwerving HV brillen omvat de behoefte van de krijgsmacht onder alle zichtomstandigheden te beschikken over voldoende *situational awareness* en bij dag en nacht te kunnen optreden. Dit is vereist voor de uitvoering van de operationele opdracht en voor de veiligheid en zelfbescherming. De realisatie is voorzien met monoculaire en binoculaire helderheidversterkende kijkers. Deze zijn draagbaar direct op het hoofd of te monteren op de helm.

Samenhang met het beleid

Het project draagt bij aan de verbetering van de operationele inzet van de individuele militair en past binnen het streven om de inzet en effectiviteit van wapensystemen te vergroten.

Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: (individuele) bescherming.

Gerelateerde projecten

- Richtkijker wapen schutter lange afstand

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Het project gaat dit jaar over naar de verweringsvoorbereidingsfase.

Relevante Kamerstukken

- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733 nr. 1)
- Kamervragen A-brief d.d. 08-10-2009 (Kamerstuk 27 830 nr. 66)
- A-brief verwerving HV brillen d.d. 17-07-2009 (Kamerstuk 27 830 nr. 64)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP*						Fasering	Raming exploitatielasten**
		2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	25-50							2009-2011	
2013	25-50							2013-2014	
2014	25-50							2014-2015	

*Gemandateerd project waarvan de A-brief al verzonden is.

**Onderzoek naar exploitatiekosten maakt deel uit van het DMP.

Projecten in afstoting

In afstoting

129 | Projecten in afstoting

Projectnaam

Agusta Bell 412-reddingshelikopter (Search And Rescue)

Projectfase

In afstoting

Uitstroom van-tot

Oorspronkelijke planning: drie helikopters vanaf 01-01-2014

Huidige planning: Uitstroom vanaf 01-01-2015.

Samenhang met het beleid

De reddingshelikopters worden vervangen door de NH-90 helikopters.

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

De SAR-taak wordt overgenomen door de NH-90 helikopter. Vanwege de reeds aan de Kamer gemelde vertraagde invoering van NH-90 helikopters is de uitstroom van de AB-412 met een jaar verschoven naar 1 januari 2015.

Relevante Kamerstukken

- Brief over Nederlandse deelname aan vredesmissies d.d. 07-03-2013 (kamerstuk 29 521 nr.39)
- Brief over twaalfde jaarrapportage NH-90 d.d. 02-11-2012 (kamerstuk 25 928 nr 51)
- Brief over Wapenexportbeleid d.d. 16-10-2007 (Kamerstuk 22 054 nr. 129)

Projectnaam

Bevoorradingsschip (*Fast Combat Supply Ship*)

Projectfase

In afstoting

Uitstroom van-tot

Oorspronkelijke planning: Zr.Ms. Zuiderkruis vanaf 2012 en Zr.Ms. Amsterdam vanaf 2014

Huidige planning: Zr.Ms. Zuiderkruis kan niet worden verkocht en zal worden verschroot.

Door het niet in dienst stellen van het JSS zal Zr.Ms. Amsterdam langer doorvaren totdat een kleiner bevoorradingsschip in dienst is gesteld (zie project Vervangende Bevoorrading op Zee [BOZ-]capaciteit). Dit schip zal naar verwachting in 2020 in dienst worden gesteld waarna Zr.Ms. Amsterdam wordt afgestoten.

Samenhang met het beleid

De verschuiving van de planning van de afstoting van Zr.Ms. Amsterdam is een gevolg van de maatregelen zoals beschreven in de nota 'In het belang van Nederland'

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Zr.Ms. Zuiderkruis kan niet worden verkocht. Het schip wordt verschroot.

Zr.Ms. Amsterdam blijft tot 2020 in de vaart

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland'
- Verslag houdende een lijst van vragen en antwoorden d.d. 26-06-2013 (kamerstuk 33 640-x nr.3)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733 nr.1)
- Brief over Wapenexportbeleid d.d. 16-10-2007 (Kamerstuk 22 054 nr. 129)
- Motie-Van den Doel c.s. over het informeren van de Kamer bij verkoop d.d. 17-12-1996 (Kamerstuk 22 054 nr. 24)

Projectnaam

Cougar-transporthelikopter

Projectfase

In afstoting

Uitstroom van-tot

Oorspronkelijke planning: Negen Cougar-transporthelikopters zijn buiten dienst gesteld. De resterende acht toestellen worden vanaf 2017 afgestoten.

Huidige planning: Er zijn geen wijzigingen ten opzichte van het MPO 2012.

Samenhang met het beleid

Om budgettaire redenen is besloten de Cougar-transporthelikopters af te stoten. Acht toestellen worden gehandhaafd tot 2017 voor onder meer *search and rescue* taken op de Noordzee, het patiëntenvervoer op de Waddeneilanden en algemene transporttaken.

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733 nr. 1)
- Brief over Wapenexportbeleid d.d. 16-10-2007 (Kamerstuk 22 054 nr. 129)
- Motie-Van den Doel c.s. over het informeren van de Kamer bij verkoop d.d. 17-12-1996 (Kamerstuk 22 054 nr. 24)

Projectnaam

DC-10 vliegtuig

Projectfase

In afstoting

Uitstroom van-tot

Oorspronkelijke planning: een DC-10 vliegtuig per 2014.

Huidige planning: Er zijn geen wijzigingen ten opzichte van de planning zoals opgenomen in het MPO 2012.

Samenhang met het beleid

De Kamer is met de beleidsbrief geïnformeerd over de afstoting van het toestel. De voorziene uitbreiding van de strategische luchttransportcapaciteit met een derde DC-10 zal niet worden voltooid.

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Brief Luchttransport en Chinook d.d. 13-10-2011 (Kamerstuk 33 000 X nr. 10)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733 nr. 1)
- Brief over Wapenexportbeleid d.d. 16-10-2007 (Kamerstuk 22 054 nr. 129)

Projectnaam

F-16 gevechtsvliegtuig in *Midlife Update* configuratie M4

Projectfase

In afstoting

Uitstroom van-tot

Oorspronkelijke planning: negentien F-16 gevechtsvliegtuigen vanaf 2012. In 2012 gewijzigd in: vijftien vliegtuigen vanaf 2012.

Huidige planning: Er zijn geen wijzigingen ten opzichte van de planning zoals opgenomen in het MPO 2012 .

Samenhang met het beleid

Het aantal F-16 gevechtsvliegtuigen wordt verder verminderd van 87 tot 68. Achttien toestellen worden afgestoten en gerelateerde projecten zullen evenredig worden aangepast. Het negentiende toestel is afgeschreven vanwege schade als gevolg van een ongeval.

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Brief over Afstoting materieel van 25-05-2012 (Kamerstuk 32 733 nr. 64)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733 nr. 1)
- Brief over Wapenexportbeleid d.d. 16-10-2007 (Kamerstuk 22 054 nr. 129)
- Motie-Van den Doel c.s. over het informeren van de Kamer bij verkoop d.d. 17-12-1996 (Kamerstuk 22 054 nr. 24)

Projectnaam

Fennek Medium Range Anti Tank (MRAT)
pantserwielvoertuig

Projectfase

In afstoting

Uitstroom van-tot

Oorspronkelijke planning: 40 Fennek MRAT voertuigen vanaf 2012. In 2012 gewijzigd in: alleen de *Command Launch Units* van de 40 Fennek MRAT voertuigen worden vanaf 2012 afgestoten.

Huidige planning: Er zijn geen wijzigingen ten opzichte van de planning zoals opgenomen in het MPO 2012

Samenhang met het beleid

De helft van de 80 MRAT wapensystemen wordt afgestoten. De organisatie van de pantserinfanteriebataljons en verkenningseenheden zal worden aangepast. De Fennek voertuigen worden niet afgestoten, maar gebruikt om de inzetbaarheid van de resterende voertuigen te verhogen. De *Command Launch Units* zonder raketten worden wel afgestoten.

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland'
- Antwoorden op vragen over de evaluatie van het project Fennek MRAT en AD d.d. 29-05-2012 (Kamerstuk 26 396 nr. 94)
- Brief over Afstoting materieel d.d. 25-05-2012 (Kamerstuk 32 733 nr. 64)
- Evaluatie project Fennek MRAT/AD d.d. 29-12-2012 (Kamerstuk 26 396 nr. 90)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' van 8 april 2011 (Kamerstuk 32 733 nr. 1)
- Brief over Wapenexportbeleid d.d. 16-10-2007 (Kamerstuk 22 054 nr. 129)
- Motie-Van den Doel c.s. over het informeren van de Kamer bij verkoop d.d. 17-12-1996 (Kamerstuk 22 054 nr. 24)

Projectnaam

Fokker 50 vliegtuig (passagiersuitvoering)

Projectfase

In afstoting

Uitstroom van-tot

Oorspronkelijke planning: Twee Fokker 50-vliegtuigen worden tussen 2010 en 2012 afgestoten. In 2012 gewijzigd in: twee Fokker 50-vliegtuigen worden afgestoten.

Huidige planning: Er zijn geen wijzigingen ten opzichte van de planning zoals opgenomen in het MPO 2012

Samenhang met het beleid

De Fokker 50-vliegtuigen zijn operationeel niet meer nodig. De transportcapaciteit wordt opgevangen door andere toestellen. Daarnaast worden civiele toestellen ingehuurd en wordt capaciteit van andere landen gebruikt.

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Brief over Wapenexportbeleid d.d. 16-10-2007 (Kamerstuk 22 054 nr. 129)

Projectnaam

Leopard 2A6 gevechtstank

Projectfase

In afstoting

Uitstroom van-tot

Oorspronkelijke planning: 119 (inclusief de 28 tanks) vanaf 2011

Huidige planning: Er worden nog 116 Leopard 2A6 tanks afgestoten

Samenhang met het beleid

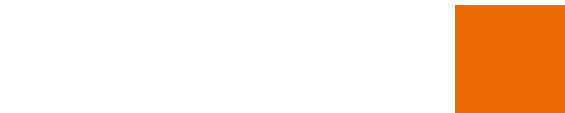
Achtentwintig gevechtstanks zouden al worden afgestoten op grond van de maatregelen van de beleidsbrief 'Wereldwijd Dienstbaar' van 18 september 2007. De resterende 91 gevechtstanks worden afgestoten omdat de tankbataljons zijn opgeheven.

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Vijf tanks, waarvan twee wrakken, zijn verkocht.

Relevante Kamerstukken

- Antwoorden op vragen over de verkoop van Leopard 2A6 tanks aan Krauss-Maffei Wegmann van 4-03-2013 (Kamerstuk 22 054 nr 215)
- Brief over de verkoop van Leopard 2A6 tanks aan Krauss-Maffei Wegmann van 10-01-2013 (Kamerstuk 22 054 nr. 207)
- Brief over de voorgenomen verkoop Leopard 2A6 tanks aan Indonesië, d.d. 30-07-2012 (Kamerstuk 22054 nr. 201)
- Verkoop van Leopard 2A6 tanks met toebehoren aan Indonesië d.d. 08-05-2012 (Kamerstuk 22 054 nr. 194)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733 nr. 1)
- Brief over Wapenexportbeleid d.d. 16-10-2007 (Kamerstuk 22 054 nr. 129)
- Beleidsbrief Wereldwijd Dienstbaar d.d. 18-09-2007 (Kamerstuk 31 243 nr. 1)
- Motie-Van den Doel c.s. over het informeren van de Kamer bij verkoop d.d. 17-12-1996 (Kamerstuk 22 054 nr. 24)

Projectnaam

Lynx-helikopter

Projectfase

In afstoting

Uitstroom van-tot

Oorspronkelijke planning: twintig Lynx-helikopters zullen tussen 2011 en 2013 worden afgestoten. In 2012 gewijzigd in: dertien Lynx-helikopters

Huidige planning: Er zijn geen wijzigingen ten opzichte van de planning zoals opgenomen in het MPO 2012

Samenhang met het beleid

De Lynx-helikopters worden vervangen door de NH-90 helikopters.

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Door de technische staat van de Lynx-toestellen worden de helikopters niet in zijn geheel als compleet toestel verkocht. De bruikbare onderdelen worden apart op de markt aangeboden.

Relevante Kamerstukken

- Verslag houdende een lijst van vragen en antwoorden d.d. 26-06-2013 (kamerstuk 33 640-x nr.3)
- Brief over Wapenexportbeleid d.d. 16-10-2007 (Kamerstuk 22 054 nr. 129)
- Motie-Van den Doel c.s. over het informeren van de Kamer bij verkoop d.d. 17-12-1996 (Kamerstuk 22 054 nr. 24)

Projectnaam

Mijnenbestrijdingsvaartuig (mijnenjager)
van de Alkmaarklasse

Projectfase

In afstoting

Uitstroom van-tot

Oorspronkelijke planning: vier mijnenjagers vanaf 2012

Huidige planning: Er zijn geen wijzigingen ten opzichte van de planning zoals opgenomen in het MPO 2012

Samenhang met het beleid

De mijnenbestrijdingscapaciteit op zee wordt beperkt tot de minimaal benodigde capaciteit voor de uitvoering van structurele taken op de Noordzee, zoals in het kader van de kustwacht en de explosievenopruiming op zee. Er resteert slechts een beperkte mijnenbestrijdingscapaciteit om bij te dragen aan internationale operaties en aan de *Standing Naval Forces* van de Navo. De modernisering in het kader van het Project Aanpassing Mijnenbestrijdingscapaciteit (PAM) wordt voltooid om de kans op verkoop te behouden.

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 8-04-2011 (Kamerstuk 32 733 nr. 1)
- Brief over Wapenexportbeleid d.d. 16-10-2007 (Kamerstuk 22 054 nr. 129)
- Motie-Van den Doel c.s. over het informeren van de Kamer bij verkoop d.d. 17-12-1996 (Kamerstuk 22 054 nr. 24)

Projectnaam

Pantserhouwitser 2000 (PzH-2000)

Projectfase

In afstoting

Uitstroom van-tot

Oorspronkelijke planning: 32 PzH-2000's tussen 2010 en 2012. In 2012 gewijzigd in: 29 PzH-2000's

Huidige planning: Er zijn geen wijzigingen ten opzichte van de planning zoals opgenomen in het MPO 2012

Samenhang met het beleid

26 Pantserhouwitsers zouden al worden afgestoten als gevolg van eerder genomen maatregelen. In de beleidsbrief wordt het aantal operationeel inzetbare pantserhouwitsers met zes stuks verminderd van 24 tot achttien.

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen.

Relevante Kamerstukken

- Antwoorden op vragen over de evaluatie van het project Vervanging vuurmonden M114/39-M109A2/90/PzH2000 d.d. 04-06-2012 (Kamerstuk 27 830 nr. 102)
- Brief over Afstoting materieel d.d. 25-05-2012 (Kamerstuk 32 733 nr. 64)
- Evaluatie van het project Vervanging vuurmonden M114/39-M109A2/90/Pantserhouwitser 2000 (PzH2000) d.d. 17-04-2012 (Kamerstuk 27 830 nr. 99)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' van 8 april 2011 (Kamerstuk 32 733 nr. 1)
- Brief over Wapenexportbeleid d.d. 16-10-2007 (Kamerstuk 22 054 nr. 129)
- Beleidsbrief Wereldwijd Dienstbaar d.d. 18-09-2007 (Kamerstuk 31 243 nr. 1)
- Prinsjesdagbrief d.d. 16-09-2003 (Kamerstuk 29 200 X nr. 4)
- Motie-Van den Doel c.s. over het informeren van de Kamer bij verkoop d.d. 17-12-1996 (Kamerstuk 22 054 nr. 24)

Projectnaam

Pantserupscommandovoertuig M-577

Projectfase

In afstoting

Uitstroom van-tot

Oorspronkelijke planning: de nog resterende 32 voertuigen tot en met 2015

Huidige planning: Er zijn geen wijzigingen ten opzichte van de planning zoals opgenomen in het MPO 2012

Samenhang met het beleid

De voertuigen zijn operationeel niet meer nodig en worden vervangen door de Fennek (voltooid), de CV-90 en de Boxer.

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Antwoorden op de vragen over de 14e jaarrapportage 'Vervanging pantservoertuigen M577 en YPR' d.d. 24-05-2013 (Kamerstuk 26 396 nr. 97)

Prinsjesdag 2012

- Antwoorden op vragen over de dertiende jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 30-05-2012 (Kamerstuk 26 396 nr. 93)
- Dertiende jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 30-03-2012 (Kamerstuk 26 396 nr. 91)
- Twaalfde jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 21-04-2011 (Kamerstuk 26 396 nr. 86)
- Antwoorden op vragen over de elfde jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 13-08-2010 (Kamerstuk 26 396 nr. 81)
- Brief over de verkoop van landmachtmaterieel aan Jordanië d.d. 16 juni 2010 (Kamerstuk 32 123 X, nr. 142)

- Elfde jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 27-04-2010 (Kamerstuk 26 396 nr. 79)
- Antwoorden op vragen over tiende jaarrapportage project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 09-06-2009 (Kamerstuk 26 396 nr. 75)
- Tiende jaarrapportage project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR met bijlage d.d. 15-04-2009 (Kamerstuk 26 396 nr. 74)
- Brief over Wapenexportbeleid d.d. 16-10-2007 (Kamerstuk 22 054 nr. 129)
- Brief inzake de noodzaak tot vervanging van de pantserrups commandovoertuigen type M-577 en pantservoertuigen YPR (A-brief) d.d. 18-04-1997 (Kamerstuk 25 000 X nr. 74)
- Motie-Van den Doel c.s. over het informeren van de Kamer bij verkoop d.d. 17-12-1996 (Kamerstuk 22 054 nr. 24)

Projectnaam

Pantserroepvoertuig tegen luchtdoelen (Cheetah)

Projectfase

In afstoting

Uitstroom van-tot

Oorspronkelijke planning: 60 Cheetah's tussen 2010 en 2012. De systemen zijn buiten gebruik gesteld.

Huidige planning: Er zijn geen wijzigingen ten opzichte van de planning zoals opgenomen in het MPO 2012

Samenhang met het beleid

De Cheetah's zijn vervangen door het Stinger-wapensysteem op platforms.

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

In 2013 zijn alle Cheetah's verkocht.

Relevante Kamerstukken

- Brief inzake de toezegging AO wapenexport d.d. 14-02-2013 inzake Kamer informeren bij mogelijke afgifte van exportvergunning voor Jordanië d.d. 16-04-2013 (Kamerstuk 22 054 nr. 218)
- Brief over de procedure vergunningverlening bij militaire en dual use uitvoertransacties d.d. 15-04-2013 (Kamerstuk 22 054 nr. 217)
- Brief over de verkoop van landmachtmaterieel aan Jordanië d.d. 8-02-2013 (Kamerstuk 22 054 nr. 208)
- Antwoorden op vragen over de dertiende jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 30-05-2012 (Kamerstuk 26 396 nr. 93)
- Dertiende jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 30-03-2012 (Kamerstuk 26 396 nr. 91)
- Twaalfde jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 21-04-2011 (Kamerstuk 26 396 nr. 86)

- Antwoorden op vragen over de elfde jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 13-08-2010 (Kamerstuk 26 396 nr. 81)
- Elfde jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 27-04-2010 (Kamerstuk 26 396 nr. 79)
- Brief over Wapenexportbeleid d.d. 16-10-2007 (Kamerstuk 22 054 nr. 129)
- Prinsjesdagbrief d.d. 16-09-2003 (Kamerstuk 29 200 X nr. 4)
- Motie-Van den Doel c.s. over het informeren van de Kamer bij verkoop d.d. 17-12-1996 (Kamerstuk 22 054 nr. 24)

Projectnaam

Pantserrupsvoertuig YPR-765 en YPR-806, diverse types

Projectfase

In afstoting

Uitstroom van-tot

Oorspronkelijke planning: 535 voertuigen (diverse types) tot en met 2015, waarvan inmiddels ongeveer 200 voertuigen buiten gebruik zijn gesteld. In 2012 gewijzigd in: 539 voertuigen, waarvan 260 buiten gebruik.

Huidige planning: Er zijn geen wijzigingen ten opzichte van de planning zoals opgenomen in het MPO 2012

Samenhang met het beleid

De voertuigen zijn deels operationeel niet meer nodig en worden vervangen door de Fennek (voltooid), de CV-90 en de Boxer.

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Antwoorden op de vragen over de 14e jaarrapportage 'Vervanging pantservoertuigen M577 en YPR' d.d. 24-05-2013 (Kamerstuk 26 396 nr. 97)

Prinsjesdag 2012

- Antwoorden op vragen over de dertiende jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 30-05-2012 (Kamerstuk 26 396 nr. 93)
- Dertiende jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 30-03-2012 (Kamerstuk 26 396 nr. 91)
- Twaalfde jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 21-04-2011 (Kamerstuk 26 396 nr. 86)
- Antwoorden op vragen Lijst van vragen en antwoorden over de elfde jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 13-08-2010 (Kamerstuk 26 396 nr. 81)

- Brief over de verkoop van landmachtmaterieel aan Jordanië d.d. 16-06-2010 (Kamerstuk 32 123 X, nr. 142)
- Elfde jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 27-04-2010 (Kamerstuk 26 396 nr. 79)
- Antwoorden op vragen over tiende jaarrapportage project Vervanging Pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 09-06-2009 (Kamerstuk 26 396 nr. 75)
- Tiende jaarrapportage project Vervanging Pantservoertuigen M-577 en YPR met bijlage d.d. 15-04-2009 (Kamerstuk 26 396 nr. 74)
- Brief over Wapenexportbeleid d.d. 16-10-2007 (Kamerstuk 22 054 nr. 129)
- Brief inzake de noodzaak tot vervanging van de pantserrups commandovoertuigen type M-577 en pantservoertuigen YPR (A-brief) d.d. 18-04-1997 (Kamerstuk 25 000 X nr. 74)
- Motie-Van den Doel c.s. over het informeren van de Kamer bij verkoop d.d. 17-12-1996 (Kamerstuk 22 054 nr. 24)

Projectnaam

Joint Logistiek Ondersteuningsschip (JSS)
Karel Doorman

Projectfase

Vanaf 2015 in afstoting

Uitstroom van-tot

Oorspronkelijke planning: nieuw

Huidige planning: De voltooiing van de bouw van het schip is voorzien in 2015. Defensie zal het schip vervolgens niet in gebruik stellen, maar afstoten en voor verkoop aanbieden.

Samenhang met het beleid

Een van de maatregel uit de nota 'In het belang van Nederland' behelst de afstoting van het JSS nadat de bouw is voltooid (zie ook projectblad JSS). In plaats van het JSS zal Defensie een kleiner bevoorradings-schip verwerven via het project Vervangende Bevoorrading op Zee (BOZ-) capaciteit.

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Nieuw opgenomen

Relevante Kamerstukken

Nota 'In het belang van Nederland'

Projectnaam

Diverse voertuigen 45 Pantserinfanteriebataljon

Projectfase

In afstoting

Uitstroom van-tot

Oorspronkelijke planning: nieuw

Huidige planning: na de opheffing van het 45 Pantserinfanteriebataljon per 1 januari 2014 zullen diverse voertuigen voor verkoop op de markt worden aangeboden. Het betreft 44 IGV's, 35 Fennek's en 12 Boxer's.

Samenhang met het beleid

De afstoting van deze voertuigen is een gevolg van de maatregel zoals beschreven in de nota 'In het belang van Nederland'.

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Nieuw opgenomen.

Relevante Kamerstukken

Nota In het belang van Nederland

Projectnaam
Gulfstream G-IV

Projectfase
In afstoting

Uitstroom van-tot
Oorspronkelijke planning: nieuw
Huidige planning: 2014

Samenhang met het beleid
De afstoting is een gevolg van de maatregel zoals beschreven in de nota 'In het belang van Nederland'.

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar
Nieuw opgenomen.

Relevante Kamerstukken
Nota 'In het belang van Nederland'

UITGAVE

Ministerie van Defensie
September 2013

VORMGEVING

Grafische Dienst | AudioVisuele Dienst
Defensie | Den Haag

FOTOGRAFIE

Audiovisuele Dienst Defensie

TEKST

Ministerie van Defensie

INTERNET

www.defensie.nl/materieelprojecten

